

Archeologienota

Harelbeke, Zuidstraat

Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Harelbeke, Zuidstraat: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Sarah De Cleer

Erkende archeoloog

Sarah De Cleer / 2015/00046

BAAC-Projectnummer

2017-0418

Plaats en datum

Gent, 20 juni 2017

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 509

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

Inhoud

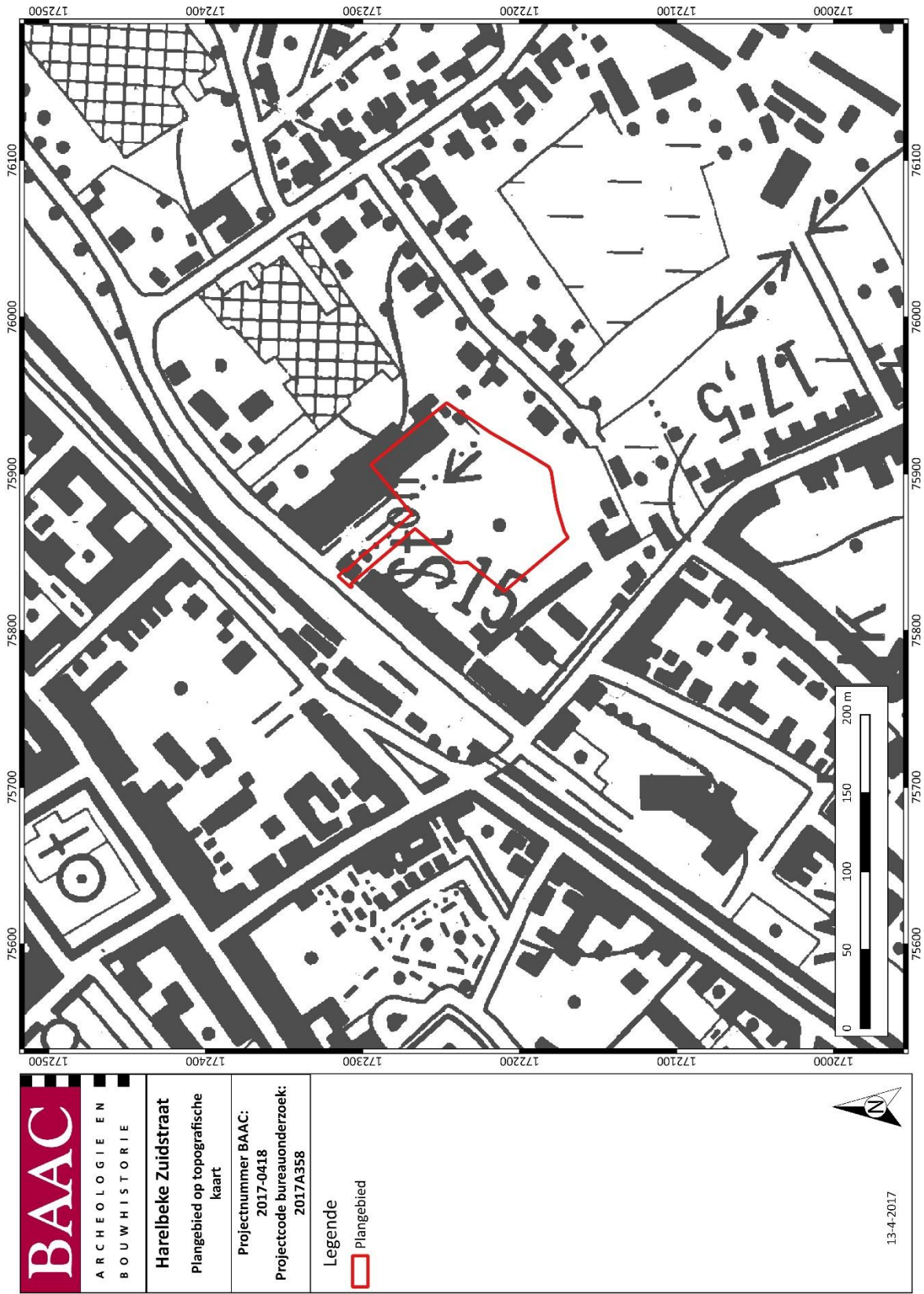
1	Bureauonderzoek.....	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	4
1.1.3	Aanleiding	4
1.1.4	Gekende verstoringen.....	5
1.1.5	Geplande werken en bodemingrepen	5
1.1.6	Randvoorwaarden	6
1.2	Werkwijze en strategie	8
1.2.1	Onderzoeksvragen.....	8
1.2.2	Heuristiek.....	8
1.3	Assessmentrapport: Onderzoeksresultaten	11
1.3.1	Landschappelijk kader onderzoeksterrein	11
1.3.2	Historisch kader	37
1.3.3	Archeologisch kader	58
1.4	Besluit	65
1.4.1	Datering en interpretatie	65
1.4.2	Archeologische verwachting	66
1.4.3	Potentieel op kennisvermeerdering.....	67
1.4.4	Afweging noodzaak verder vooronderzoek.....	71
2	Samenvatting	72
3	Bijlagen.....	73
3.1	Lijst met figuren.....	73
3.2	Lijst met tabellen	73
3.3	Plannenlijst	74
4	Bibliografie	79

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

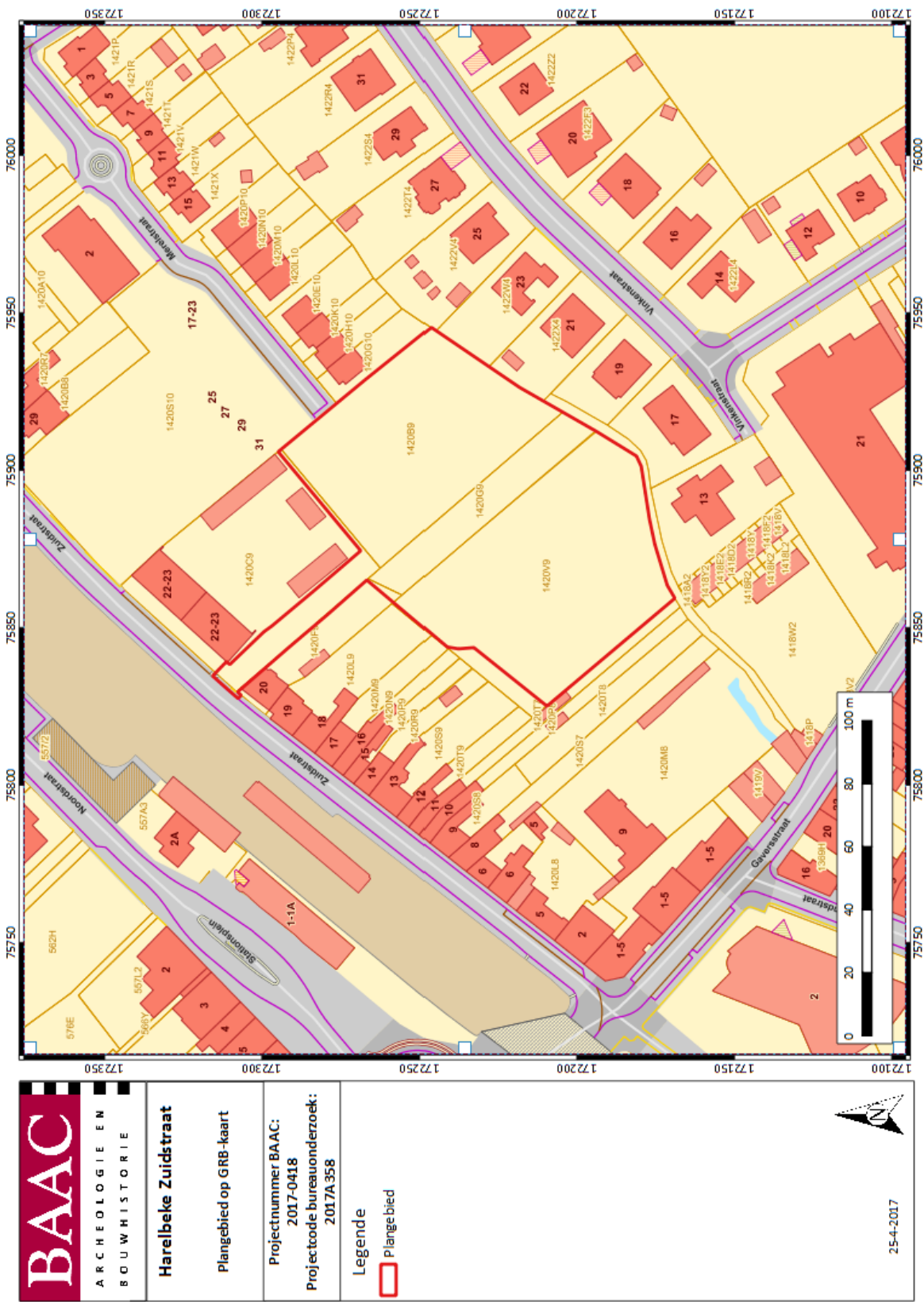
1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site:	Harelbeke, Zuidstraat		
Ligging:	West-Vlaanderen, Harelbeke		
	Zuidstraat		
Kadaster:	Harelbeke, 3 ^e Afdeling, Sectie D,		
	Perceelnummers(s): ex 1420V9, 1420G9, 1420B9, ex 1420C9		
Lambertcoördinaten (EPSG:31370):	Noordwest:	x: 75827.00	y: 172307.61
	Noordoost:	x: 75906.12	y: 172294.35
	Zuidwest:	x: 75824.93	y: 172209.18
	Zuidoost:	x: 75907.43	y: 172184.34
Projectcode BAAC Vlaanderen bvba:	2017-0418		
Projectcode bureauonderzoek:	2017A358		
Betrokken actoren:	Sarah De Cleer / 2015/00046 / veldwerkleider		
Betrokken derden:	Niet van toepassing		

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart ¹

¹ (AGIV 2016a)

Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) ²

² (AGIV 2016g) (AGIV 2016e)

1.1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving.

1.1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een verkavelingsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer BVBA Hexia een verkaveling gerealiseerd worden, uitgaand op de Zuidstraat en de Merelstraat. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van wegenis en riolering, wooneenheden en een groenzone) die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Harelbeke, Zuidstraat* bedraagt ca. 8900 m². Het valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone (ligt net ten zuiden van de *Historische stadskern van Harelbeke*) en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie). ³

³ (AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016)

Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor ‘beschermde onroerend erfgoed’ opgenomen in het Geoportaal. Wel zijn er in de omgeving van het plangebied enkele gebouwen vastgesteld als **bouwkundig erfgoed - relict**, deze worden verder in het *Verslag van Resultaten* besproken (1.3.3. Historiek).⁴

Omdat de totale oppervlakte van de bodemingreep 3.000 m² of meer bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze bekrachtigde archeologienota wordt bij de verkavelingsaanvraag gevoegd.

1.1.4 Gekende verstoringen

Op oude luchtfoto's (zie verder) is te zien dat er in de periode tussen de jaren 1970 en ca. 2012 in het noordoostelijke deel van het terrein loodsen en/of bijgebouwen aanwezig waren. Deze zijn op de meest recente luchtfoto niet meer te zien, en zijn dus recent afgebroken. De impact van dergelijke verstoringen op het eventueel aanwezige erfgoed kan onvoldoende ingeschat worden aangezien hierover onvoldoende gegevens beschikbaar zijn.

Aangezien het hier een verkaveling van het onderzoeksterrein betreft, wordt uitgegaan van een volledige verstoring.

1.1.5 Geplande werken en bodemingrepen

Naar aanleiding van een verkavelingsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. De opdrachtgever plant op het terrein ter hoogte van de Zuidstraat te Harelbeke de realisatie van een verkaveling, uitgaand op de Zuidstraat en de Merelstraat. De geplande werkzaamheden impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van wegenis en riolering, de bouw van wooneenheden en de aanleg van een groenzone). Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd.

Er wordt uitgegaan van een totale verstoring van het volledige onderzoeksterrein (Figuur 3) (gedetailleerd plan ZIE BIJLAGE):

De specifieke ingrepen in de bodem en de dieptes van verstoringen zijn nog niet bekend, aangezien het hier een verkavelingsaanvraag betreft. Tijdens de aanleg van de nieuwe weg zal ook een nieuwe riolering aangelegd worden, naast de aanleg van voet- en wandelpaden en een groenzone.

In de nieuwe verkaveling zal een nieuwe weg aangelegd worden, die zal aansluiten op de Zuidstraat en de Merelstraat. Na het verwijderen van de aanwezige verhardingen en de bouwvoor zal een gescheiden rioleringsstelsel aangelegd worden, waarbij zowel een RWA (regenwater)-riool als een DWA (droogweer, afvalwater)-riool worden aangelegd. Algemeen kan er gesteld worden dat zowel de RWA-riool als de DWA-riool worden ingegraven op een diepte variërend tussen 2 en 3 m.

Na de plaatsing van de riolering zal een nieuw wegdek aangelegd worden. De rijweg zal bestaan uit betonklinkers, net als de opritten naar de nieuwbouwwoningen. De voorziene parking zal opgebouwd zijn uit grastegels en het voetpad uit betontegels. Het wandelpad ter hoogte van de groene zone zal bestaan uit dolomiet.

De inplanting en technische specificaties voor de geplande woningen zijn nog onbekend.

⁴ GEOPORTAAL 2016

1.1.6 Randvoorwaarden

Vanwege het feit dat de terreinen momenteel niet betreden kunnen worden wegens het niet volledig in eigendom zijn, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat de ingreep in de bodem zoals gesteld in het *Programma van maatregelen* op een later tijdstip, na het verkrijgen van de verkavelingsvergunning, uitgevoerd dient te worden.

⁵ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

1.2 Werkwijze en strategie

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

Het bureauonderzoek heeft – gezien een eerste studie van de cartografische bronnen - betrekking tot een terrein met een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Bijkomend doel van dit bureauonderzoek heeft is een analyse van de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied. Daarvoor wordt bijzondere aandacht besteed aan de relevante ecologische en aardkundige gegevens en bronnen.

1.2.1 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de bewaringstoestand van deze waarden?
- Betreft het behoudenswaardige archeologische waarden?
- Wat is de relatie tussen deze waarden en het landschap?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

1.2.2 Heuristiek

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart

- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart
- Bodemgebruikskaart
- Potentiële bodemerosiekaart

Hierbij moet worden opgemerkt dat de bodemgebruikskaart feitelijk niet geschikt is voor bestudering op perceelsniveau. In de begeleidende tekst op de website van AGIV staat het volgende: *‘De informatie die door deze datasets gegeven wordt is kleinschalig. Dit heeft een belangrijke implicatie. De informatie die men haalt uit een groter gebied zoals bijvoorbeeld een provincie of het volledige Vlaamse gewest zal nauwkeuriger zijn dan de informatie die men tracht te halen uit bijvoorbeeld een bepaalde buurt. Dit wordt duidelijk wanneer ingezoomd wordt in het digitale bestand. Naarmate de kaart steeds meer vergroot wordt zal op een bepaald moment de samenhang tussen de verschillende bodemgebruikstypes verdwijnen. Het is dan ook sterk aan te raden deze kaart niet te gebruiken voor lokale studies. De informatie die hieruit gehaald wordt, is onzeker.’*⁶

De geomorfologische kaart is voor het plangebied niet beschikbaar.⁷

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Naast de gangbare historische kaarten is ook *Cartesius* geraadpleegd.⁸ Dit leverde echter weinig extra informatie op voor het plangebied.

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart

⁶ (AGIV 2016b)

⁷ (DE MOOR & MOSTAERT 1993)

⁸ (CARTESIUS 2016)

- Vandermaelenkaart
- Antonius Sanderus
- Jacob Van Deventer

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.⁹ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

⁹ (BEYAERT e.a. 2006)

1.3 Assessmentrapport: Onderzoekresultaten

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

1.3.1 Landschappelijk kader onderzoeksterrein

Hieronder volgt een overzicht van het grondgebruik en de aardkundige, hydrografische en fysisch-geografische gegevens van het plangebied.

1.3.1.1 Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied *Harelbeke, Zuidstraat* is weergegeven op onderstaande orthofoto (Figuur 4). Het plangebied is gelegen in Harelbeke aan de Zuidstraat, ten zuiden van de *Historische stadskern van Harelbeke* en de *Leie*.

Harelbeke is een gemeente ten noordoosten van Kortrijk, in het zuidoosten van de provincie West-Vlaanderen en is sinds 1977 gefusioneerd met Bavikhove en Hulste. De fusiegemeente grenst in het noordoosten aan Waregem en in het oosten aan Deerlijk. In het zuid-zuidwesten grenst Harelbeke aan Zwevegem en Kortrijk, en in het westen aan Kuurne. Harelbeke behoort tot het bestuurlijk en rechterlijk arrondissement, vrederecht kanton Kortrijk en tot het bisdom Brugge.^{10 11}

Fysisch-geografisch maakt Harelbeke zowel deel uit van het lemige *Leie-Schelde-interfluvium* (ten zuidoosten van de alluviale Leievallei), als van het zandlemige *Land van Roeselare-Kortrijk*, meer bepaald het *Hoogland van Hulste* (ten noordwesten van de alluviale Leievallei) (zie verder). De oorspronkelijke stadskern van Harelbeke ontwikkelde zich op de rechter Leie-oever, nabij de monding van de Arentsbeek (of Arelbeek) in de Leie. Langs de Hazebeek-Haviksbeek-Paddebeek ontwikkelden zich Hulste en Bavikhove, respectievelijk op de linker- en rechteroever.^{12 13}

Het plangebied heeft een totale oppervlakte van ca. 8900 m² en bestaat momenteel uit akkers en weilanden. De Zuidstraat is een straat in het centrum van Harelbeke, ten oosten van en evenwijdig met de spoorlijn Kortrijk-Gent. De straat loopt van de Deerlijksesteenweg naar de Gaversstraat. Volgens De Flou komt de vermelding van de straat voor het eerst voor in 1912 en dankt het de benaming aan de ligging ten zuiden van de spoorweg, naar analogie met de Noordstraat (zie verder).¹⁴

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 15 m en 17 m + TAW. Op beide hoogteprofielen, N-Z en W-O blijkt dat de hoogtes schommelen tussen 15 m en 16 m + TAW. Het plangebied ligt binnen een vrij vlak terrein. Enkel het noorden van het terrein is iets hoger gelegen, ca. 18 m + TAW (Figuur 7).

Het onderzoeksgebied is gelegen aan de Zuidstraat te Harelbeke en kende een uitgebreide ontstaansgeschiedenis (zie verder in het hoofdstuk 1.3.3. *Historiek*). De evolutie van dit gebied en de ingrijpende veranderingen, in functie van de toename van de bevolking en expansie van het gebied, zijn duidelijk te zien op onderstaande luchtfoto's van jaren 1970 tot nu (Figuur 8 tem. Figuur 13). Deze luchtfoto's worden verderop nog besproken.

¹⁰ IOE 2016, ID: 125007

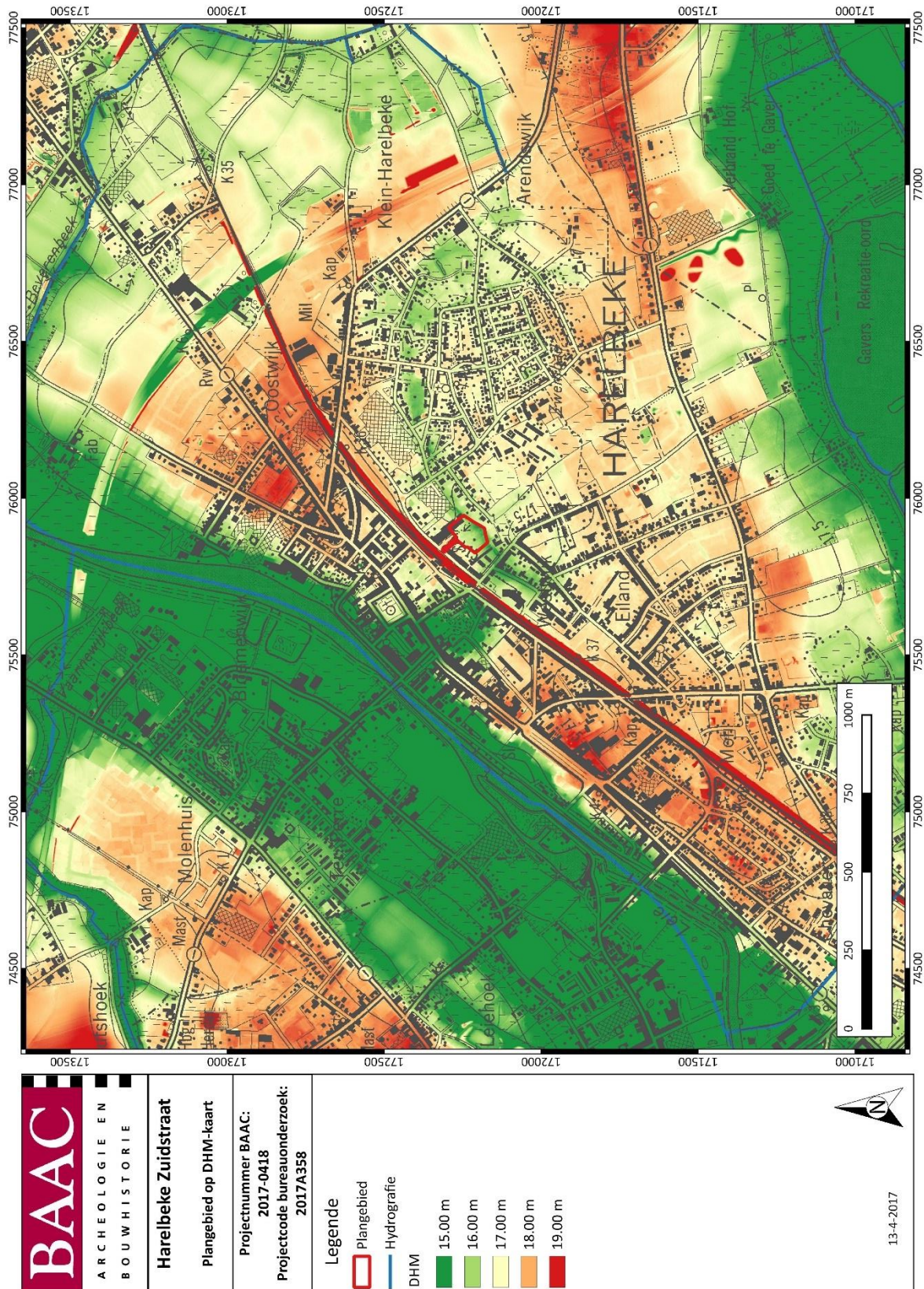
¹¹ IOE 2016, ID: 125008

¹² IOE 2016, ID: 125007

¹³ IOE 2016, ID: 125008

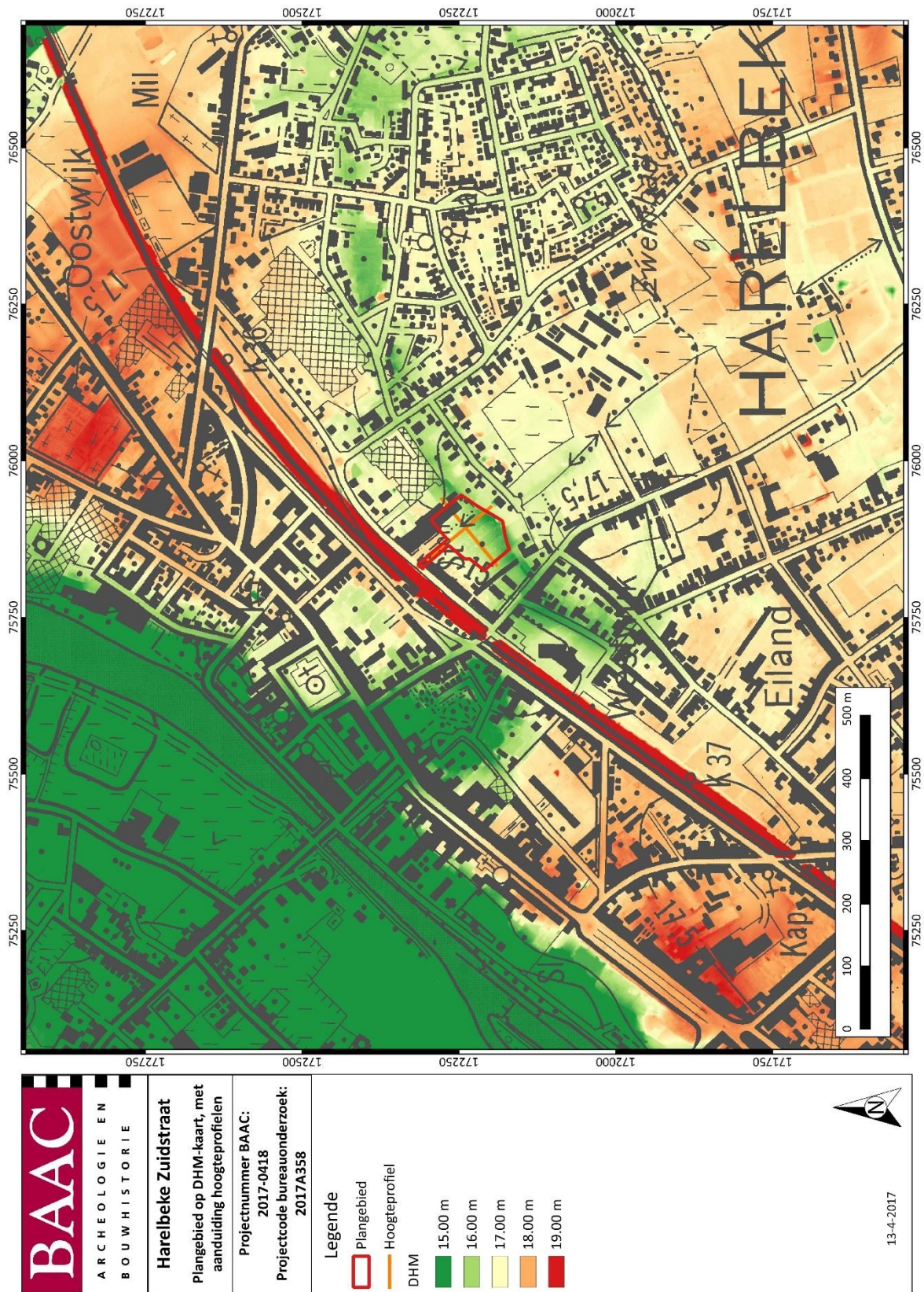
¹⁴ IOE 2016, ID: 125105

¹⁶ AGIV 2016c

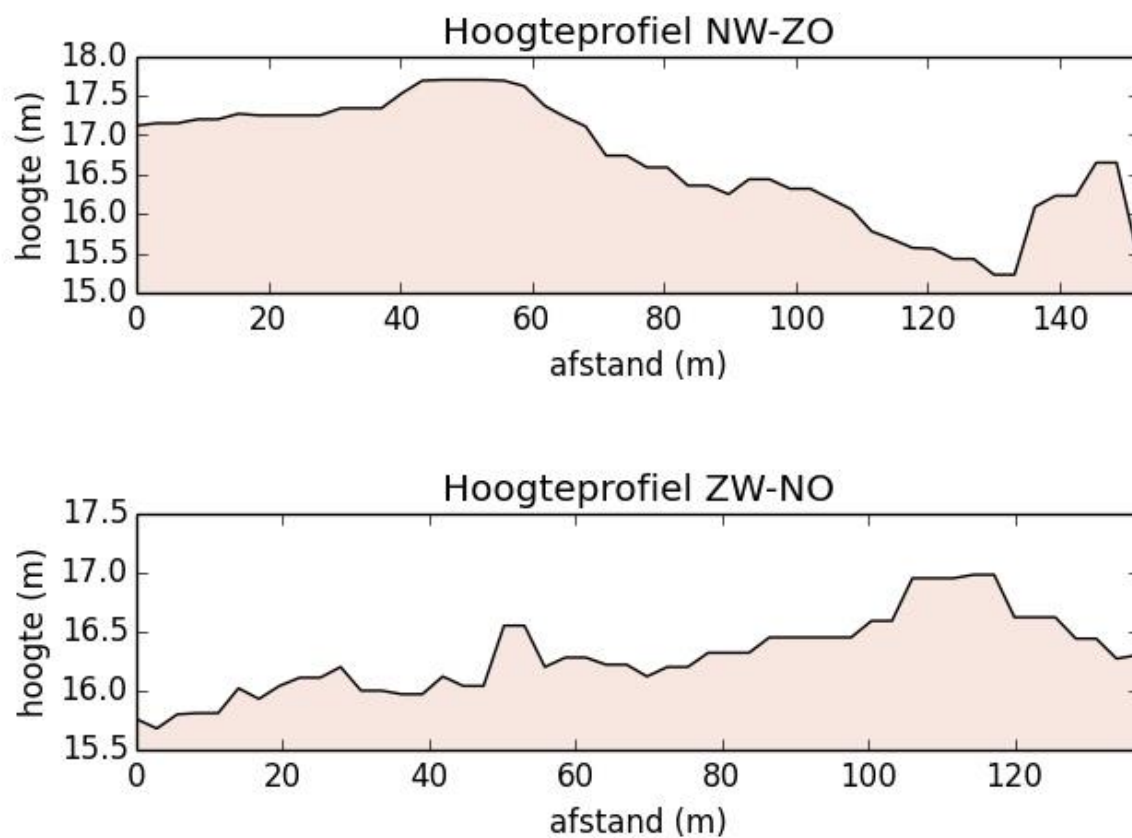
Figuur 5: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) ¹⁷

¹⁷ (AGIV 2016d)

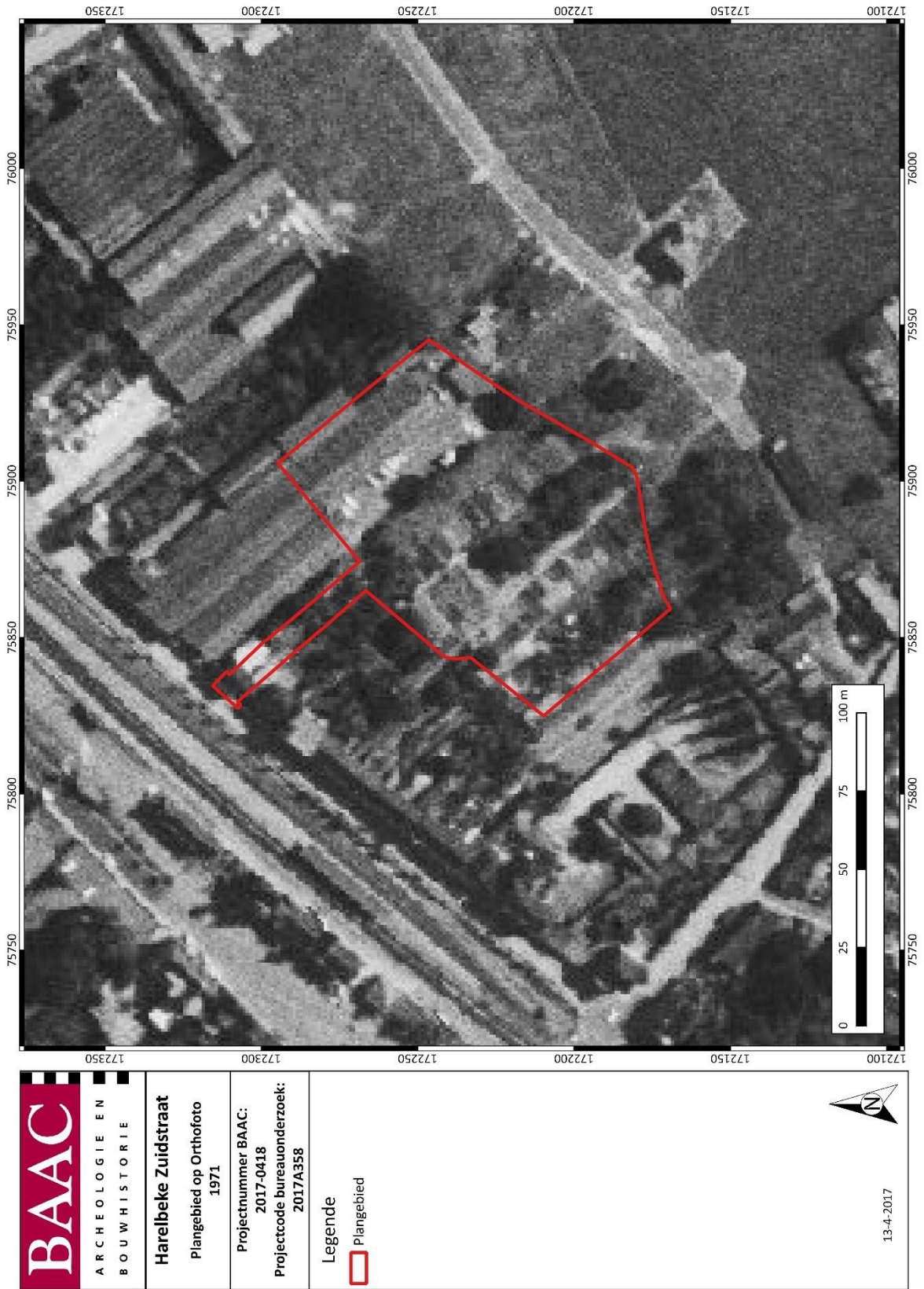
Figuur 6: Plangebied en hoogteprofielen op het DHM ¹⁸

¹⁸ (AGIV 2016d)

Figuur 7: Hoogteverloop terrein ¹⁹

¹⁹ (AGIV 2016d)

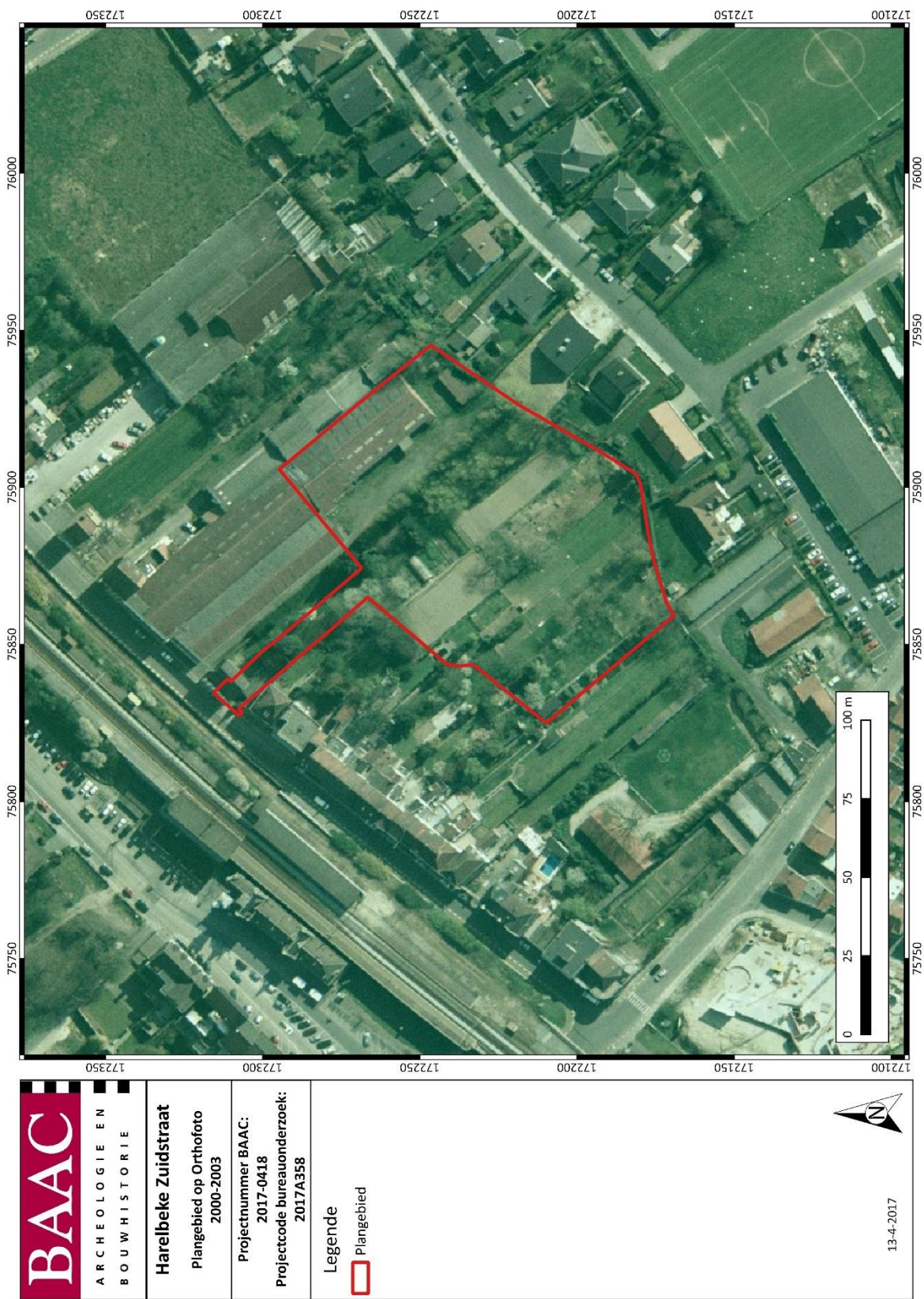
Figuur 8: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 1971 ²⁰

²⁰ AGIV 2016d

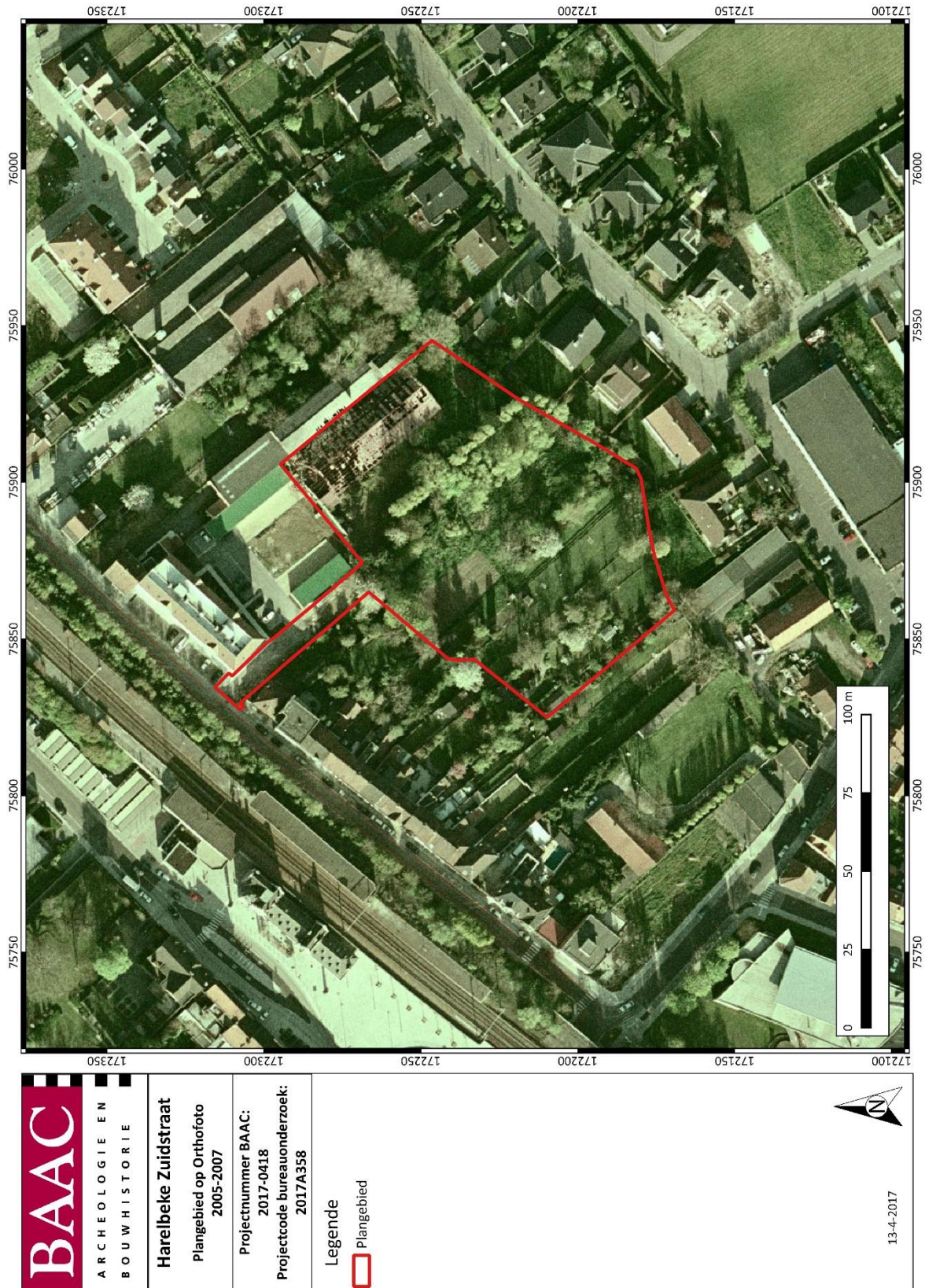
Figuur 9: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 1979-1990 ²¹

²¹ AGIV 2016d

Figuur 10: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 2000-2003 ²²

²² AGIV 2016d

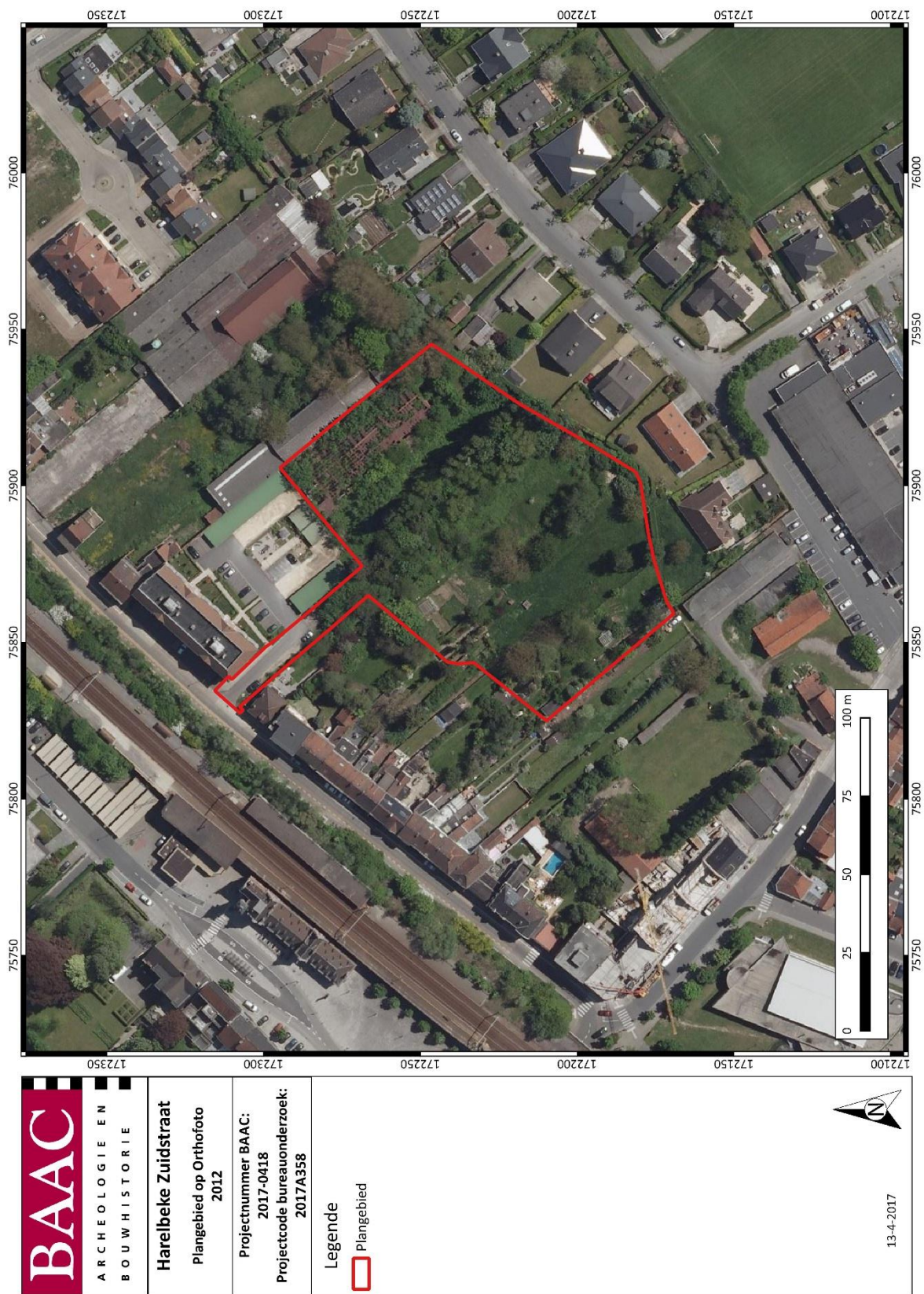
Figuur 11: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 2005-2007 ²³

²³ AGIV 2016d

Figuur 12: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 2008-2011 ²⁴

²⁴ AGIV 2016d

Figuur 13: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 2012 ²⁵

²⁵ AGIV 2016d

1.3.1.2 Landschappelijke en hydrografische situering

De geomorfologische kaart is voor het plangebied niet beschikbaar.²⁶

Volgens de kaart van de *Morfologische eenheden van België* ligt het plangebied ter hoogte van de **Vlaamse Vallei: zuidelijke uitloper (14b)**.²⁷

Fysisch-geografisch maakt Harelbeke zowel deel uit van het lemige *Leie-Schelde-interfluvium* (ten zuidoosten van de alluviale Leievallei), als van het zandlemige *Land van Roeselare-Kortrijk*, meer bepaald het *Hoogland van Hulste* (ten noordwesten van de alluviale Leievallei). De oorspronkelijke rivierloop van de Leie werd ten behoeve van het scheepvaartverkeer gewijzigd en vervangen door een gekanaliseerde waterweg. Ten zuiden van het gehucht Stasegem, in het zuiden van het grondgebied van Harelbeke, is het kanaal Bossuit-Kortrijk gesitueerd, een deel van een kanaaltracé tussen de Leie en de Schelde.^{28 29}

Landschappelijk bevindt het onderzoeksterrein zich op de overgang tussen een alluviale laagvlakte in het Schelde-Leie interfluvium (ten noorden van het onderzoeksterrein) en een heuvelachtig gebied (ten zuiden van het onderzoeksterrein). De alluviale laagvlakte tussen Leie en Schelde bestaat in principe uit twee brede valleien die zich evenwijdig in zuidwest-noordoostelijke richting oriënteren. Deze valleien kennen een opvallend vlak reliëf, dat varieert tussen 10 m en 20 m + TAW. Het heuvelgebied net ten zuiden van het onderzoeksterrein strekt zich uit over heel het zuidoosten van West-Vlaanderen, van Moeskroen over Anzegem tot Kruishoutem en scheidt de valleivlakte van de Schelde van deze van de Leie. Gemiddeld is deze heuvelrug tussen 40 m en 50 m hoog. Het hoogste deel van deze heuvelrug, tot ongeveer 85 m + TAW, bevindt zich tussen Bellegem en Heestert – Wortegem.³⁰

De Vlaamse Vallei

De vallei van de Leie maakt deel uit van de Vlaamse Vallei (Figuur 14). Dit is een depressie (in feite een complex van deels bedolven thalwegen) die vanaf het Midden-Cromerien door fluviatiele processen is uitgeschuurd tot diep in het Paleogeen- en Neogeensubstraat en in de loop van het Weichseliaan opgevuld is geraakt. De dikte van dit jong-Quartaire opvulpakket kan meer dan 25 m, en plaatselijk zelfs tot 30 m bedragen. De Vlaamse Vallei vormt een lange zandige vlakte waarvan de kern is gelegen ten noorden van Gent, tussen Maldegem en Stekene. De hoogte ligt er gemiddeld lager dan 10 m +TAW. De Vlaamse Vallei heeft oostelijke en zuidelijke uitlopers. De zuidelijke uitlopers vallen min of meer samen met de Leievallei, de Boven-Schelde en Dendervallei. De oostelijke uitlopers strekken zich uit over de as Rupel-Dijle-Demer tot in de buurt van Werchter. In vergelijking met de Scheldevallei komen in de Leievallei dikkere afzettingen over een grotere breedte voor. Het Quartaire dek is er dikker en aan de westelijke zijde ook lemiger.³¹

²⁶ (DE MOOR & MOSTAERT 1993)

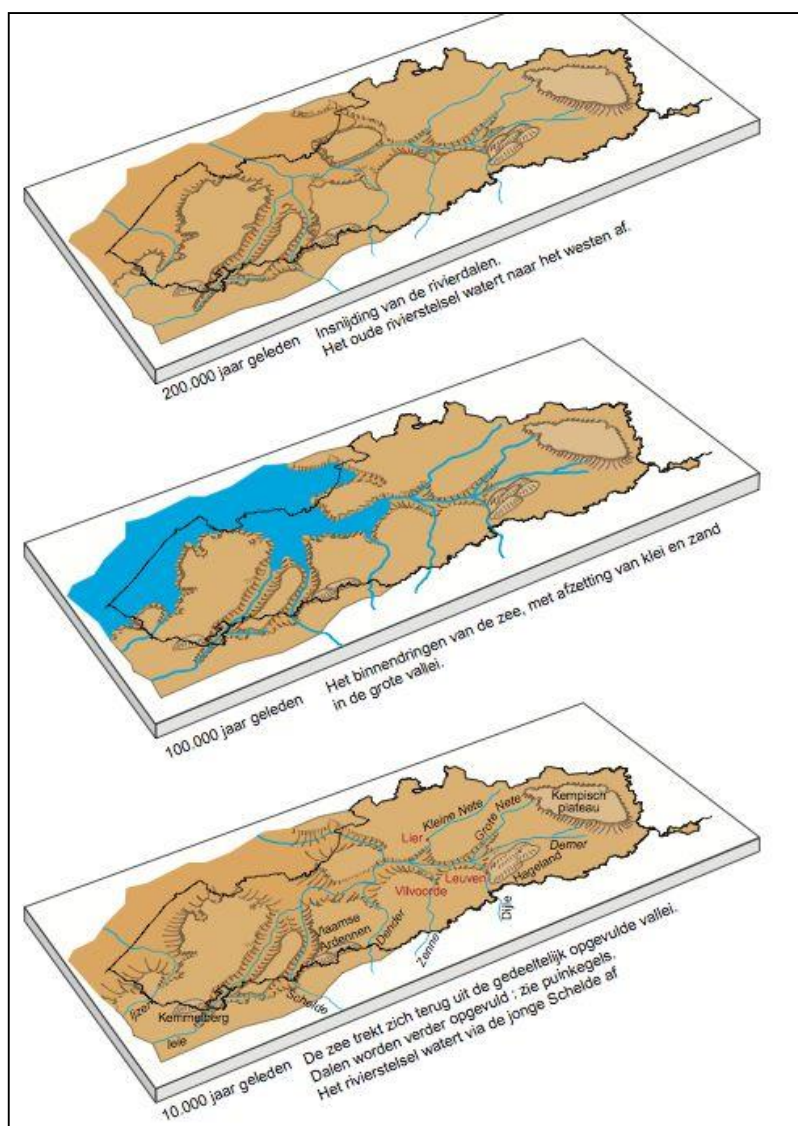
²⁷ DENIS J., 1992, *Geografie van België*.

²⁸ IOE 2016, ID: 125007

²⁹ IOE 2016, ID: 125008

³⁰ DE GEYTER ea. 1999, 8 & BOGEMANS 2007, 4.

³¹ BORREMANS 2015, 211

Figuur 14: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het Pleistoceen ³²

De topografie van de Vlaamse Vallei wordt deels bepaald door Tertiaire getuigenheuvels uit het Paleogeen en Neogeen, die in de ondergrond aanwezig zijn. Tevens komt op het laagterras een microreliëf voor dat is gevormd door eolische dekzanden en boreale stuifzandduinen. Daarnaast zijn lokaal ook niet-geërodeerde restanten van de verwilderde fluvioperiglaciale, pre-holocene dalbodem aanwezig in de vorm van donken. Het laagterras wordt ontwaterd door een complex van beekjes waarvan het grootste deel afwatert in de richting van de Leie of de Schelde. ³³

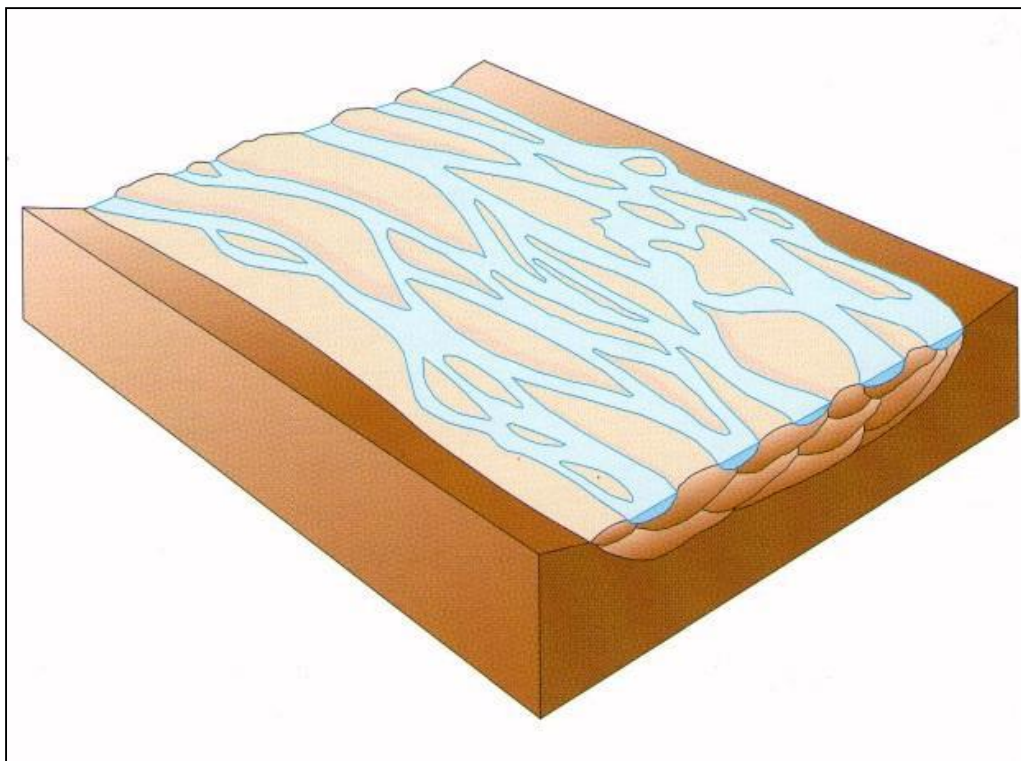
In het Laat-Pleistoceen (130.000-11.650 BP ³⁴) werd de Vlaamse Vallei in haar definitieve vorm uitgeschuurd, tot diep in het Paleogeen- en Neogeensubstraat. Het diepste punt van deze uitschuring werd bereikt op de overgang van het Eemiaan (130.000-117.000 BP) naar het Weichseliaan (117.000 BP-11.650 BP). In deze periode waren de Leie en de Schelde meanderende rivieren met een sterk veranderende loop. De kustlijn kwam gedurende het Eemiaan ongeveer overeen met de huidige

³² CARTOGIS 1999

³³ DE MOOR & VERMEIRE 1999

³⁴ BP = Before Present, waarbij het heden gelijkgesteld is met het jaar 1950 n.C.

kustlijn. Tijdens het Weichseliaan werd het klimaat kouder en verkregen de rivieren als gevolg hiervan een vlechtend geulenpatroon (Figuur 16).³⁵

*Figuur 15: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het Weichseliaan*³⁶

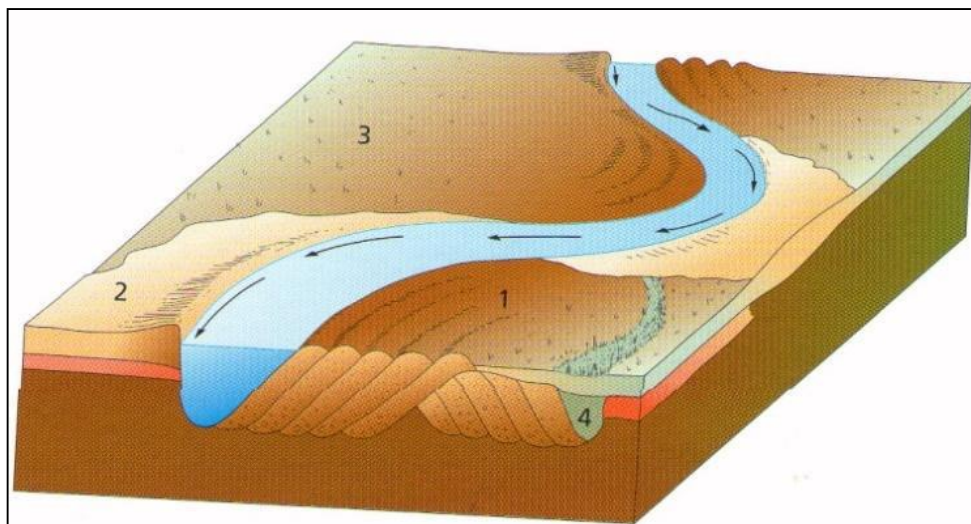
Tijdens het vroeg-Pleniglaciaal (117.000-76.000 BP) was een zeer koud en vochtig klimaat, gekenmerkt door vlechtende riviersystemen en de aanwezigheid van permafrost (permanent bevroren ondergrond). Als gevolg van dit laatste waren de insnijdingen beperkt. De beperkte vegetatie zorgde voor onvoldoende bescherming van de hellingen tegen het smeltwater dat in het voorjaar vrijkwam.³⁷ Fluvioperiglaciale accumulatie domineerde en de Vlaamse Vallei werd door geleidelijke aggradatie opgevuld met afbraakmateriaal van het Paleogeen- en Neogeensubstraat. Tijdens de lente werd door het smeltwater zand en leem afgezet over de ganse breedte van de vallei. Tijdens de daaropvolgende zomer nam het debiet af en trok het water zich terug naar het hoofdstroomgebied. In de actieve geulen werd nog steeds zand afgezet, terwijl in de depressies in de valleivlakte leem sedimenteerde. De fluvioperiglaciale afzettingen zijn opgebouwd uit materialen die onder koude condities werden aangevoerd, door regen- en smeltwater van sneeuw of bodemijs, en vertonen een uiteenlopende lithologische opbouw en duidelijke laterale facieswisselingen.³⁸

³⁵ DE MOOR & VERMEIRE 1999

³⁶ VAN STRYDONCK e.a. 2000

³⁷ VERBRUGGEN e.a. 1991, 360-361

³⁸ BORREMANS 2015, 216-217

Figuur 16: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie actief is vanaf het Laatglaciaal ³⁹. 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.

Tijdens het laat-Pleniglaciaal (76.000-14.640 BP) trad een zeer koude en droge periode op, waarbij de vegetatie zeer beperkt was en winden vat kregen op het zandoppervlak in een schaars begroeide poolwoestijn. ⁴⁰ Hierbij werden dekzandruggen afgezet die transversaal op de toen heersende noord- tot noordwestelijke winden lagen. Door superpositie ontstond een langgerekte dekzandgordel, met een steile, zuidwaarts gerichte lijzijde en een zachte noordwaarts gerichte loefzijde. Het gaat hierbij om een pakket van kalkloze, homogene en goed gesorteerde, fijne tot middelmatig fijne zanden met een dikte van 1 tot 5 m. De noordwaarts gerichte afwatering werd hierdoor afgedamd, waardoor langs de zuidrand van de dekzandrug verschillende paleomenen ontstonden. Het verwilderde riviersysteem boog oostwaarts af om via het doorbraakdal van Hoboken en de Beneden-Schelde zijn weg naar de zee te zoeken. ⁴¹

Tijdens het Laat-Glaciaal (de laatste fase van het Weichseliaan, 14.640-11.650 BP) en in het Holoceen (11.650 BP tot nu) verbeterde het klimaat opnieuw en verkregen de Leie en Schelde opnieuw een meanderend patroon (Figuur 16). Het huidige oppervlak valt dan ook grotendeels samen met dat van de laatste fluvioperiglaciale afzettingen uit het Weichseliaan. De rivieren sneden zich vanop dat niveau in, wat mede gefaciliteerd werd door de verdwijnende permafrost, waardoor een laagterras ontstond. Later werden deze Vroeg-Holocene dalen als gevolg van de stijgende zeespiegel en erosiebasis weer gedeeltelijk opgevuld met alluviale afzettingen. ⁴² Tijdens de koudere Dryasperioden binnen het Laat-Glaciaal werden rivierduinen gevormd door lokale verstuiwing van zanden uit de drooggevalen rivierbeddingen. Soms werden deze tijdens het Holoceen nog eens lokaal herwerkt, waardoor stuifzandduinen ontstonden. ⁴³

Gedurende het Holoceen heeft de Leie zich als een *underfit river* ingesneden in de brede vallei. Heden ten dage heeft de rivier een breedte van enkele tientallen meter en slingert zij zich met grote meandervormige kronkels doorheen de valleibodem. In de loop van de tweede helft van de 19^e en 20^e eeuw werd de loop van de Leie en de Schelde steeds meer rechtgetrokken in het kader van een grootschalig moderniseringsprogramma dat de waterafvoer moest verbeteren en de rivier bevaarbaar maken voor grotere schepen. Hierbij werden dijken aangelegd, oevers verstevigd en oude meanders

³⁹ VAN STRYDONCK e.a. 2000

⁴⁰ VERBRUGGEN e.a. 1991, 361

⁴¹ BORREMANS 2015, 219

⁴² DE MOOR & VERMEIRE 1999

⁴³ BORREMANS 2015, 219

afgesneden. Als gevolg hiervan werd het historische landschapspatroon deels weggevaagd en werden veel van de oorspronkelijke gras- en meerslanden opgehoogd voor landbouw, industrie en bewoning.⁴⁴

1.3.1.3 Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

Op basis van de *Databank Ondergrond Vlaanderen* (Figuur 19)⁴⁵ werd binnen het plangebied het Tertiair substraat gevormd door het *Lid van Moen* (type **KoMo**). Het bestaat uit grijze klei tot silt, kleihoudend, bevat kleilagen en *Nummulites planulatus*.

Aan de hand van de *Toelichting bij de Tertiairgeologische kaart van België, Kaartblad 19-20 Veurne-Roeselare* kan het *Lid van Moen* als volgt beschreven worden. Het *Lid van Moen* kan nagenoeg over het hele kaartblad als een heterogene siltige tot zandige kleiafzetting met *Nummulites planulatus* beschouwd worden. Deze zandhoudende klei weerspiegelt een lichte regressie. Het onderscheid met de homogene kleiige afzetting van het *Lid van Saint-Maur* is niet altijd zo duidelijk, omdat in het *Lid van Moen* homogene kleiige lagen van enkele meter dikte voorkomen. Wanneer deze kleilagen niet volledig doorboord worden, is het niet duidelijk of ze nog deel uitmaken van het *Lid van Moen* of reeds tot het *Lid van Saint-Maur* behoren.⁴⁶

1.3.1.4 Quartair

Volgens de *Quartairgeologische kaart* (Figuur 17, Figuur 18, Figuur 20, Figuur 18)⁴⁷ zijn er voor het plangebied geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (3). Er zijn eolische afzettingen van het Weichseliaan (**ELPw**) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (**HQ**) aanwezig met daaronder fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (**FLPw**).⁴⁸

In de buurt van het plangebied zijn de volgende types aanwezig:

Er zijn geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie (6). Er zijn eolische afzettingen van het Weichseliaan (**ELPw**) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (**HQ**) aanwezig met daaronder fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (**FLPw**) en fluviatiele afzettingen van het Eemiaan (**FLPe**).⁴⁹

Er werden Holocene en/of Tardiglaciale fluviatiele afzettingen (a) aangetroffen bovenop de Pleistocene sequentie (3). Er zijn fluviatiele afzettingen van het Holoceen (**FH**), eolische afzettingen van het Weichseliaan (**ELPw**) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (**HQ**) aanwezig met daaronder fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (**FLPw**) en fluviatiele afzettingen van het Eemiaan (**FLPe**).⁵⁰

Er werden Holocene en/of Tardiglaciale fluviatiele afzettingen (a) aangetroffen bovenop de Pleistocene sequentie (6). Er zijn fluviatiele afzettingen van het Holoceen (**FH**), eolische afzettingen van het Weichseliaan (**ELPw**) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (**HQ**) aanwezig met daaronder fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (**FLPw**).⁵¹

⁴⁴ DE MOOR 1997

⁴⁵ (DOV VLAANDEREN 2016b)

⁴⁶ JACOBS & DE CEUKELAIRE, 1997, p.27

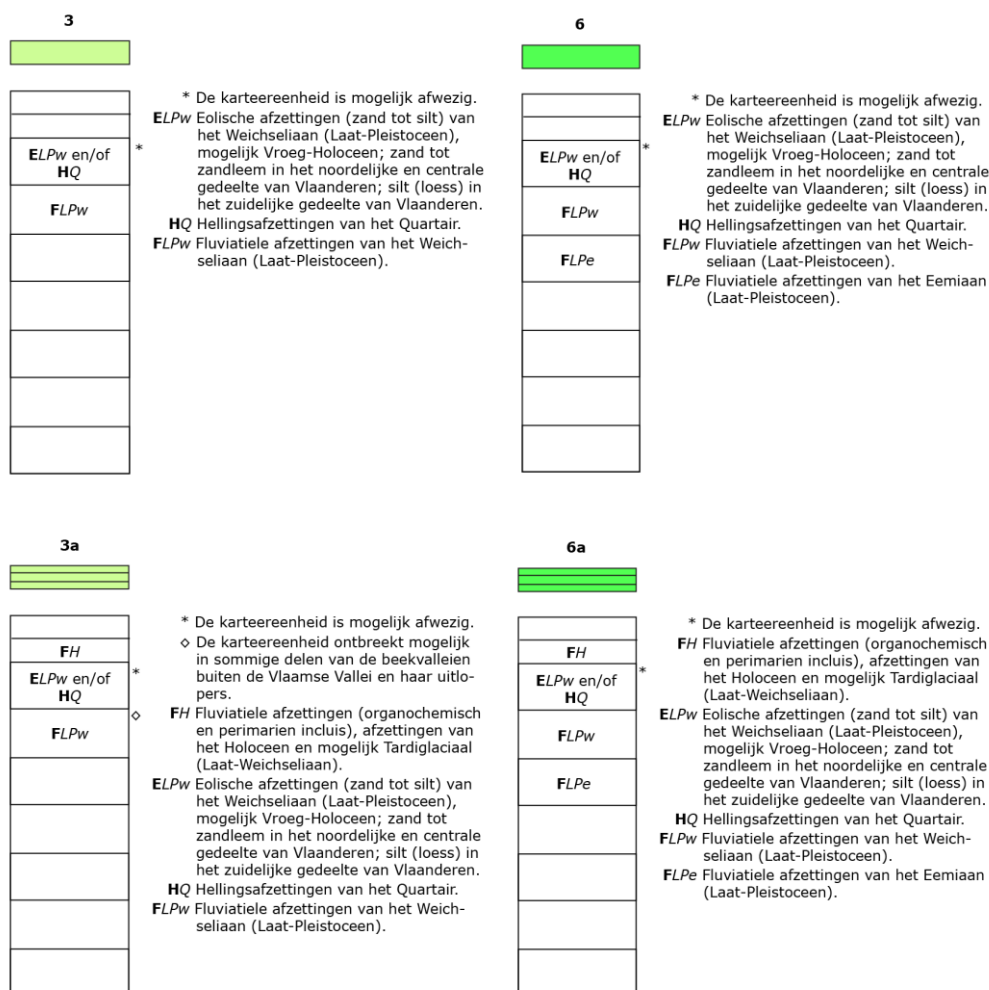
⁴⁷ (DOV VLAANDEREN 2016c)

⁴⁸ (DOV VLAANDEREN 2016c)

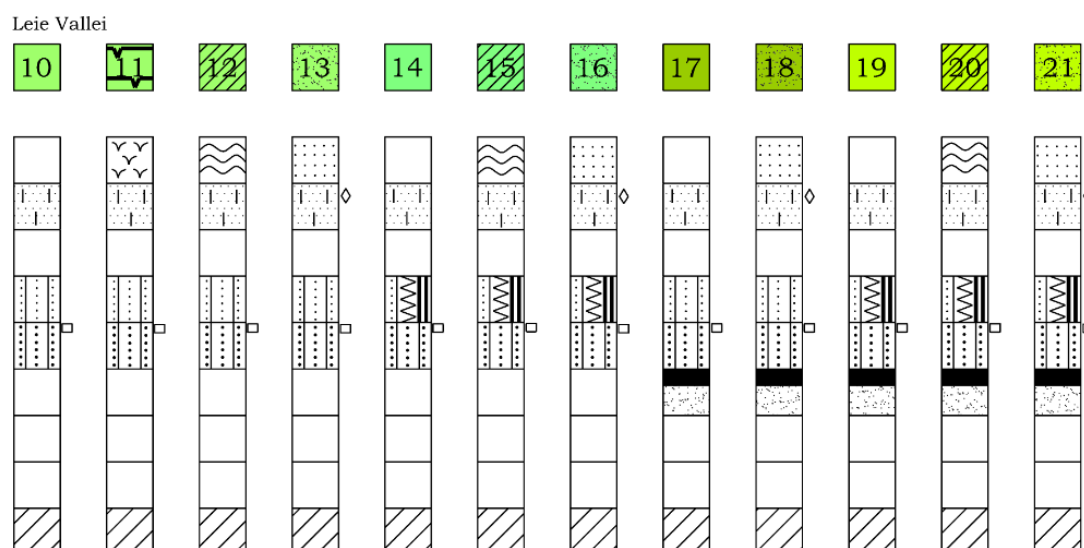
⁴⁹ (DOV VLAANDEREN 2016c)

⁵⁰ (DOV VLAANDEREN 2016c)

⁵¹ (DOV VLAANDEREN 2016c)

Figuur 17: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart 1:200.000 betreffende het plangebied ⁵²

Figuur 18: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart 1:50.000 betreffende het plangebied ⁵³

⁵² (DOV VLAANDEREN 2016c)

⁵³ (DOV VLAANDEREN 2017)

Aan de hand van de *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart van België, Kaartblad 19-20 Veurne-Roeselare* kunnen de afzettingen binnen het plangebied als volgt beschreven worden.⁵⁴

*De *eolische afzettingen van het Weichseliaan*: de *Formatie van Gent*: komt algemeen verspreid voor, met uitzondering van het kustgebied. Deze worden aangetroffen in het gebied van de huidige alluviale vlaktes, het gebied aan de voet van de meeste hellingen en op de plaatsten waar het Tertiair substraat dagzoomt, en hebben een dikte van ca. 2m. In sommige regio's hebben deze afzettingen een tweeledige opbouw: een topgedeelte bestaande uit een homogeen sedimentenpakket en een basisgedeelte dat bestaat uit een alternerend complex van grof- en fijnkorrelige lagen.

De *homogene eolische afzettingen* bestaan uit een homogeen sedimentenpakket, met een variërende textuur naargelang de lokalisatie. Quasi uniform in het *zandgebied*, met zandige en silteuze subpakketten, evenwel gradueel in elkaar overgaand in het *overgangsgebied*. In het *overgangsgebied* is de variatie in korrelgrootte het gevolg van het gelijktijdig transporteren van silt- en zanddeeltjes door verstuivingen en grondstromingen.

Het *alternerend complex* is onder twee verschillende vormen aangetroffen:

-Enerzijds als een ritmisch gelaagd geheel van leem- en zandlagen met duidelijk onderscheidbare laagvlakten, subhorizontaal en onregelmatig van karakter. De leemlagen zijn intern gestratificeerd met onder meer kleiige laagjes en zandlaminae, *niveo-eolisch*.

-Anderzijds als een geheel waarin de eolische afzettingen doorspekt worden met herwerkt Tertiair materiaal, die zelfs dominant kunnen zijn aan de basis.

Het alternerend complex is ontstaan ingevolge eolische sedimentatie op besneeuwde, natte of vochtige plaatsen. In een latere fase hebben zich secundaire verplaatsingen voorgedaan, waarbij massabewegingen, afvloeiingen maar ook verticale bewegingen hebben plaatsgehad. Het homogene karakter van de eolische afzettingen bovenaan is toe te schrijven aan een algemene verdroging van het klimaat naar het glaciaal maximum toe. In deze omgeving primeerden de zuiver eolische processen.

*De *hellingsafzettingen van het Pleistoceen*: combinatie van massabewegingsafzettingen en afspoelingsedimenten. Een afspoeling ontstaat onder optimale omstandigheden van plotselinge intense wateraanvoer als gevolg van de ondoordringbaarheid van de grond die kan optreden bij verzadiging, bij uitdroging, bij vriezen en drogen.

De massabewegingsproducten bestaan uit silteuze lagen waarin effen, subhorizontaal golvende tot schuin golvende kleiige laminae en / of humeuze banden voorkomen. Dunne intercalaties van zandig materiaal zijn eveneens aanwezig. In massabewegingsafzettingen komen ook schelpgruis en vooral slakken zoals *Succinea oblonga* voor. Afspoelingsedimenten zijn doorgaans zandig, al dan niet met silteuze en kleiige laminae tot laagjes. In vele gevallen bevatten de sedimenten afbraakproducten afkomstig van oudere Pleistocene afzettingen, zoals in de wijde omgeving van Izenberge of van het Tertiair substraat. Deze afbraakproducten zijn ook aanwezig in massabewegingsafzettingen.

*De *fluviale afzettingen van het Weichseliaan*: in het Leiebekken: verbonden aan de Mandel. De dikte varieert van enkele meters tot ongeveer 18 m. Er zijn twee karteereenheden:

-Het *Lid van Lembeke*: zandige afzettingen, met grind als residu indien aanwezig. De korrelgrootte van het zand varieert van fijn tot medium, uitzonderlijk grof maar hoofdzakelijk halffijn. Silt en klei komen

⁵⁴ Bogemans F., Baeteman C., 2006, Toelichtingen bij de Quartairgeologische kaart van België, Kaartblad 19-20 Veurne-Roeselare

voor, sterk variërend van laag tot laag, naast schelpresten. Deze afzettingen zijn eigen aan een vlechtend riviersysteem.

-Het *Lid van Oostakker*: de afzettingen vormen een complex van silt- en zandige siltlagen waarin zandige, kleiige en vegetatierijke laminae tot lagen voorkomen. De vegetatierijke laminae bestaan uit herwerkt materiaal. Hoewel beperkt, typeren schelpresten, kleibrokjes en -keitjes evenals veenbrokjes en grindjes deze afzettingen, eigen aan een vlechtend riviersysteem. In deze afzettingen worden twee eenheden onderscheiden:

*Een onderste zogenaamd leemcomplex dat bestaat uit grijze zandige leem, laminair gestratificeerd met zandige en lemige laminae. Dikkere zandintercalaties evenals lenzen van venige leem tot veen zijn courant aanwezig. Op bepaalde niveaus zijn land- en zoetwaterschelpen aanwezig. Verder is er een sedimentatiepakket aanwezig, afgezet door een traag stromende rivier in ondiepe kommen van de overstromingsvlakte en in verlaten geulen.

*Een bovenste lemig complex dat bestaat uit dun gelamineerd lemig zeer fijn zand tot licht zandleem, kalkhoudend tot kalkrijk. Soms komen intercalaties van slappe leem met plantenresten voor.

Deze afzettingen zijn eigen aan een rivier met multiële geulen met op sommige plaatsen intercalaties van hellingsafzettingen.

1.3.1.5 Bodem

Op de *Bodemkaart van Vlaanderen* (Figuur 22)⁵⁵ is de bodem in het plangebied gekarteerd als **OB: bebouwde zones**.

In de buurt van het plangebied zijn de volgende bodemtypes te onderscheiden:

Eep: sterk gleyige kleibodem zonder profiel, **Ldp:** matig natte zandleembodem zonder profiel, **Lep:** natte zandleembodem zonder profiel, **Lfp:** zeer natte zandleembodem zonder profiel, **Lgp:** uiterst natte zandleembodem zonder profiel, **ON:** opgehoogde gronden, **Pcc:** matig droge licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Pdc:** matig natte licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Pdp:** matig natte licht zandleembodem zonder profiel, **Sbc:** droge lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Scd(h):** matig droge lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Sch:** matig droge lemig zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont, **Scp:** matig droge lemig zandleembodem zonder profiel, **Sdc:** matig natte lemig zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont, **Zbc:** droge zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont.

Dit betekent dat in de buurt van het plangebied voornamelijk matig natte zandleembodems aanwezig zijn, in tegenstelling tot de bodemtypes ten noordwesten met vooral zeer tot uiterst natte zandleembodems. Ten zuiden en ten zuidwesten van het onderzoeksgebied zijn er hoofdzakelijk matig droge zandbodems aanwezig. Ofwel gaat het om zandleembodems zonder profiel, ofwel om zandleembodems met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont.

Binnen het kader van de Archeologienota *Harelbeke-Gaversstraat-Bleekput* werd een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door middel van landschappelijk bodemonderzoek door middel van boringen uitgevoerd. Dit booronderzoek had als doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en van het landschap te kennen door een doelgerichte staalname. Dit wil zeggen dat ook de intactheid van de bodem werd geverifieerd, de aanwezigheid van

⁵⁵ (DOV VLAANDEREN 2016a)

verstoringen en de mogelijkheid tot steentijd, afhankelijk van het aangetroffen bodemprofiel. Dit plangebied, dat op ca. 350 m in vogelvlucht ligt van het plangebied ter hoogte van de Zuidstraat, heeft eenzelfde bodemkundige kartering (**Pdc**: *matig natte licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont*). Het plangebied werd gekenmerkt door een hoofdzakelijk lemige zandbodem met een 25 – 40 cm dikke antropogene A-horizont. Er was naast een gevlekte klei- en ijzeraanrijkingshorizont (Bts-horizont) nog een verweringshorizont aanwezig ten gevolge van verregaande bioturbatie en/of antropogene invloed. Er werd een relatief vochtig bodemprofiel opgemerkt, wat overeenstemt met de informatie van de bodemkaart, die een matig natte bodem impliceerde.⁵⁶ Aangezien het plangebied ter hoogte van de Zuidstraat een overeenkomende beschrijving heeft op de bodemkaart, kan er van uitgegaan worden dat deze onderzoeksterreinen een vergelijkbare bodemopbouw hebben.

1.3.1.6 Bodemgebruik en potentiële bodemerosie

Op de *bodemgebruikskaart* (Figuur 23)⁵⁷ staat het plangebied gekarteerd als **Andere bebouwing**: *het grootste deel van het gebied wordt bedekt door structuren. Gebouwen, wegen en artificiële oppervlakte met groene oppervlakten en open bodem (tussen 30 en 80 % is verhard)*.

In de omgeving van het plangebied zijn bepaalde gebieden gekarteerd als **Akkerbouw**: *bodem die gebruikt wordt in een of ander rotatiesysteem waarbij jaarlijks gewassen worden geoogst, inclusief braakland* en **Weiland**: *bodem die bedekt is met gras en die niet gelegen is in het overstromingsgebied van een rivier*.

De kartering van de *bodemerosie* (Figuur 24)⁵⁸ is niet van toepassing op het projectgebied, maar wordt voor de volledigheid meegegeven met dit document. Het is duidelijk dat de kans op bodemerosie in deze omgeving **verwaarloosbaar** is.

⁵⁶ DE CLEER SARAH, 2017: Archeologienota Harelbeke, Gaversstraat-Bleekput, Verslag van Resultaten.

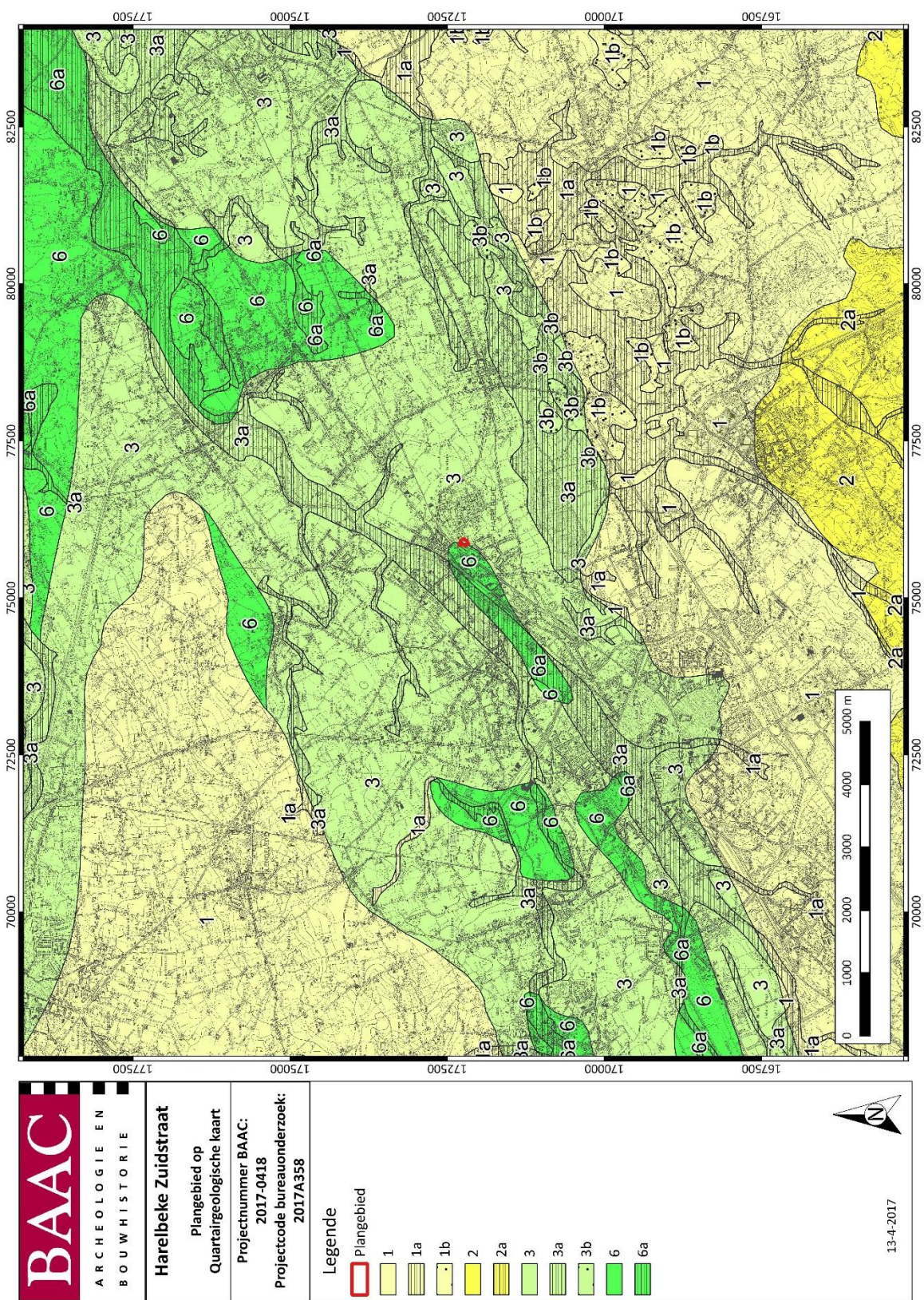
⁵⁷ (AGIV 2016f)

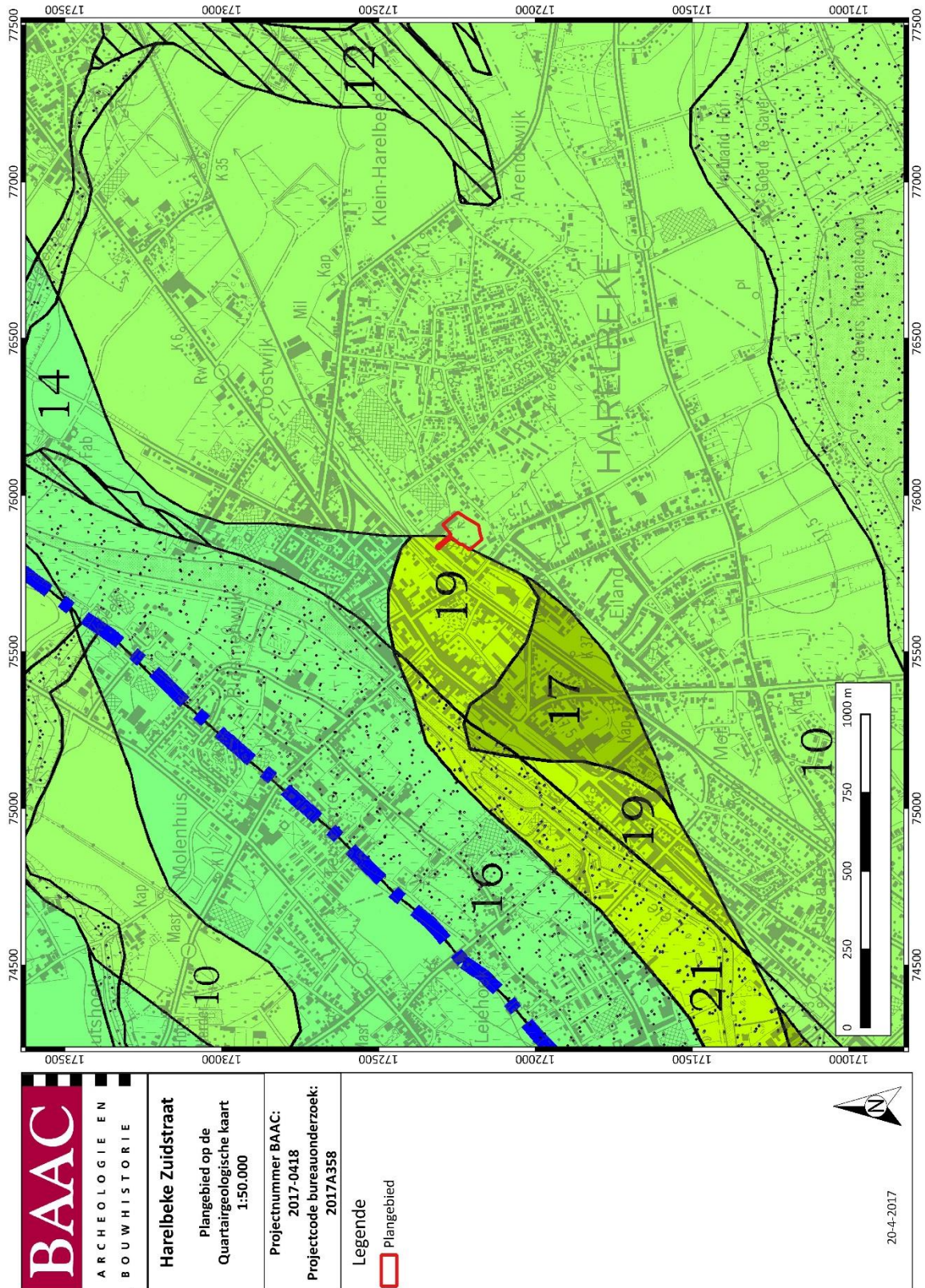
⁵⁸ (AGIV 2016e)

Figuur 19: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart ⁵⁹

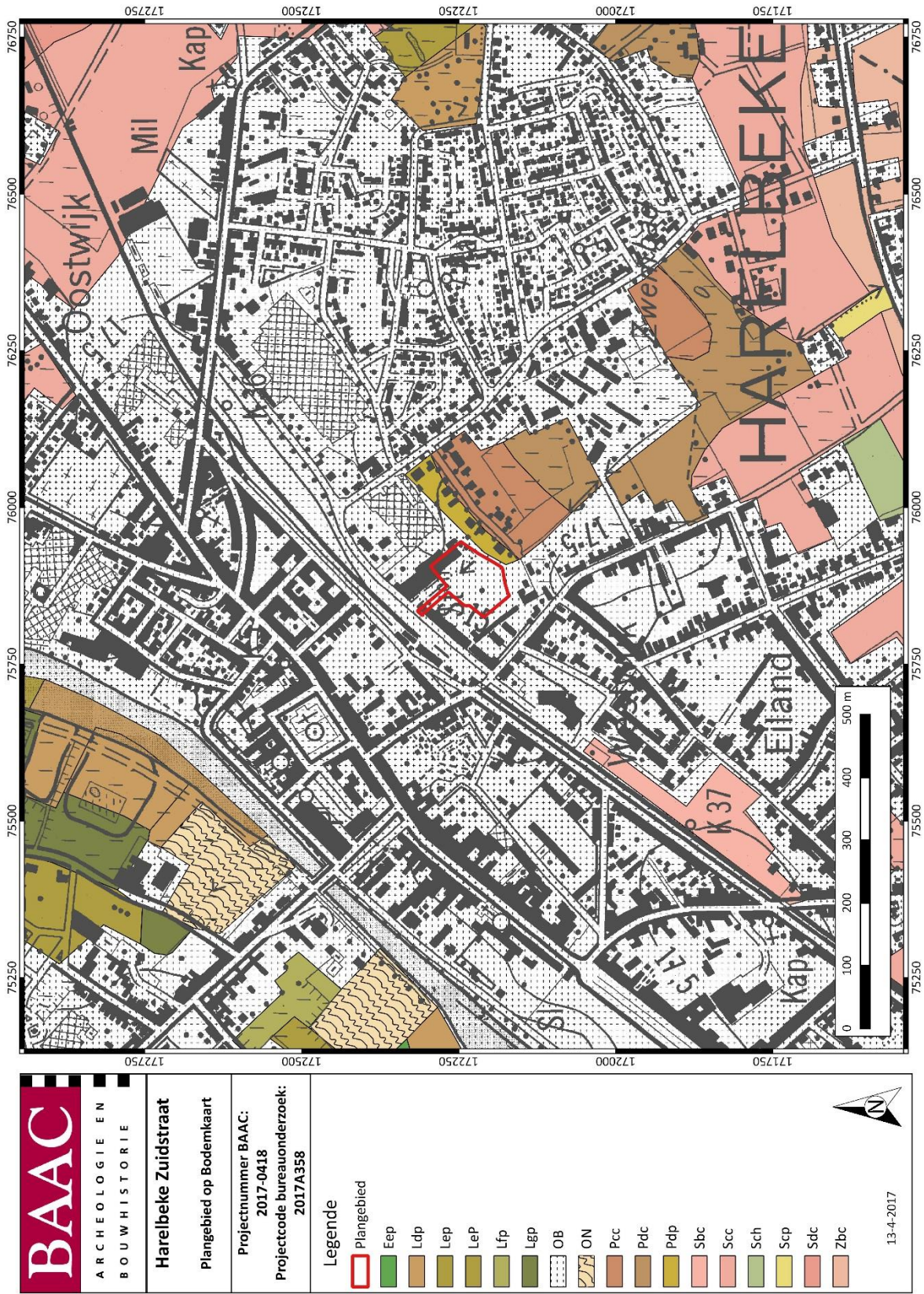
⁵⁹ (DOV VLAANDEREN 2016b)

Figuur 21: Plangebied op de quartairegeologische kaart 1:50.000 ⁶¹

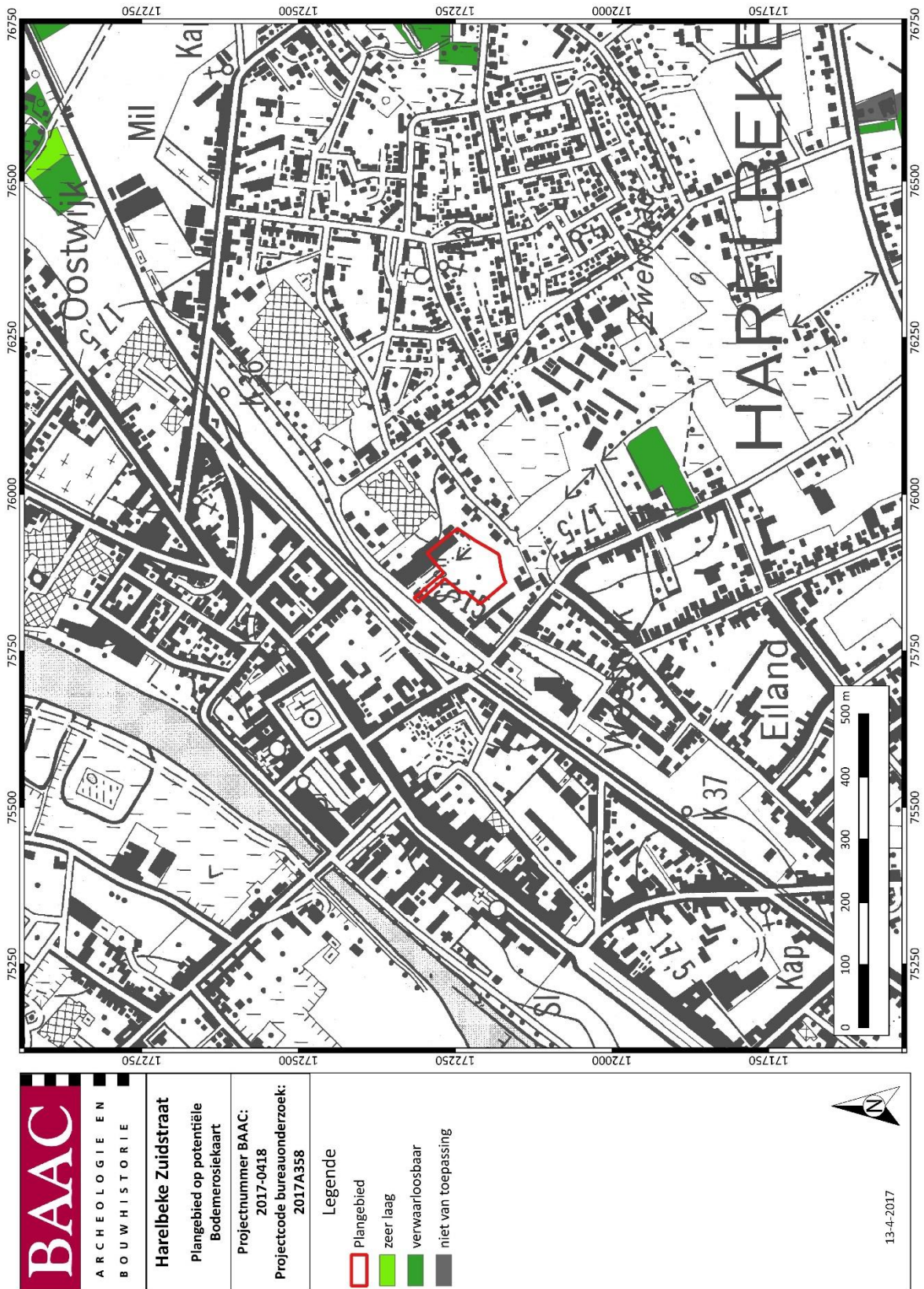
⁶¹ (DOV VLAANDEREN 2016c)

Figuur 22: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen ⁶²

⁶² (DOV VLAANDEREN 2016a)

⁶³ (AGIV 2016f)

Figuur 24: Plangebied op de bodemerosiekaart van Vlaanderen ⁶⁴

⁶⁴ (AGIV 2016e)

1.3.2 Historisch kader

1.3.2.1 Historiek onderzoeksterrein

Het plangebied is gelegen in Harelbeke aan de Zuidstraat, ten zuiden van de *Historische stadskern van Harelbeke* en de *Leie*. Harelbeke is een gemeente ten noordoosten van Kortrijk, in het zuidoosten van de provincie West-Vlaanderen en is sinds 1977 gefusioneerd met Bavikhove en Hulste (*zie hoger*).^{65 66}

De oorspronkelijke rivierloop van de Leie werd ten behoeve van het scheepvaartverkeer gewijzigd en vervangen door een gekanaliseerde waterweg. De oorspronkelijke stadskern van Harelbeke ontwikkelde zich op de rechter Leie-oever, nabij de monding van de Arentsbeek (of Arelbeek) in de Leie. Langs de Hazebeek-Haviksbeek-Paddebeek ontwikkelden zich Hulste en Bavikhove, respectievelijk op de linker- en rechteroever (*zie hoger*).^{67 68}

- **Oudste geschiedenis en bewoning**

De aanwezigheid van artefacten in silex, voornamelijk op de hoger gelegen oevers van de Gavers (ten zuidoosten van het plangebied), toont aan dat de omgeving van Harelbeke reeds vanaf het epipaleolithicum bewoond werd. Vondsten of vindplaatsen uit het neolithicum, de bronstijd of de ijzertijd zijn relatief schaars in Harelbeke (vermoedelijk gerelateerd aan de stand van archeologisch onderzoek). De integratie in het grote Romeinse Rijk betekende grote sociale en economische veranderingen. Tijdens de Romeinse periode liepen vermoedelijk twee hoofdbanen door het grondgebied van Harelbeke: de weg van Cassel naar Tongeren (over Kortrijk en Stasegem naar Oudenaarde) en een weg op de oostelijke Leieoever. Deze waren verbonden met kleinere landwegen, waaraan ook de bewoning kan gekoppeld worden. Tal van sporen van gebouwen werden aangetroffen, naast een groot aantal graven, waterputten,... Tijdens recent archeologisch onderzoek werd de kern van de Romeinse *vicus* gelokaliseerd (*zie verder 1.3.3. Archeologisch kader*).⁶⁹

De oudste vermelding van Harelbeke komt voor in 629, "*Harlebecca*" (691). Er zijn drie mogelijke verklaringen voor de benaming. Ten eerste zou het Germaanse "*harula*" "zandige heuvelrug" betekenen. Een tweede mogelijkheid is dat "harel" via "akar" afgeleid is, wat "*glanzend*" betekent. Harelbeke zou dan glanzende beek betekenen. Of "Harla" is een variant van "har(w)" (droog, hard, ruw). Harelbeke zou dan ruw water betekenen. Een derde verklaring zou zijn dat Harelbeke werd afgeleid van "harula", vlasvezel. Uit de etymologie blijkt dat Harelbeke teruggaat tot de 7^e eeuw, maar de oudste archeologische sporen dateren uit de volle middeleeuwen (11^e-12^e eeuw).⁷⁰

- **9^e – 10^e eeuw**

Het middeleeuwse grondgebied bevond zich gedeeltelijk in het Methelawoud, dat in de 10^e eeuw eigendom was van de Gentse Sint-Pietersabdij. Tijdens de 11^e-12^e eeuw lieten de eigenaars het woud rooien in functie van de landbouw. Waarschijnlijk ontstond tijdens de 9^e eeuw een eerste bidplaats in Harelbeke. Op het einde van de 9^e eeuw werd Harelbeke eigendom van graaf Boudewijn II. Binnen het grafelijk domein kwamen onder andere een grafelijke spijker, banmolens en een leenhof voor. De

⁶⁵ IOE 2016, ID: 125007

⁶⁶ IOE 2016, ID: 125008

⁶⁷ IOE 2016, ID: 125007

⁶⁸ IOE 2016, ID: 125008

⁶⁹ IOE 2016, ID: 125008

⁷⁰ IOE 2016, ID: 125008

grafelijke residentie bevond zich mogelijk op een vlakke zandrug ten oosten van de kerk. Tijdens een opstand van de Kortrijkzanen omstreeks 922 werd Harelbeke verwoest.⁷¹

- **10^e – 11^e eeuw**

In de eerste helft van de 10^e eeuw behoorde Harelbeke tot de kasselrij Kortrijk. De parochie Harelbeke bestond uit Harelbeke-binnen (het schependom) en Harelbeke-buiten. Harelbeke-binnen, waartoe ook het plangebied behoorde, situeerde zich tussen de Leie in het zuidwesten, de Stedestraat in het noordwesten, de Oostwijk in het noordoosten en de Eiland- en Arendswijk in het zuidoosten. De tweeledige stadskern werd opgesplitst in de heerlijkheid Ten Doorne (rond de Sint-Salvatorskerk) en het Vrije. De Arends- of Arelbeek, opgevuld tijdens de 16^e eeuw, vormde de scheiding. De verbinding tussen Kortrijk en Gent liep dwars door de stadskern. De historische Oost- en Westwijk bevonden zich respectievelijk ten noordoosten en zuidwesten van de stadskern. Deze feodale structuur met de verschillende heerlijkheden zou blijven bestaan tot op het einde van de 18^e eeuw.

In de 11^e eeuw werd in de Leie een zwaai kom aangelegd en op de Leieoever werden banmolens gebouwd (in de huidige Watermolenstraat, ten westen van het plangebied). Deze werden voor het eerst vermeld in 1125 (*"in molendis apud Herlebecam"*). In 1100 werd Harelbeke een grafelijke stad en kreeg het een stadhuis. De omwalde hoeve *"Te Halle"* vormde tijdens de middeleeuwen de belangrijkste heerlijkheid.⁷²

- **13^e – 14^e eeuw**

Tijdens de 13^e en de 14^e eeuw veranderde de grafelijke heerlijkheid Harelbeke meermaals van eigenaar. In 1335 kreeg Harelbeke het recht om aan lakennijverheid te doen om de stad te helpen zich te herstellen na de schade aangericht door de Gentse opstandelingen. Tussen 1387 en 1393 werd een nieuwe westmolen gebouwd. Dit was een stenen graanwatermolen met rieten dak.⁷³

- **15^e – 16^e eeuw**

De oost- of zoutputmolen werd tijdens de eerste helft van de 15^e eeuw niet meer gebruikt. In 1564 werd de molen opnieuw vermeld in teksten. Vanaf 1413 was sprake van het klooster van de Heilige Augustinus (aan de huidige Markstraat). In dezelfde periode werd een koren- en oliewatermolen gebouwd en werd ook het schepenhuis opgericht. Na een grote brand in 1477 nam de welvaart van de stad echter af. In de daaropvolgende periode werd de stad meermaals gedeeltelijk vernield en nadien heropgebouwd, als gevolg van de conflicten tussen Harelbeke en Kortrijk. In de laatste decennia van de 16^e eeuw zijn het onrustige tijden met het opkomende protestantisme, de beeldenstorm en de reactie van de katholieke Spaanse vorsten. Alsook de pest eiste een zware tol.⁷⁴

- **17^e eeuw**

Na het Twaalfjarig Bestand (1609-1621), tijdens de regering van de aartshertogen Albrecht en Isabella, volgden de oorlogen elkaar opnieuw op... Niettemin werden bouwwerken opgericht die het uitzicht van het 17^e-eeuwse Harelbeke bepaalden, o.a. het toenmalige Marktplaatsplein werd volgebouwd.⁷⁵

⁷¹ IOE 2016, ID: 125008

⁷² IOE 2016, ID: 125008

⁷³ IOE 2016, ID: 125008

⁷⁴ IOE 2016, ID: 125008

⁷⁵ IOE 2016, ID: 125008

- 18^e eeuw

De Spaanse Successie-oorlog (1701-1714) liet een spoor van vernieling achter. Vanaf 1716 startte de aanleg van een steenweg tussen Kortrijk en Gent. Deze viel in Harelbeke samen met de Kortrijksesteenweg en Kortrijksestraat. De weg tussen Kortrijk en Harelbeke werd later rechtgetrokken en verbreed. Onder het bewind van keizerin Maria Theresia (keizerin van het Heilig Roomse Rijk tussen 1745-1765) bloeide de economie, wat zich weerspiegelde in de (katholieke) bouwactiviteiten, met de bouw van onder andere een nieuwe proosdij en een nieuwe kerk, naast de bouw van heel wat imposante woningen in de *Oostwijk* en de *Westwijk*.⁷⁶

- 19^e eeuw

In de loop van de 19^e eeuw onderging het landschap van Harelbeke grondige veranderingen, met o.a. de bouw van scholen en de oprichting van molens. Tussen 1830 en 1850 werd de westelijke watermolen verbouwd tot graanmaalterij. Zowel de oostelijke als de westelijke molen werden na een brand heropgebouwd. Ook het schepenhuis werd uitgebreid. In 1839 werd op het grondgebied van Harelbeke de spoorwegverbinding tussen Kortrijk en Gent aangelegd en in de periode 1859-1861 startte men met de aanleg van het kanaal Kortrijk-Bossuyt. Tijdens de 19^e eeuw kende Harelbeke een bloeiende tabaks- en vlasnijverheid.⁷⁷

- 20^e eeuw – 21^e eeuw

De opening van de nieuwe tramlijn, vanaf het station van Kortrijk tot aan de Scheldekaai in Antwerpen vond plaats in 1912 en in 1932 werd deze geëlektrificeerd. In de jaren 1960 verdween de tramlijn. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd Harelbeke bezet door de Duitsers en moesten gebouwen ontruimd worden voor de Duitse soldaten. Het interbellum werd gekenmerkt door een verdere groei van de nijverheid in Harelbeke, waaronder de textielnijverheid.⁷⁸

Na de Tweede Wereldoorlog onderging de stadskern van Harelbeke grondige veranderingen: o.a. de bouw van sociale woonwijken (o.a. Arendswijk, ter hoogte van de Gaversstraat en Zuidstraat), nieuwe schoolgebouwen, herstellen van de katholieke gebouwen. In 1950 werd de Arendsbeek, die de functie van afvoer van afvalwater had, overweld. Het kanaal Kortrijk-Bossuyt werd in 1970 rechtgetrokken en gekalibreerd om toegang te verlenen aan grotere schepen.⁷⁹

De **Zuidstraat** is een straat in het centrum van Harelbeke, ten oosten van en evenwijdig met de spoorlijn Kortrijk-Gent. De straat loopt van de Deerlijksesteenweg naar de Gaversstraat (dankt zijn naam aan het voormalige meersengebied de “Gavers”, nu provinciaal recreatiedomein *De Gavers*). Het toponiem “*Gavers*” is afkomstig van het Indo-Europese woord “*ghabhar*” wat *uitholling* betekent. De “*Gavers*” waren van oudsher moerassen of vochtige, laaggelegen wei- en hooilanden met rijen knotwilgen of elzen op de perceelsgrenzen en populieren langs de ontsluitingswegen⁸⁰). Volgens De Flou komt de vermelding van de straat voor het eerst voor in 1912 en dankt het de benaming aan de ligging ten zuiden van de spoorweg, naar analogie met de Noordstraat (loopt tussen het Stationsplein en de Deerlijksestraat, verwijst naar de ligging ten noorden van de spoorweg Kortrijk-Gent⁸¹). Vermoedelijk is het tracé ontstaan bij de aanleg van de spoorlijn Kortrijk-Gent in 1839, maar als straat vermoedelijk pas aangelegd en ontwikkeld vanaf derde kwart van 19e eeuw (cf. eerste weergave op

⁷⁶ IOE 2016, ID: 125008

⁷⁷ IOE 2016, ID: 125008

⁷⁸ IOE 2016, ID: 125008

⁷⁹ IOE 2016, ID: 125008

⁸⁰ IOE 2016, ID: 125029

⁸¹ IOE 2016, ID: 125075

kaart van het Militair Cartografisch Instituut, ca.1880). Tijdens het Interbellum werd de straat de vestiging van enkele beginnende industrieën, zoals ijzer- en kopergieterij Schotte (later afgebroken en omgezet in bouwgrond en fluweelweverij Lanneau (zie verder).⁸²

De Zuidstraat is een rechte, geasfalteerde straat met halverwege een geknikt verloop en enkel bebouwing aan de zuidzijde, met woningen daterend van het einde van de 19e eeuw tot de jaren 1930. Nr. 13, woning in 1922 gebouwd in opdracht van tabakshandelaar Aimé Veys, met aanpalend magazijn van 1925. Nr. 16, volgens het kadaster gebouwd in 1894 in opdracht van landbouwer Lodewijk Vanaerde. Nrs. 52-55, woningen uit het eerste kwart van de 20e eeuw. Nr. 57 woning in 1931 gebouwd volgens het kadaster in opdracht van landbouwer Aloïs Dejaegher.⁸³

Daarnaast is er de ‘dominante’ aanwezigheid van het tapijtenbedrijf Lano (nr. 44), tussen de Zuidstraat en de parallel gelegen Beeklaan. Het eerste bedrijf ontstond in 1926-1927 wanneer een huis met achterliggend magazijn werd gebouwd in opdracht van D. Laneau en werd systematisch vergroot in de loop van de 20e eeuw. In 1970 kwam de grootste uitbreiding na de fusie van drie soortgelijke familiebedrijven en resulteerde in de bouw van een vrij beeldbepalend bureelcomplex (beglaasd volume, architect André Vlieghe, 1971) en aansluitende fabrieksgebouwen.⁸⁴

In de *Zuidstraat* zijn enkele gebouwen vastgesteld als **bouwkundig erfgoed – relicten**, waaronder het *Burgerhuis* (nr.5-6), eind 19e-eeuwse burgerwoning met straatgevel van 1912 (cf. jaarsteen) (nr. 6), in jaren 1930 met naastgelegen woning uitgebreid (nr. 5). In 1892 werd, volgens het kadaster, de woning nr. 6 gebouwd in opdracht van landbouwer Emile Hanssens. In het begin van de 20^e eeuw werd het meermaals uitgebreid met onder andere enkele achtergelegen bijgebouwen (mutatieschetsen uit 1904 en 1905). In 1912 werd de woning vergroot en werd het magazijn achter de woning gebouwd, door de weduwe en de kinderen van Emile Maesbrouck, waarbij de huidige voorgevel tot stand kwam, cf. jaarsteen “1912”. In 1930 werd één van de achtergelegen bijgebouwen afgebroken, in opdracht van Raymond Vanwynsberghe, een industrieel te Harelbeke, en in 1937 werd woning nr. 5 gebouwd. In het kadaster werd dit geregistreerd als een “vergroting” van de bestaande woning nr. 6.⁸⁵

Vlakbij het plangebied in de *Zuidstraat* staat het *Burgerhuis van 1935* (nr. 12) volgens het kadaster gebouwd door Jan Debruyne, ijzerwegbediende te Harelbeke, in 1935⁸⁶ en het *Burgerhuis van 1908* (nr. 18), in 1908 gebouwd door veearts Tanghe volgens het kadaster.⁸⁷

Verder in de Zuidstraat is er het *Burgerhuis van 1934* (nr. 58) dat volgens het kadaster werd gebouwd door Désiré Vanwilden.⁸⁸ en de *Tweegezinswoning van 1938* (nr. 60-61), in 1938 gebouwd naar de ontwerpplannen van de Harelbeekse architect Armand Vandeweghe (cf. gevelsteen), in opdracht van handelaars Maurice Malisse en Georges Debaere.⁸⁹

Ten zuiden van het plangebied, in de *Gaversstraat* zijn enkele gebouwen vastgesteld als **bouwkundig erfgoed – relicten**, waaronder de *Hoeve met losse bestanddelen* (nr.11), eertijds gelegen ten zuiden van de Arendsbeek, bestaande uit een eind 19^e-eeuws boerenhuis en een lange, deels 18^e / 19^e-eeuwse schuurvleugel, van de straten gescheiden door betonplaten en een haag.⁹⁰

⁸² IOE 2016, ID: 125105

⁸³ IOE 2016, ID: 125105

⁸⁴ IOE 2016, ID: 125105

⁸⁵ IOE 2016, ID: 205263

⁸⁶ IOE 2016, ID: 205265

⁸⁷ IOE 2016, ID: 205266

⁸⁸ IOE 2016, ID: 205267

⁸⁹ IOE 2016, ID: 205268

⁹⁰ IOE 2016, ID: 205036

De oudste weergave van de hoeve dateert uit de 18^e eeuw (kaart van 1737). Op de kaart van het landboek van Harelbeke-buiten, opgemaakt in 1768 door landmeter Frans De Bal ⁹¹, en ligt ten zuiden van “D’arens Beke” een “*behuysde hofstede ene boomgaert t’samen groot vijfhondert tee-enveertigh cleenerven*”, eigendom van J. Moerman d’oudewalle. ⁹²

In het begin van de 19^e eeuw is, volgens het primitief kadasterplan (ca. 1835), de hoeve eigendom van de Brusselse baron de Villegas en verpacht aan Jan Bouttens. Op het plan is het boerenhuis weergegeven en de nog bestaande schuurvleugel, met nog twee andere bijgebouwen, een bakhuis en een boomgaard. Op de Atlas der Buurtwegen (1845) staat de hoeve aangeduid als de “*Ferme Callewaert*” (zie verder *cartografische bronnen*). Volgens het kadaster zijn verbouwingen uitgevoerd in 1863, door burggraaf Karel de Moerman d’Harlebeke en in 1893 door Leon de Moerman d’Harlebeke. ⁹³

In de 20^e eeuw volgen nog aanpassingen, o.a. in 1914 werd het voormalige bakhuis afgebroken, dat in 1884 was verbouwd tot cichorei-ast. In 1943 werd de schuur in noord(oost)elijke richting enorm uitgebreid. ⁹⁴

⁹¹ Bewaard in het Rijksarchief van Kortrijk, niet ter beschikking, auteursrechtelijk beschermd.

⁹² IOE 2016, ID: 205036

⁹³ IOE 2016, ID: 205036

⁹⁴ IOE 2016, ID: 205036

1.3.2.2 Historiek onderzoeksterrein: cartografische bronnen

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19de eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

Voor het plangebied ter hoogte van de *Zuidstraat* is een aantal historische kaarten ter beschikking. Hieronder wordt in een selectie daarvan de ontwikkeling van de onderzoekslocatie en de situering ten opzichte van het centrum van *Harelbeke* weergegeven. Naast de gangbare historische kaarten is ook *Cartesius* geraadpleegd.⁹⁵

De oudste bruikbare cartografische bronnen voor het plangebied *Zuidstraat* te *Harelbeke* zijn:

Jacob Van Deventer – *Atlas des villes des Pay-Bas* (1550-1565)

De *Atlas des villes des Pay-Bas* werd door Jacob Van Deventer (1500-1575) gerealiseerd tussen 1550 en 1565. De atlas bestaat uit 74 met aquarel gekleurde folio's die bevestigd zijn op kartonnen dragers en op papierstrookjes. Het bevat de minuten van de meeste stadsplannen die Deventer heeft getekend op verzoek van de Spaanse koning Filips II.⁹⁶

Op deze historische kaart, de oudst gekende weergave van Harelbeke (Figuur 25) is de toenmalige bewoningskern van *Harlebeecke* langs de Leie te zien. Verder bestaat *Harlebeecke* voornamelijk uit akkers en weilanden. De toenmalige stad wordt gedomineerd door het tracé Kortrijk-Gent dat parallel loopt met de Leie en waarlangs de bebouwing concentreert. Ten noordwesten zijn ook het tracé van de huidige Leie- en Overleiestraat weergegeven en ten zuidoosten de huidige A.Pevernagestraat-Stasegelsestraat-Stasegemsesteenweg. Ten oosten van de langgerekte bewoning zijn verschillende dwarsstraten weergegeven, waarvan de middelste de huidige Stationsstraat is, waarvan de Zuidstraat een dwarsstraat is. Op deze historische kaart is de afbakening van het plangebied indicatief weergegeven, waarbinnen niets gekarteerd staat, net ten noorden van de Arendsbeek.

Antonius Sanderus – *Flandria Illustrata* (1641-1644)

Het werk *Flandria Illustrata* is een algemene beschrijving van het graafschap Vlaanderen, door de Ieperse kanunnik Antonius Sanderus (1586-1664), gepubliceerd in Amsterdam bij Blaeu. Het werk is voorzien van een gegraveerde titelpagina met het oude en het nieuwe wapen van Vlaanderen en met de blazoenen van de Vlaamse steden, van stadskaarten en -plannen, van perspectiefzichten van steden, kastelen, civiele, religieuze en militaire monumenten en van enkele portretten. Alle teksten en illustraties samen vormen een opmerkelijke inventaris van de landschappen en het monumentale erfgoed van Vlaanderen in het midden van de 17^e eeuw.⁹⁷

Deze historische kaart (Figuur 26) is niet naar het noorden gericht, maar naar het westen. Het is duidelijk dat de bewoning en de woonkern van *Harlebeka* zich concentreert langs de Leie en de

⁹⁵ (CARTESIUS 2016)

⁹⁶ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2016

⁹⁷ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2016

hoofdweg parallel met deze rivier. Verder bestaat *Harlebeka* voornamelijk uit akkers en weilanden. Het plangebied valt (net zoals vandaag) buiten de bewoningskern van *Harlebeka*. Op de gravure van *Harlebeka* staat enkel het begin van de huidige Stationsstraat weergegeven, waarvan de Zuidstraat een dwarsstraat is. Op deze historische kaart is de afbakening van het plangebied indicatief weergegeven, waarbinnen niets gekarteerd staat.

Ferraris (1771-1778)

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.⁹⁸

Op de Ferrariskaart (Figuur 27) is te zien dat het plangebied buiten de bewoningskern ligt van *Harelbeke*, aan de oevers van de Leie. Het stratenpatroon vertoont reeds grote gelijkenissen met de huidige situatie, zo is de latere *Gaversstraat* duidelijk herkenbaar ten westen van het plangebied en de latere *Arendsstraat* ten oosten. Binnen de contouren van het plangebied is geen bewoning afgebeeld, het perceel bestaat uit akkers en weilanden, afgebakend met boompjes en struikjes. Binnen de afbakening van het plangebied is een rij boompjes afgebeeld met een zuidwest-noordoostelijke oriëntatie. De *Arensbeek* staat op deze historische kaart niet afgebeeld, maar deze rij boompjes kan misschien een indicatie zijn van deze beek. Vermoedelijk heeft dit te maken met de accuraatheid van de historische kaart. Enkel ten noordoosten van het plangebied zijn enkele gebouwtjes afgebeeld en ook twee vijvertjes.

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Een andere 19^e-eeuwse kadasterkaart is de Atlas der Buurtwegen. Deze atlas werd opgemaakt in opdracht van de wetgever en had als doel om ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een openbaar karakter hadden. Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.⁹⁹

De Atlas der Buurtwegen (Figuur 29) geeft een gedetailleerder beeld van (de omgeving rond) het plangebied. De bewoningskern van *Harlebeke* ligt aan de oevers van de Leie en het plangebied ligt daar buiten. Het stratenpatroon is vergelijkbaar met de huidige situatie, met een duidelijk herkenbare *Gaversstraat* en *Arendsstraat*. Ook op deze kaart is er binnen de contouren van het plangebied geen bewoning, enkel akkers en weilanden. In tegenstelling tot de Ferrariskaart is nu de *Arensbeek* afgebeeld, net ten zuiden van het plangebied, met net ten zuiden van deze Arensbeek een hoeve met verschillende gebouwtjes, aangeduid als "*Ferme Callewaert*". Deze is in het huidige landschap nog aanwezig en vastgesteld als **bouwkundig erfgoed – relict**. (Bouwkundig relict ID 205036).

Verder ten zuidoosten van het plangebied is een vierkantshoeve te zien, omringd door een brede gracht, aangeduid met "*Ferme Verbrugge*" (CAI 74593), die ook op de Ferrariskaart afgebeeld is. Ten oosten hiervan is nog een hoeve afgebeeld, met een omringende gracht, aangeduid als "*Ferme Vandebunderie*" (CAI 74591). Verder is ook ten noorden van het plangebied nog een hoeve te zien, bestaande uit verschillende gebouwtjes en omringd door een brede gracht. Deze is aangeduid als "*Ferme Witteballe*" (CAI 74588).

De straten ten noorden (*Noordstraat*) en ten zuiden (*Zuidstraat*) van de spoorweg Kortrijk-Gent (1839) worden pas voor het eerst aangegeven op kaarten uit begin 20^e eeuw, maar hun ligging kan vermoed worden aan de hand van hun ligging ten opzichte van (de aanduiding van) de spoorweg "*Chemin de*

⁹⁸ (KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2016)

⁹⁹ (GEOPUNT 2016e)

Fer". De huidige Gaversstraat wordt aangeduid als "*Chemin n°9*" en de huidige Arendsstraat als "*Chemin n°10*".

Popp (1842-1879)

De Poppkaarten zijn het levenswerk van Philippe-Christian Popp (1805-1879). Van 1842 tot aan zijn dood in 1879 werkte hij aan zijn atlas. Ongeveer alle gemeenten van de toenmalige provincies Brabant, Henegouwen, Luik, Oost- en West-Vlaanderen had hij getekend en gedrukt.¹⁰⁰

De situatie op de Poppkaart (Figuur 30) is vergelijkbaar met voorgaande historische kaarten, voornamelijk met de Atlas der Buurtwegen. De bewoningskern van *Harlebeke* ligt aan de oevers van de Leie en het plangebied ligt daar buiten. Het stratenpatroon is vergelijkbaar met de huidige situatie, met een duidelijk herkenbare *Gaversstraat* en *Arendsstraat*. Ook op deze kaart is er binnen de contouren van het plangebied geen bewoning afgebeeld, enkel akkers en weilanden. De *Arensbeek* is afgebeeld, net ten zuiden van het plangebied, met net ten zuiden van deze *Arensbeek* een hoeve met verschillende gebouwtjes, maar de samenstelling van de gebouwtjes is veranderd en de naamgeving "*Ferme Callewaert*" is verdwenen. Deze hoeve is in het huidige landschap nog aanwezig en vastgesteld als **bouwkundig erfgoed – relict**. (Bouwkundig relict ID 205036).

Verder ten zuidoosten van het plangebied is een vierkantshoeve te zien, omringd door een brede gracht, aangeduid met "*Ferme Verbrugge*" (CAI 74593). Ten oosten hiervan is nog een hoeve afgebeeld, met een omringende gracht, aangeduid als "*Ferme Vandebunderie*" (CAI 74591). Verder is ook ten noorden van het plangebied nog een hoeve te zien, bestaande uit verschillende gebouwtjes en omringd door een brede gracht. Deze is aangeduid als "*Ferme Wittebolle*" (CAI 74588).

De straten ten noorden (*Noordstraat*) en ten zuiden (*Zuidstraat*) van de spoorweg Kortrijk-Gent (1839) worden pas voor het eerst aangegeven op kaarten uit begin 20^e eeuw, maar hun ligging kan vermoed worden aan de hand van hun ligging ten opzichte van (de aanduiding van) de *Spoorweg*.

Vandermaelen (1846-1854)

Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten, die gemaakt zijn door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) *Carte topographique de la Belgique* is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.¹⁰¹

De situatie van (de omgeving van) het plangebied op de Vandermaelenkaart is vergelijkbaar met voorgaande historische kaarten (Figuur 28). De bewoningskern van *Harlebeke* ligt aan de oevers van de Leie en het plangebied ligt daar buiten. Het stratenpatroon is vergelijkbaar met de huidige situatie, met een duidelijk herkenbare *Gaversstraat* en *Arendsstraat*. Ook op deze kaart is er binnen de contouren van het plangebied geen bewoning afgebeeld, enkel akkers en weilanden. De *Arensbeek* is op deze kaart binnen het plangebied afgebeeld. Vermoedelijk heeft dit eerder te maken met de accuraatheid van de historische kaart, dan dat de loop van de *Arensbeek* zou verschoven zijn.

Net ten zuiden van deze *Arensbeek* is een hoeve met verschillende gebouwtjes te zien, maar samenstelling van de gebouwtjes is veranderd en de naamgeving "*Ferme Callewaert*" is verdwenen. Deze is in het huidige landschap nog aanwezig en is vastgesteld als **bouwkundig erfgoed – relict**. (Bouwkundig relict ID 205036).

¹⁰⁰ (KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2016)

¹⁰¹ (GEOPUNT 2016f)

Verder ten zuidoosten van het plangebied is een vierkantshoeve te zien, omringd door een brede gracht, maar de aanduiding "*Ferme Verbrugge*" is verdwenen (CAI 74593). Ten oosten hiervan is nog een hoeve afgebeeld, met een omringende gracht, ook hier is de naamgeving "*Ferme Vandenbunderie*" niet meer weergegeven (CAI 74591). Verder is ook ten noorden van het plangebied nog een hoeve te zien, bestaande uit verschillende gebouwtjes en omringd door een brede gracht, gekend als "*Ferme Wittebolle*" (CAI 74588).

De straten ten noorden (*Noordstraat*) en ten zuiden (*Zuidstraat*) van de spoorweg Kortrijk-Gent (1839) worden pas voor het eerst aangegeven op kaarten uit begin 20^e eeuw, maar hun ligging kan vermoed worden aan de hand van hun ligging ten opzichte van (de aanduiding van) de spoorweg en het *Station*.

Het plangebied is gelegen net ten noorden van de *Arendsbeek*, die nu overwelfd is en kunstmatig omgeleid. Op de historische kaarten is het kronkelend verloop van deze *Arendsbeek* weergegeven, met oorspronkelijk een noordelijke afwatering richting de Leie.

De Leie-vallei kenmerkt zich door riviergraslanden en bosfragmenten afgewisseld met licht geprononceerde kouterruggen met oorspronkelijk vruchtbare open akkerland. Op de bovenvermelde historische kaarten is dit duidelijk. Door de stedelijke ontwikkeling van (de streek rond) Harelbeke is hier nu nog weinig van te zien.

Figuur 25: Zicht op "Harlebeecke" ("Atlas des villes des Pay-Bas" van J. Van Deventer)¹⁰² met een indicatie van het onderzoeksterrein

¹⁰² (CARTESIUS 2016)

Figuur 26: Zicht op "Harlebeka" ("Flandria Illustrata" van A. Sanderus) ¹⁰³
met een indicatie van het onderzoeksterrein

¹⁰³ (CARTESIUS 2016)

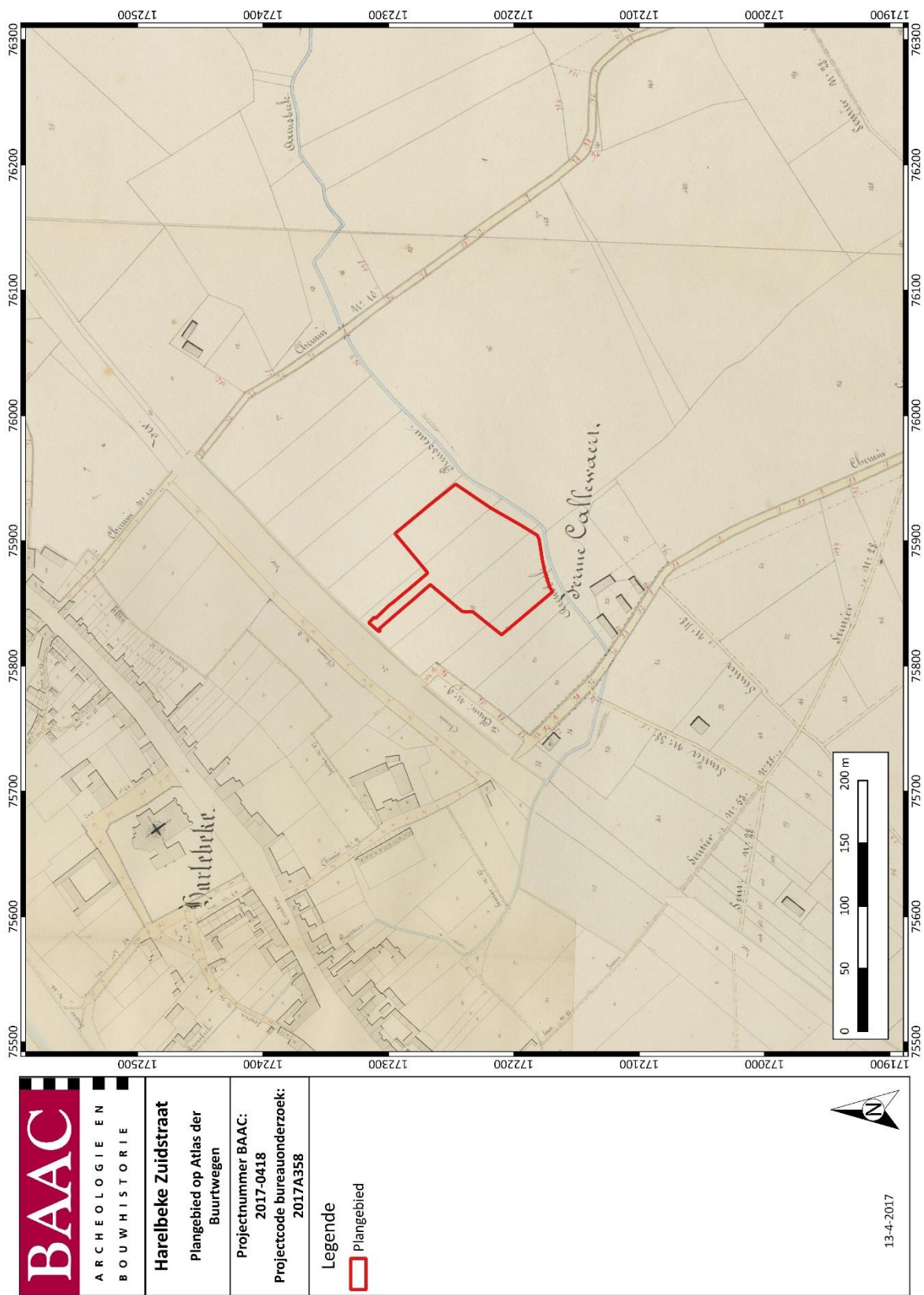
Figuur 27: Plangebied op de Ferrariskaart ¹⁰⁴

¹⁰⁴ (GEOPUNT 2016b)

Figuur 28: Plangebied op de Vandermaelenkaart ¹⁰⁵

¹⁰⁵ (GEOPUNT 2016c)

Figuur 29: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen ¹⁰⁶

¹⁰⁶ (GEOPUNT 2016a)

¹⁰⁷ (GEOPUNT 2016d)

1.3.2.3 Historiek onderzoeksterrein: topografische kaarten en luchtfoto's

Topografische kaarten

Op de 19^e en 20^e-eeuwse topografische kaarten van België (schaal 1:20.000) van het Nationaal Geografisch Instituut is de evolutie van Harelbeke te zien naar een meer verstedelijk gebied. Binnen en rond het plangebied aan de Zuidstraat verandert het landschap ingrijpend (zie Figuur 31 tem. Figuur 35).

De topografische kaarten van **1862**, van **1883** en van **1910** geven een vergelijkbaar beeld. De *Chemin de Fer* (Spoorweg Kortrijk-Gent, 1839) is weergegeven net zuidoosten van de bewoningskern van Harelbeke. De ligging van de Zuidstraat (en naar analogie de Noordstraat) kan vermoed worden nabij het toponiem *Station*. De Gaversstraat (ten zuidwesten van het plangebied) en de Arendstraat (ten noordoosten van het plangebied) zijn duidelijk herkenbaar aan hun noordwest-zuidoost georiënteerde ligging, vertrekkende van de bewoningskern van Harelbeke. Aan de zuidelijke grens van het afgebakende plangebied is de loop van de *Arendsbeek* weergegeven. Verder is ook ten noorden van het plangebied nog een hoeve te zien, bestaande uit verschillende gebouwtjes en omringd door een brede gracht, gekend als "*Ferme Wittebolle*" (CAI 74588).

Op de topografische kaart van **1960-1964** is de Zuidstraat ingekleurd als een van de hoofdwegen binnen Harelbeke, ten zuiden van de spoorweg, naar analogie met de Noordstraat ten noorden hiervan en ter hoogte van het toponiem St^{on} (Station). Ten noordoosten van het plangebied, net buiten de afbakening, zijn verschillende gebouwen te zien. De Arendsbeek staat weergegeven ten zuiden van het plangebied, terwijl deze beek, in functie van de afvoer van afvalwater, in 1950 werd overweld.

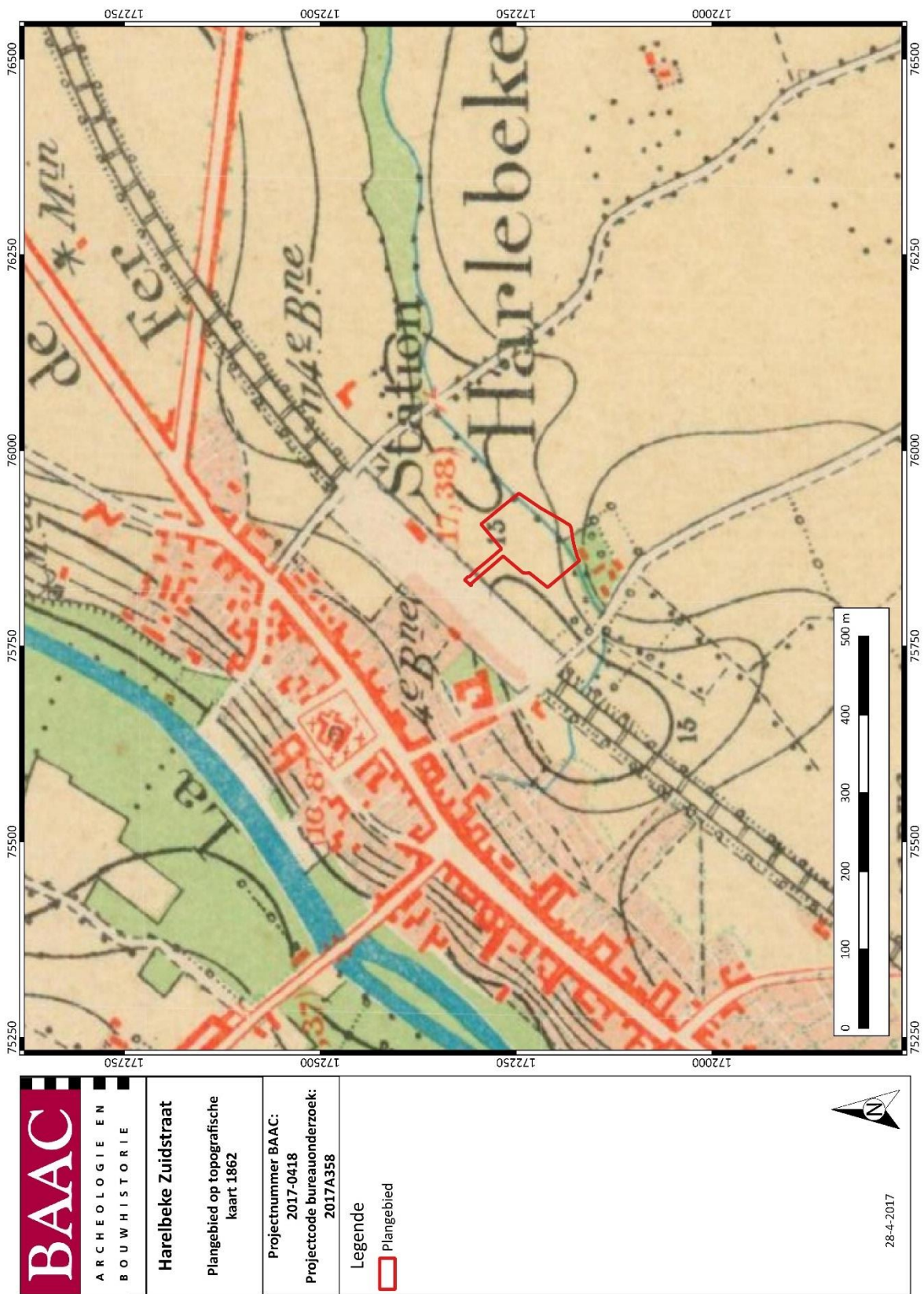
De topografische kaart van **1974** verschilt van de bovenstaande kaarten. Het plangebied bevindt zich aan de Zuidstraat ter hoogte van het toponiem St^{on} (Station) en in de noordoostelijke hoek zijn gebouwen afgebeeld. De loop van de Arendsbeek is nu niet meer weergegeven, aangezien deze vanaf 1950 werd ingekokerd.

Luchtfoto's

De luchtfoto's van 1971 tot nu geven de evolutie weer binnen het plangebied ter hoogte van de Zuidstraat (zie Figuur 8 tem. Figuur 13).

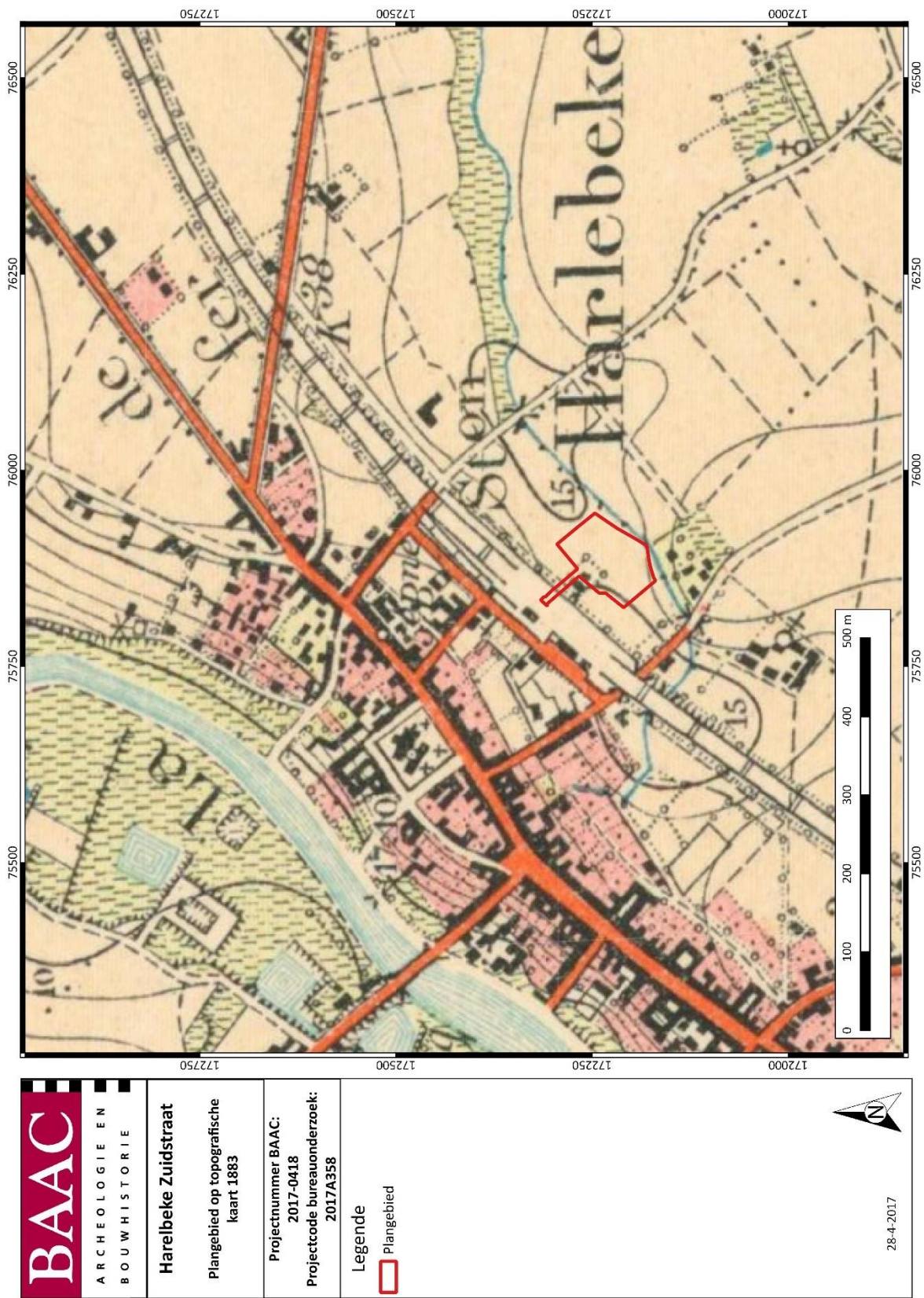
De luchtfoto's van **1971** en van **1979-1990** tonen aan dat in de noordoostelijke hoek van het plangebied bedrijfsgebouwen en/of loodsen aanwezig zijn. Meer centraal staan enkele bomenpartijen en kleinere structuurtjes, een deel van het terrein is onderverdeeld in kleinere, noordwest-zuidoost georiënteerde delen en is in gebruik vermoedelijk als akkerland.

Op de luchtfoto's van **2000-2003**, **2005-2007**, **2008-2011** en **2012** is een geleidelijke evolutie te zien van het plangebied, waarbij de gebouwen in de noordoostelijke hoek van het plangebied afgebroken zijn, vermoedelijk tussen 2005 en 2012, en waarbij het gebied geleidelijk veranderd is in grasland met her en der enkele bomenpartijen. De impact van dergelijke verstoringen op het eventueel aanwezige erfgoed kan onvoldoende ingeschat worden aangezien hierover onvoldoende gegevens beschikbaar zijn. Het is wel duidelijk dat de bouw en de afbraak van deze gebouwen wel degelijk de ondergrond zullen verstoord hebben.

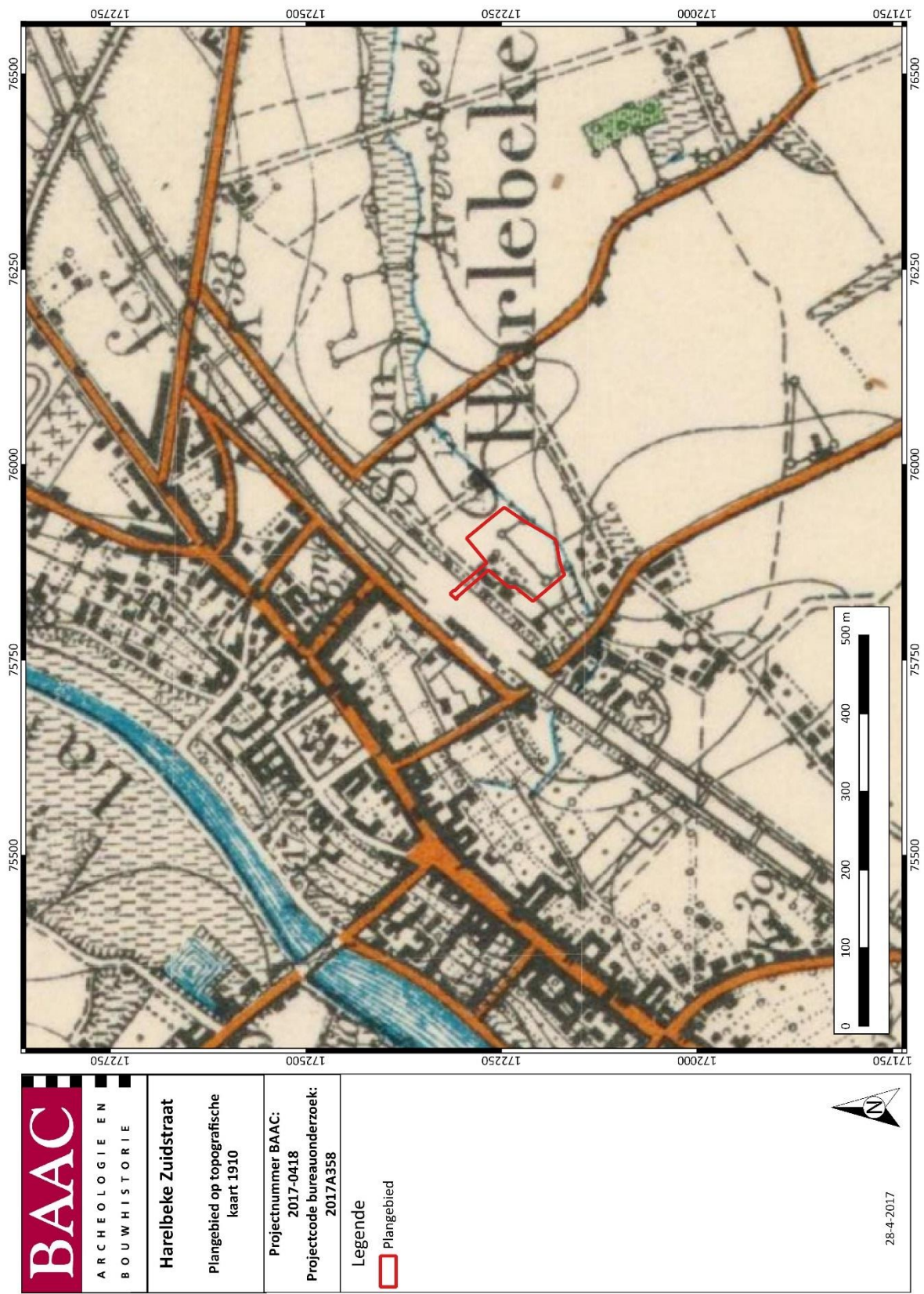
Figuur 31: Situering van het plangebied op de NGI topografische kaart van 1862 ¹⁰⁸

¹⁰⁸ (CARTESIUS 2016)

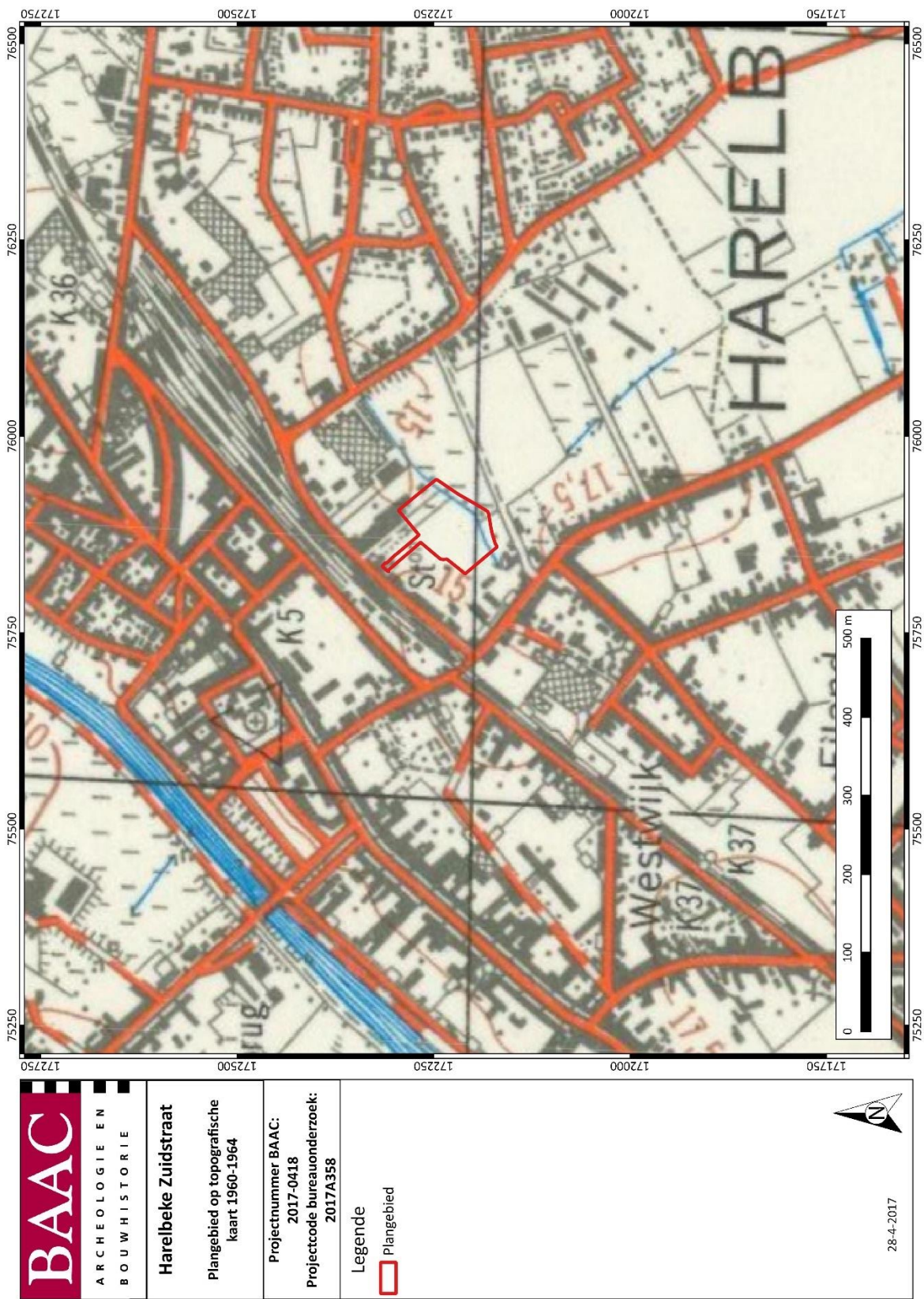
Figuur 32: Situering van het plangebied op de NGI topografische kaart van 1883 ¹⁰⁹

¹⁰⁹ (CARTESIUS 2016)

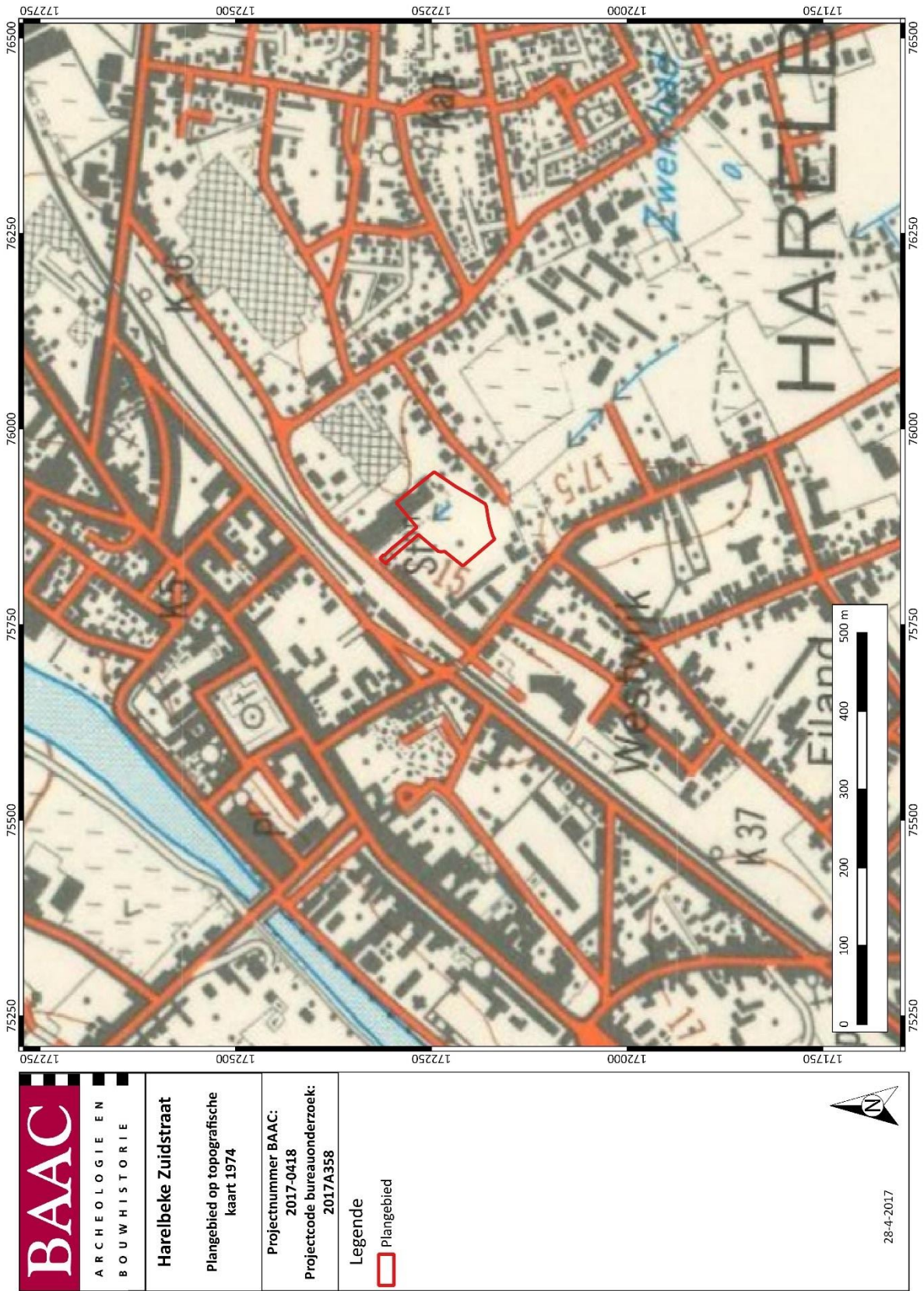
Figuur 33: Situering van het plangebied op de NGI topografische kaart van 1910 ¹¹⁰

¹¹⁰ (CARTESIUS 2016)

Figuur 34: Situering van het plangebied op de NGI topografische kaart van 1960-1964 ¹¹¹

¹¹¹ (CARTESIUS 2016)

Figuur 35: Situering van het plangebied op de NGI topografische kaart van 1974 ¹¹²

¹¹² (CARTESIUS 2016)

1.3.3 Archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het plangebied.

Voor het plangebied zelf ter hoogte van de *Zuidstraat* te *Harelbeke* zijn er geen archeologische waarden gekend (Figuur 36).¹¹³ Rondom het projectgebied werd een aantal meldingen teruggevonden (Tabel 1).

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.¹¹⁴

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
76510	HARELBEKE, KAPITTEL, VOORMALIGE O.L.V.-HOSPITAAL EN RUSTHUIS, NU IN GEBRUIK ALS ADMINISTRATIE EN OCMW-RUSTHUIS. KAPITTEL WERD IN DE TUIN VAN DIT GEBOUW OPGEGRACEN, GELEGEN ACHTER DE SINT-SALVATORKERK. - GRONDSPOREN: LATE MIDDELEEUWEN -KLOOSTER: FUNDERINGEN IN GROTE BRUINRODE BAKSTENEN (TYPE: "MOEFFEN"). ONDERDEEL VAN HET KAPITTELGEBOUW. BAKSTENEN HERBRUIKT, DAARDOOR DATERING BEMOEILIJKT. -AFVAL-/BEERPUTTEN: 5 AFVALPUTTEN MET ROND EN RECHTHOEKIGE VORM, GEVULD MET ORGANISCH AFVAL, POTSCHERVEN EN AFVAL VAN BOUWMATERIAAL. DE KUILEN WERDEN OP VERSCHILLENDE TIJDSTIPPEN AANGELEGD TUSSEN 14^E EN 18^E EEUW. - ARCHEOLOGISCHE OBJECTEN: VOLLE MIDDELEEUWEN -RONDE LODEN ZEGEL: BULLEZEGEL VAN PAUS CELESTINUS III (1191-1198)
75802	HARELBEKE, SINT-SALVATORKERK, RECENTE KERK UIT 1768-1773 NAAST ROMAANSE KRUISBEUK EN TOREN VAN VROEGERE KERK - GRONDSPOREN: VOLLE MIDDELEEUWEN -KERK: VOLGENS ARCHIEVEN KERKJE CA. 940, VERMOEDELIJK AFGEBRAND EIND 10^E EEUW (ARCHEOLOGISCH GEEN SPOREN). EERSTE ROMAANSE KERK UIT 11^E EEUW (CRYPTE) ROMAANSE DRIEBEUKIGE KRUISKERK GEBOUWD EIND 12^E EEUW VERSCHEIDENE KEREN BESCHADIGD EN HEROPGEBOUWD -VLAKGRAF: 3-TAL GRAVEN OUDER DAN SPOREN VAN EERSTE KERK. 1845: OPENING VAN GRAF: GESCHILDERDE FIGUREN OP DE WANDEN, GRAF VAN IDE VAN STEENHUIJZE (+1361) - ARCHEOLOGISCHE OBJECTEN: ROMEINSE TIJD VONDSTCONCENTRATIE: BOUWMATERIAAL IN HET METSELWERK VAN DE KERK ZIJN ENKELE ROMEINSE DAKPANNEN EN TEGELS AANWEZIG, ROZE MORTEL (KENMERKEND ROMEINSE TIJD)
156380	HARELBEKE, MARKTSTRAAT – MARKPLEIN GRONDSPOREN: LATE MIDDELEEUWEN

¹¹³ (CAI 2016)

¹¹⁴ (CAI 2016)

	-PROFIEL: BIJNA ONAFGEBROKEN, BESTAANDE UIT EEN OPEENVOLGING VAN PUIN-, BRAND- EN AFVALLAGEN, DATEREND VANAF 14^E EEUW. HEEFT DEZELFDE ORIËNTATIE ALS DE MARKTSTRAAT, WIJST OP EEN NEDERZETTING DIE ZICH HAD ONTWIKKELD VOLGENS DE ORIËNTATIE VAN EEN BESTAANDE WEG, MISSCHIEN TERUGGAAT TOT ROMEINSE TIJD. -HARELBEKE: VANAF 14^E EEUW GELEIDELIJKE OPVULLING MET GROTE MASSA'S PUIN EN AFVAL. OUDSTE FASE (NA ROMEINSE TIJD): UITGESTREKT PAALWERK, VANAF 14^E EEUW MET AFVAL BEDEKT, WAARDOOR KUNSTMATIGE GRONDEN ONTSTAAN, IN 16^E EEUW AFGEROND. • ARCHEOLOGISCHE OBJECTEN: LATE MIDDELEEUWEN AARDEWERK: IN 4 M LANGE AFVALKUIL: ONGEGLAZUURD GRIJS-BLAUW AARDEWERK, BRUINRODE CERAMIEK EN INGEVOERD STEENGOED.
157255	HARELBEKE, MARKTPLEIN • GRONDSPOREN: MIDDELEEUWS? MIDDELEEUWS PAALWERK EN DAL VAN ARENDSBEEK
157256	HARELBEKE, MARKTSTRAAT • ARCHEOLOGISCHE OBJECTEN: LAAT-ROMEINSE TIJD MUNSTSCHAT
74591	HARELBEKE, HERPELSSTRAAT I • ANTROPOGEEN RELIËFVERSCHIL: LATE MIDDELEEUWEN: ALLEENSTAANDE SITE MET WALGRACHT (DEELS BEWAARD)
74593	HARELBEKE, WIJDEGRACHT I • ANTROPOGEEN RELIËFVERSCHIL: LATE MIDDELEEUWEN: ALLEENSTAANDE SITE MET WALGRACHT
74588	HARELBEKE, KLOOSTERGOED • ANTROPOGEEN RELIËFVERSCHIL: LATE MIDDELEEUWEN: ALLEENSTAANDE SITE MET WALGRACHT HISTORISCHE HOEVE GENAAMD "KLOOSTERGOED", VERWIJZEND NAAR DE VOORMALIGE EIGENAAR, HET KLOOSTER VAN HARELBEKE. DIEPER GELEGEN HOEVESITE DIE ZEKER OPKLIMT TOT DE TWEEDE HELFT VAN DE 18^E EEUW. AFGEBEELD OP DE KAART UIT HET LANDBOEK VAN HARELBEKE-BUITEN, OPGEMAAKT IN 1768 DOOR LANDMETER FRANS DE BAL. DE SITE BESTAAT UIT DRIE GEBOUWEN GELEGEN BINNEN EEN OMWALLING WAARVAN DE MEEST ZUIDELIJKE VLEUGEL OOK BINNEN EEN TWEEDE GRACHT LIJKT GESITUEERD. OMGRACHTING IS DEELS BEWAARD.
75149	HARELBEKE, BEVERENSTRAAT II • ARCHEOLOGISCHE OBJECTEN: METAALTIJDEN: MIDDEN-BRONSTIJD: LOSSE VONDST: BRONZEN HIELBIJL (178 MM LANG, 30 MM BREED AAN DE HIEL, 47 MM BREED AAN DE SNEE), DONKERGROENE PATINA, BESCHADIGDE SNEDE, ZICHTBARE GIETNAAD, BREEDTE VAN BLAD GROOTST NET BOVEN DE SNEDE, HANDVORMMIG OOR (PRIVÉCOLLECTIE)
157257	HARELBEKE, SCHIPSTRAAT • ARCHEOLOGISCHE OBJECTEN: MIDDEN-ROMEINSE TIJD: 3^E EEUW:

	MUNSTCHAT
159929	HARELBEKE, TWEE-BRUGGENSTRAAT I GRONDSPOREN: -LATE MIDDELEEUEWEN: 13^E – 14^E EEUW (?): LIJNELEMENTEN: GRACHTFRAGMENT WAARIN MIDDELEEUEWS AARDEWERK WERD GEVONDEN -MIDDELEEUEWEN: LIJNELEMENTEN: ENKELE GRACHTFRAGMENTEN WAARIN MIDDELEEUEWS AARDEWERK WERD GEVONDEN -NIEUWE TIJD: LIJNELEMENTEN: POSTMIDDELEEUEWSE GRACHT -LATE MIDDELEEUEWEN: KUIL -METAALTIJDEN: LIJNELEMENTEN: GRACHT MET ENKELE AARDEWERKSCHERVEN DIE DATEREN IN BRONSTIJD-IJZERTIJD

Uit bovenstaande tabel blijkt dat in de omgeving van het plangebied met name archeologische waarden uit de *metaaltijden*, *Romeinse tijd* en *middeleeuwen* gekend zijn.¹¹⁵

Ten noorden van het plangebied is een locatie gekend met waarden uit de *metaaltijden*, met name de losse vondst van een bronzen hielbijl uit de midden-bronstijd.¹¹⁶

Te noordwesten en ten zuidoosten van het plangebied werden waarden uit de *Romeinse tijd* gekarteerd, waaronder het gebruik van Romeinse dakpannen en tegels in de middeleeuwse Sint-Salvatorkerk en twee Romeinse muntschatten (75802, 157256, 157257). Verder is een locatie waar verschillende Romeinse waterputten werden aangetroffen. Deze waren opgebouwd uit een vierkante eikenhouten bekisting, gesteund op halve ton zonder bodem.¹¹⁷

Zowel ten noordwesten als ten zuidoosten van het plangebied zijn verschillende locaties gekend met waarden uit de *middeleeuwen*. De Sint-Salvatorkerk werd verscheidene keren beschadigd en terug heropgebouwd, waarbij sporen teruggaan tot 11^e – 12^e eeuw. Daarnaast werden een 3-tal vlakgraven aangetroffen (75802). Hiernaast zijn de restanten van het klooster aanwezig en kwam ook een deel van het kapittelgebouw aan het licht, naast enkele afval-/beerputten en een ronde loden bullezegeel van Paus Celestinus (1191-1198) (76510). Verder zijn ter hoogte van de Markt puin-, brand- en afvallagen en een grote afvalkuil met aardewerk aangetroffen, aanwijzingen voor een nederzetting georiënteerd volgens een bestaande weg, vermoedelijk middeleeuws paalwerk en het dal van de Arendsbeek (156380, 157255). Nabij de Leie kwamen verscheidene grondsporen aan het licht, waaronder lijnelementen uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd, waarin aardewerk werd aangetroffen (159929). Ten slotte zijn in de omgeving nog laatmiddeleeuwse alleenstaande sites met walgracht gekend (74591, 74593, 74588), waaronder de historische hoeve genaamd “Kloostergoed”, verwijzend naar de voormalige eigenaar, het klooster van Harelbeke.¹¹⁸

¹¹⁵ (CAI 2016)

¹¹⁶ (CAI 2016)

¹¹⁷ (CAI 2016)

¹¹⁸ (CAI 2016)

Ander archeologisch onderzoek (Figuur 37)

Gate Archaeology heeft tussen oktober 2010 en september 2011 een opgraving uitgevoerd ter hoogte van de Dennenlaan en de Kollegelaan te Harelbeke, dit naar aanleiding van de uitbreiding van het OCMW-rusthuis 'Ceder aan de Gavers'. Op basis van een vooronderzoek uit 2010 bleek dat het projectgebied zich in de kern van de Romeinse *vicus* van Harelbeke bevond, op ca. 2 km ten zuiden van het plangebied aan de Zuidstraat. Tijdens de opgraving kwam een grote densiteit aan sporen en een opmerkelijk grote hoeveelheid aan vondsten aan het licht. Naast de vele Romeinse sporen werden ook enkele laat-/postmiddeleeuwse grachten, kuilen en enkele waterputten aangetroffen, op 4 archeologische vlakken. Via de vondsten en ook de organische vulling van de verschillende waterputten kon, via pollenonderzoek en macrorestenonderzoek, nog extra informatie verkregen worden omtrent de economie en de evolutie van het landschap op en rond de *vicus*.¹¹⁹

In november 2011 voerde *BAAC Vlaanderen* een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uit op het terrein ter hoogte van de Tweebruggenstraat, Kortrijksestraat en Adbijstraat te Harelbeke. Het braakliggende terrein bevond zich op de valleirand van de Leie, een ideale bewoningslocatie en behoorde in de late middeleeuwen tot het stadsareaal van Harelbeke. Slechts in een aantal proefsleuven werden enkele archeologische sporen aangetroffen, laatmiddeleeuws, verspreid, ondiep bewaard en vaak verstoord. Een groot deel van het onderzoeksterrein was danig verstoord (soms tot meer dan 3 m onder het maaiveld). Op basis van de uit het onderzoek voortkomende resultaten werd geen verder archeologisch onderzoek geadviseerd.¹²⁰

Naar aanleiding van de heraanleg van de Markt te Harelbeke heeft *BAAC Vlaanderen* in 2014 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor deze locatie. Het doel van dit onderzoek was een gedetailleerd inzicht te krijgen op de historische evolutie van het plangebied en op het archeologisch potentieel. Bij de geplande heraanleg van de Markt zullen graafwerken het bodemarchief en eventueel aanwezige archeologische waarden grondig verstoord worden. Op basis van de resultaten konden sporen van menselijke activiteit uit de Romeinse periode en (post)middeleeuwen verwacht worden. Er werd het advies gegeven voor verder onderzoek in de vorm van proefsleuven/-putten, voor de herinrichting van de Markt.¹²¹

In 2016 werd door *BAAC Vlaanderen* een archeologienota opgesteld naar aanleiding van de afbraak van de bestaande bebouwing en de bouw van twee appartementsgebouwen met ondergrondse parkeergarage ter hoogte van de Tweebruggenstraat 17. Het plangebied bevond zich binnen de historische stadskern van Harelbeke, een complexe archeologische zone met eeuwenlange intense bewoning binnen de omwalling van de stad. De stadsplattegrond kent verschillende fasen, waarbij een oude nederzettingskern aanwezig is die teruggaat tot de vroege of pre-middeleeuwse periode. Het bureauonderzoek toonde aan dat het plangebied waardevolle archeologische resten zou kunnen bevatten vanaf de steentijd tot de nieuwste tijd, waarbij het vermoedelijk vooral zou gaan om artefactvondsten uit de steentijden en/of grondsporen en artefacten, gelinkt aan agrarische bewoning of activiteit uit de metaaltijden, Romeinse periode en (post-)middeleeuwen. Vanwege het feit dat het terrein nog niet in eigendom van de opdrachtgever was en omwille van de aanwezigheid van een loods / biljartzaal, ging het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek.¹²² Die betekent dat veldwaarnemingen van het geadviseerde proefsleuvenonderzoek voor deze locatie op het moment van dit schrijven nog niet beschikbaar waren.

In de periode tussen 21 en 30 september 2016 werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door *BAAC Vlaanderen* ter hoogte van de Eerste Aardstraat te Bavikhove, aan de overzijde van de Leie, op

¹¹⁹ <http://www.gatearchaeology.be/Project%20Harelbeke.html>

¹²⁰ COX e.a. 2011

¹²¹ DEVROE & GIERST 2014

¹²² CORNELIS 2016

ca. 5 km van het plangebied,. Tijdens dit onderzoek werden verschillende waardevolle archeologische sporen aangetroffen, die op basis van het vondstmateriaal in twee fasen werden onderverdeeld, namelijk een metaaltijdenfase en een Romeinse fase. Tot de metaaltijdenfase behoort de depositie van een bronzen zwaard, een voor Vlaanderen unieke vondstcontext. Het zwaard is rechtop in de grond gestoken of begraven en dateert vermoedelijk in de midden-bronstijd. Daarnaast werden er paalkuilen, een waterput/kuil en mogelijke erfgreppels aangetroffen, die deel uitmaakten van een erf, vermoedelijk uit de late bronstijd/midden-ijzertijd. Daarnaast werden verschillende sporen aangetroffen die gerelateerd zijn aan een door een greppel afgebakend erf uit de Romeinse periode (*enclosure*), die uitkomt in een poel. Daarbuiten werden een viertal brandrestengraven aangetroffen en de restanten van een gebouw.¹²³

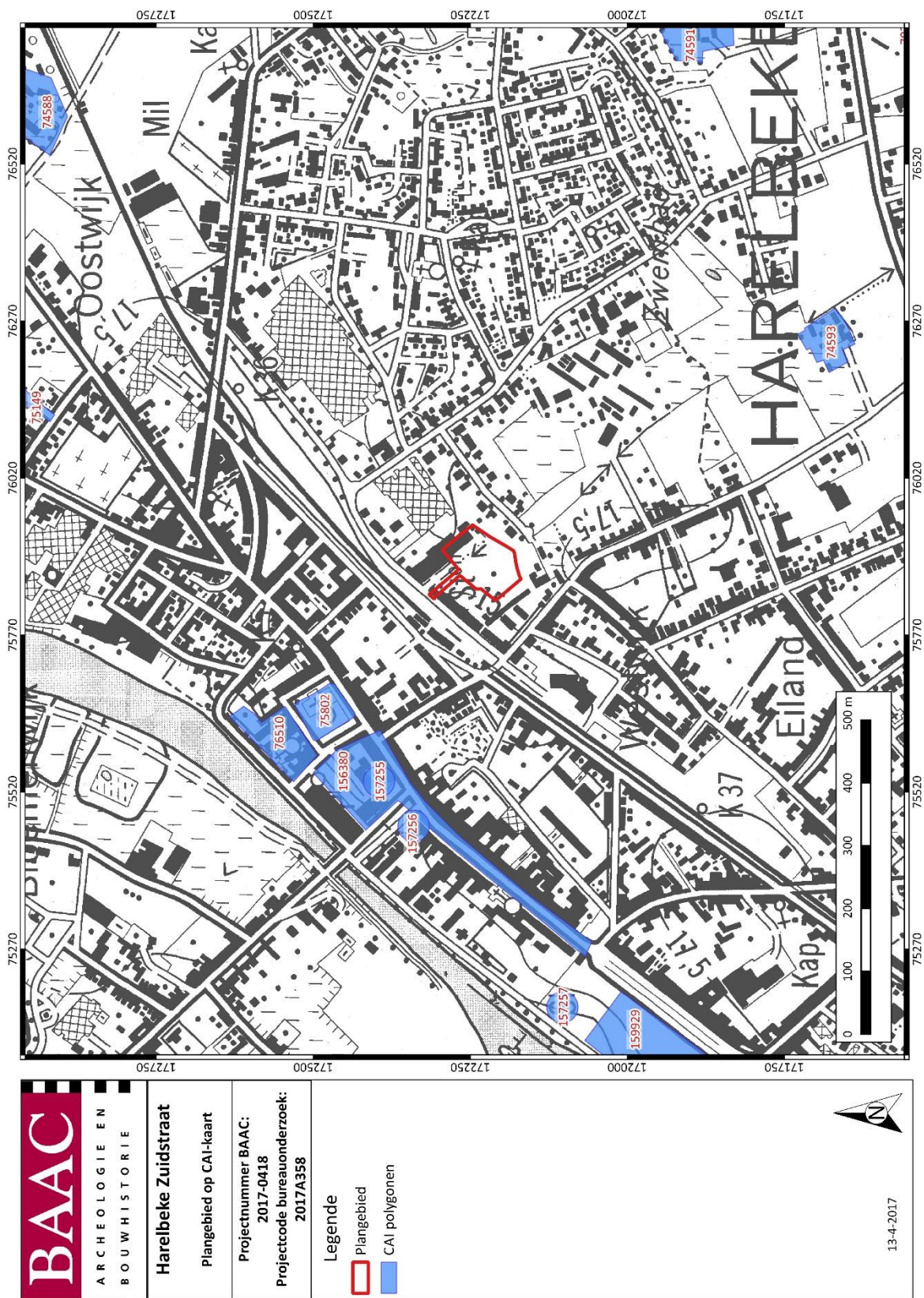
In 2016 werd in het kader van de opmaak van een Archeologienota voor de aanvraag van een verkavelingsvergunning een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd binnen het plangebied aan de Sint-Pietersstraat te Kuurne, aan de overzijde van de Leie, op ca. 4 km van het plangebied,. In de zuidwestelijke hoek van het terrein werden sporen aangetroffen, die in de 11^e – 12^e eeuw konden gesitueerd worden. Ondanks het beperkte oppervlak waar deze sporen aanwezig zijn, is een opgraving geadviseerd.¹²⁴

Naar aanleiding van een woonverkaveling aan de Steenhovestraat in Kuurne, Harelbeke, aan de overzijde van de Leie, op ca. 2,5 km van het plangebied, heeft BAAC Vlaanderen van 27 februari tot 6 maart 2017 een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd. Er werden verschillende greppelsystemen onderscheiden die in de late ijzertijd – vroeg-romeinse periode kunnen gesitueerd worden. Binnen een mogelijk erfsysteem werden enkele structuren aangetroffen, naast drie mogelijke brandrestengraven en enkele kuilen. Verder werden nog enkele mogelijke erfgreppels aangetroffen, die vermoedelijk deel uitmaken van een volgend greppelsysteem. De kans bestaat dat de verschillende greppelsystemen deel uitmaken van eenzelfde groot erf waarbij verschillende percelen voor verschillende gebruiken (akker, weiland, opslag, woongedeelte), waren afgebakend. Verder zijn er drie greppels die doorheen het volledige onderzoeksgebied lopen en vermoedelijk deel uitmaakten van de 14^e – 15^e-eeuwse perceelsindeling.¹²⁵

¹²³ BACKX 20116

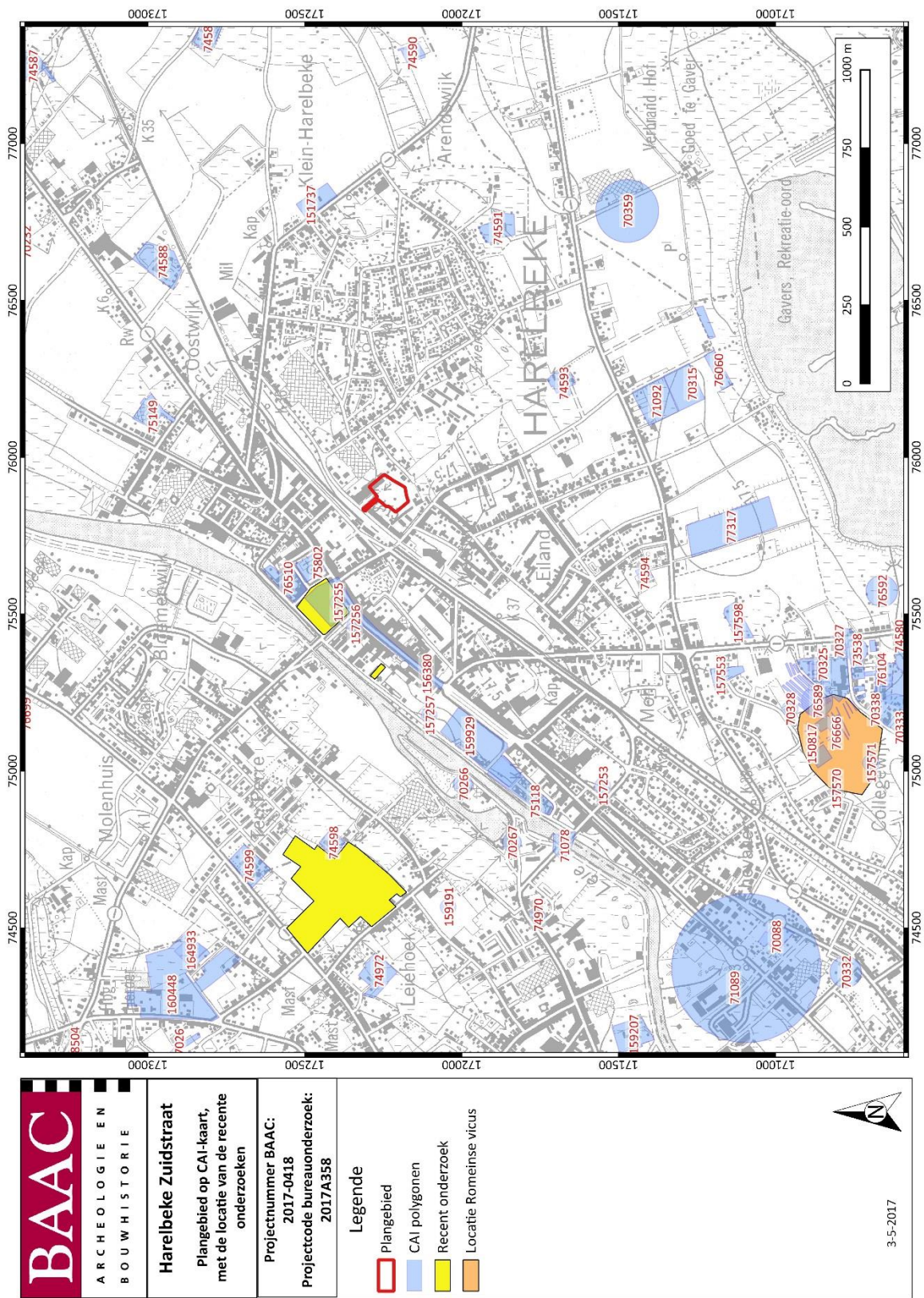
¹²⁴ DE KETELAERE/DYSELINCK 2016

¹²⁵ VERHAEGHE/DEMOEN/JANSSENS/DESMET 2017

Figuur 36: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart ¹²⁶

¹²⁶ (CAI 2016)

Figuur 37: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart en aanduiding recent onderzoek ¹²⁷

¹²⁷ (CAI 2016)

1.4 Besluit

1.4.1 Datering en interpretatie

Op basis van bovenstaand Assessmentrapport kan men concluderen dat het plangebied mogelijk een interessante locatie is voor het aantreffen van sporen uit de metaaltijden, de Romeinse tijd en de middeleeuwen. In de omgeving van het plangebied zijn verschillende vondstlocaties gekend. Ten noorden van het plangebied werd een bronzen hielbijl uit de midden-bronstijd aangetroffen (zie 1.3.3. *Archeologisch kader*).

Er zijn ook aanwijzingen dat de kans bestaat dat er binnen het plangebied sporen en/of structuren uit de Romeinse tijd kunnen aangetroffen worden. In de middeleeuwse Sint-Salvatorkerk werden Romeinse dakpannen hergebruikt en verder is er de vondst van enkele houten waterputten met vondstmateriaal dat in de Romeinse tijd kon geplaatst worden (zie 1.3.3. *Archeologisch kader*). Aan de hand van recent onderzoek werd aangetoond dat in Harelbeke en de (ruime) omgeving een groot aantal sporen en structuren werden aangetroffen die in verband kunnen gebracht worden met Romeinse bewoning. Bij een opgraving, ten zuiden van het plangebied, kwam een grote densiteit aan sporen en een opmerkelijk grote hoeveelheid aan vondsten aan het licht. Aan de hand van deze vondst kon men achterhalen waar de kern van de Romeinse *vicus* van Harelbeke zich bevond (ter hoogte van de 'Collegewijk', ca. 6 ha. groot), naast de aanwezigheid van andere bewonings- en begravingsactiviteiten. Dit is op ca. 2 km van ten zuiden van het plangebied aan de Zuidstraat (zie 1.3.3. *Archeologisch kader*).

De oudste vermelding van Harelbeke komt voor in 629, "*Harlebecca*" (691). De *Zuidstraat* is een straat in het centrum van Harelbeke, ten oosten van en evenwijdig met de spoorlijn Kortrijk-Gent. De straat loopt van de Deerlijksesteenweg naar de Gaversstraat. Volgens De Flou komt de vermelding van de straat voor het eerst voor in 1912 en dankt het de benaming aan de ligging ten zuiden van de spoorweg, naar analogie met de Noordstraat. Vermoedelijk is het tracé ontstaan bij de aanleg van de spoorlijn Kortrijk-Gent in 1839, maar als straat vermoedelijk pas aangelegd en ontwikkeld vanaf derde kwart van 19e eeuw (cf. eerste weergave op kaart van het Militair Cartografisch Instituut, ca.1880). Tijdens het Interbellum werd de straat de vestiging van enkele beginnende industrieën, zoals ijzer- en kopergietijerij Schotte en fluweelweverij Lanneau. De Zuidstraat is een rechte, geasfalteerde straat met halverwege een geknikt verloop en enkel bebouwing aan de zuidzijde, met woningen daterend van het einde van de 19^e eeuw tot de jaren 1930.

De vermelding van de Zuidstraat in historische bronnen en op historische kaarten vanaf de 19^e-20^e eeuw benadrukken het belang van deze straat, ook al staat er geen bewoning of enige structuren afgebeeld binnen het plangebied.

1.4.2 Archeologische verwachting

Volgende gegevens zijn van belang voor de verwachting binnen het plangebied. Deze werden afgeleid uit de bodemkundige, historische, cartografische en archeologische analyse.

- Interessante landschappelijk ligging op de overgang tussen een alluviale laagvlakte in het Schelde-Leie interfluvium (ten noorden van het onderzoeksterrein) en een heuvelachtig gebied (ten zuiden van het onderzoeksterrein).
- Interessante landschappelijke ligging nabij de (nu ingekokerde) Arendsbeek
- Nabijheid van vondsten uit de metaaltijden, o.a. vondst van bronzen hielbijl uit midden-bronstijd.
- Nabijheid van vondsten uit de Romeinse tijd en de site van de Romeinse *vicus* van Harelbeke. In de middeleeuwse Sint-Salvatorkerk werden Romeinse dakpannen hergebruikt en daarnaast de vondst van enkele houten waterputten met vondstmateriaal dat in de Romeinse tijd kon geplaatst worden. Via recent archeologisch onderzoek kon aangetoond worden waar de kern van de Romeinse *vicus* zich bevond, op ca. 2 km ten zuiden van het plangebied.
- De oudste vermelding van Harelbeke komt voor in 629, "*Harlebecca*" (691).
- Nabijheid van vondsten uit de middeleeuwen, de oprichting van de middeleeuwse Sint-Salvatorkerk en de verdere ontwikkeling van Harelbeke.
- Nabijheid van vermoedelijk in oorsprong 18^e en 19^e-eeuwse hoeves (oudste weergave op kaart van 1737) ten zuiden van het plangebied.
- De *Zuidstraat* is een straat in het centrum van Harelbeke, ten oosten van en evenwijdig met de spoorlijn Kortrijk-Gent (1839), waarvan de eerste vermelding uit de 20^e eeuw dateert (1912). Op de historische kaarten is het onderzoeksgebied altijd weergegeven als akker / weiland.

Op basis van deze analyse zijn de te verwachten onroerende structuren en roerende elementen voor het projectgebied aan de Zuidstraat de volgende:

- Sporen en/of structuren die in de metaaltijden te situeren zijn
- Sporen en/of structuren die in de Romeinse tijd te situeren zijn en die mogelijk te relateren zijn aan de Romeinse *vicus*.
- Sporen en/of structuren die in de middeleeuwen te situeren zijn en die mogelijk te relateren zijn met de ontwikkeling van Harelbeke.
- Sporen en/of structuren die in de late middeleeuwen te situeren zijn en die mogelijk te relateren zijn aan de hoeves in de buurt van het plangebied.

1.4.3 Potentieel op kennisvermeerdering

Aan de hand van de historische en archeologische bronnen kan er niet met zekerheid gezegd worden of er archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zijn. De onderzoekslocatie wordt niet specifiek bij naam vermeld in historische bronnen (eerste vermelding van de Zuidstraat in 1912), en op basis van de bodemkundige, de archeologische en de cartografische gegevens lijkt het gebied enig archeologisch potentieel te hebben. Door de landschappelijke positie, de ligging nabij de bewoningskern van Harelbeke, de aanwezigheid van bewoning in de omgeving van het plangebied (zie historisch kaartmateriaal) en de melding van verschillende vondstlocaties uit de metaaltijden, Romeinse tijd en middeleeuwen, kan het gebied interessant zijn voor verder archeologisch onderzoek.

Het plangebied heeft een interessante landschappelijke ligging op de overgang tussen een alluviale laagvlakte in het Schelde-Leie interfluvium (ten noorden van het onderzoeksterrein) en een heuvelachtig gebied (ten zuiden van het plangebied). Het is gelegen op de flank naar een hoger gelegen deel in het landschap, aan een oude beekloop (de nu ingekokerde Arendsbeek), een ideale positie in het landschap voor bewoning en akkerland. Deze locatie is ook ideaal voor het aantreffen van vondsten die in de **steentijd** kunnen gesitueerd worden. Het *in situ* aantreffen van dergelijke vondsten kan als uitzonderlijk en zeldzaam beschouwd worden, waardoor het potentieel op kennisvermeerdering groot is. Deze verwachting moet echter aangepast worden op basis van een aantal bepalende factoren. De bodemtypes in de buurt van het plangebied wijzen voornamelijk op zandleembodems zonder profiel en op zandleembodems met sterk gevlekte en verbrokkelde textuur B-horizont. Dit wijst op een zekere verstoring van de bodemopbouw. Het doet vermoeden dat oppervlakkige sporen en vondsten (zoals steentijdvondsten), indien ze in het plangebied aanwezig waren, zijn verdwenen of uit context zijn gebracht. Dit kan door antropogene activiteiten, namelijk het ploegen van akkerland. Maar kan ook veroorzaakt zijn door natuurlijke processen zoals bioturbatie. Dit werd tijdens recent landschappelijk bodemonderzoek op het plangebied ter hoogte van de Gaversstraat aangetoond.¹²⁸ Aangezien dit plangebied een overeenkomstig bodemprofiel heeft met de plangebied aan de Zuidstraat en slechts op enkele 100 meter van elkaar gelegen is, kan dit als argument gehanteerd worden bij het inschatten van het potentieel op steentijd. Daarnaast ontbreekt het aan meldingen van vondsten gerelateerd aan steentijd in de omgeving. Dit betekent echter niet dat het niet aanwezig is, maar eerder dat de kans op het aantreffen van dergelijke vondsten vrij klein is. Op basis van de gegevens van de luchtfoto's, waarop te zien is dat in de (noord)oostelijke hoek van het plangebied gebouwen recent zijn afgebroken, kan vermoed worden dat de ondergrond op dat deel van het terrein mogelijk verstoord is. Uitgaande van bovenstaande gegevens, is de verwachting voor het aantreffen van intacte vuursteenconcentraties voor dit gebied laag.

Het plangebied lag in een landschap dat in cultuur was gebracht en bestond uit akkers en weilanden. Dergelijke antropogene activiteiten, zoals het ploegen van akkerland, beperken zich doorgaans tot ca. 40cm-50 cm onder het maaiveld.¹²⁹ Aangezien het plangebied aan de Gaversstraat en het plangebied ter hoogte van de Zuidstraat eenzelfde bodemkartering hebben op basis van de bodemkaart, zijn deze gegevens ook bruikbaar voor dit onderzoeksterrein aan de Zuidstraat. Steunend op deze gegevens is het bodembestand relatief weinig aangetast. Enkel in het (noord)oostelijk deel van het plangebied is het bodemprofiel vermoedelijk minder intact aangezien hier recent enkele gebouwen werden afgebroken.

Op basis van de bodemkundige gegevens is de kans op archeologische restanten uit de *metaaltijden*, *Romeinse tijd* en *vroege – tot late middeleeuwen* groot. Bovendien is het onderzoeksterrein gelegen op een hogere en drogere plaats in het landschap, nabij een waterloop, dat in het verleden een sterke

¹²⁸ DE CLEER SARAH 2017: Archeologienota *Harelbeke-Gaversstraat-Bleekput*, Verslag van Resultaten.

¹²⁹ DE CLEER SARAH 2017: Archeologienota *Harelbeke-Gaversstraat-Bleekput*, Verslag van Resultaten.

aantrekkingskracht had voor bewoning en akkerbouw. In de ruimere omgeving zijn ook archeologische sites gekend uit de *metaaltijden*, *Romeinse tijd* en *vroege – tot late middeleeuwen*.

Er zijn aanwijzingen dat de kans bestaat dat binnen het plangebied sporen en/of structuren uit de **metaaltijden** kunnen aangetroffen worden. In de omgeving werd o.a. een bronzen hielbijl uit de midden-bronstijd gevonden.

Op basis van Romeinse vondsten in de omgeving van het plangebied (o.a. het hergebruik van Romeinse dakpannen in de middeleeuwse Sint-Salvatorkerk en de vondst van enkele houten waterputten) en de nabijheid van de Romeinse vicus, is de verwachting vrij groot voor het aantreffen van **Romeinse** (nederzetting)sporen en/of structuren. Deze zijn meestal gelokaliseerd op hoger gelegen delen in het landschap, waarbij men de omgeving ingrijpend gaat inrichten met erfgreppels. Hoofd- en bijgebouwen, geïsoleerde graven en contexten die water nodig hebben (nabijheid Arendsbeek), kunnen verwacht worden in het plangebied, gezien ook hier in de ruime regio met zekerheid Romeinse occupatie is vastgesteld (o.a. de locatie van de Romeinse *vicus* op ca. 1,5 km van het plangebied) en er dus sprake is van een Romeins (woon)landschap.

Het aantreffen van sporen en /of structuren uit deze oudere periodes (metaaltijden, Romeinse tijd) zou de kennis bijstellen over bewoning en landgebruik uit deze periodes in de ruime regio.

In het plangebied kunnen, aan de hand van de eerste vermelding van Harelbeke in 629, de historische kaarten en op basis van het aantreffen van sporen uit deze periode in de omgeving, nederzettingssporen uit de **vroege en volle middeleeuwen** verwacht worden. Het plangebied lag in een landschap dat was in cultuur gebracht en bestond uit akkers en weilanden. Binnen de afbakening van het plangebied is op de historische kaarten geen bebouwing afgebeeld. Dergelijke mogelijk aanwezige nederzettingstructuren omvatten zowel het woonerf en bijhorende structuren als *off site* fenomenen. Dergelijke nieuwe gehuchten exploiteerden hun omgeving veelal in de vorm van geïsoleerde hoeves die de omliggende landen ontwikkelden. Sporen van dergelijke activiteiten kunnen verwacht worden in het plangebied.

De eerste vermelding van de Zuidstraat dateert uit begin 20^e eeuw en de ligging van de straat is op het historisch kaartmateriaal enkel af te leiden van de positie van de spoorweg (Kortrijk-Gent, 1839). Het ontbreken van de straat op de historische kaarten en de pas late vermelding van de straat betekent dat het gebied toen niet behoorde tot de toenmalige stadskern van Harelbeke, maar deel uitmaakte van het akkerland aan de rand van de bewoningskern. Binnen het plangebied bestaat de kans dat er sporen en/of structuren kunnen aangetroffen worden die te relateren zijn aan (laat)middeleeuwse bewoning- en landbouwactiviteiten.

Daarnaast doet de aanwezigheid van de hoeve met losse bestanddelen in de buurt van het plangebied, waarvan de oudste weergave dateert uit 18^e eeuw (kaart van 1737¹³⁰) vermoeden dat sporen uit deze **late middeleeuwen** gerelateerd aan deze hoeve (o.a. mestkuilen, hooioppers, bijgebouwen, veekralen, poelen en waterputten) kunnen aangetroffen worden.

Het aantreffen van bewoningssporen uit de middeleeuwen zou meer informatie leveren over het ontstaan en de groei van Harelbeke, vooral indien deze sporen tot in de vroege middeleeuwen terug lopen.

Voor de oudere periodes (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is er niets voorhanden wat betreft historische bronnen die relevant zijn voor het plangebied. De enige manier om hierover informatie in te winnen is dan ook veldonderzoek met ingreep in de bodem. Maar dit enkel op voorwaarde dat de ondergrond niet te sterk verstoord is.

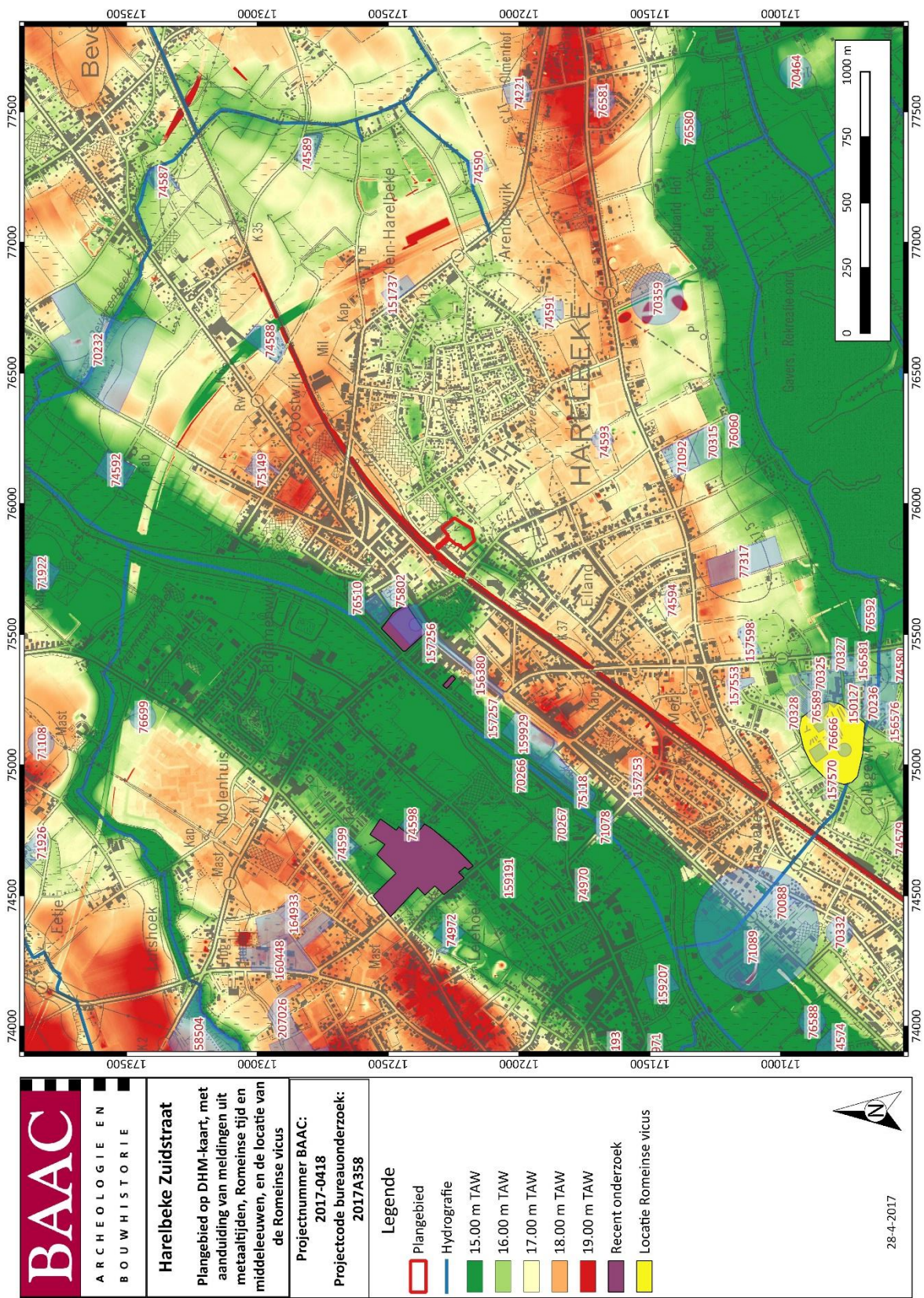
¹³⁰ Bewaard in het Rijksarchief van Kortrijk, niet ter beschikking, auteursrechterlijk beschermd.

Concluderend kan gesteld worden dat de kans op het aantreffen van archeologische sporen binnen het plangebied vrij groot is. Het bodembestand lijkt weinig aangetast te zijn gedurende de laatste eeuwen, behalve de recent afgebroken bebouwing in het (noord)oostelijk deel van het plangebied. Op de historische kaarten is te zien dat het een lange tijd in gebruik bleef als akkers en weilanden. Hierdoor lijkt de kans op het treffen van archeologische sporen relatief hoog. De ligging op de flank naar een hoge en droge plaats in het landschap had een sterke aantrekkingskracht voor bewoning en akkerbouw in het verleden. Op basis van vergelijkbare onderzoeken in de ruime omgeving is het niet ondenkbaar dat in het projectgebied archeologische waarden uit de metaaltijden, Romeinse tijd en uit de vroege- tot late middeleeuwen aanwezig zijn.

De archeologische verwachting moet echter enigszins aangepast worden op basis van de gegevens van de oude luchtfoto's (zie 1.3.1. *landschappelijk kader*). Op deze luchtfoto's is te zien dat er in de periode tussen de jaren 1970 en ca. 2012 in het (noord)oostelijke deel van het terrein loodsen en/of bijgebouwen aanwezig waren. Deze zijn op de meest recente luchtfoto niet meer te zien, en zijn dus recent afgebroken. De impact van dergelijke verstoringen op het eventueel aanwezige erfgoed kan onvoldoende ingeschat worden aangezien hierover onvoldoende gegevens beschikbaar zijn. Het is wel duidelijk dat de bouw en de afbraak van deze gebouwen wel degelijk de ondergrond zullen verstoord hebben.

Op het terrein zal door de initiatiefnemer een verkaveling BVBA Hexia gerealiseerd worden, uitgevend op de Zuidstraat en de Merelstraat. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van wegenis, riolering en een groenzone, en in een latere fase de bouw van wooneenheden), die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed.

Aangezien de kans op het aantreffen van archeologische sporen vrij groot is, gaan deze geplande werkzaamheden het mogelijk aanwezig archeologisch bodemarchief vernielen, en betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies. Tijdens het uitgevoerde bureauonderzoek kon de aan-/afwezigheid van mogelijk archeologisch erfgoed niet vastgesteld worden waardoor een vervolgonderzoek zich opdringt. Er wordt geadviseerd een proefsleuvenonderzoek uit te voeren in een uitgesteld traject gezien het terrein nog niet toegankelijk is voor grondwerken.

Figuur 38: Synthesepan: Situering van het plangebied op de DHM, met aanduiding van de vindplaatsen in de (ruimere) omgeving en de locatie van de Romeinse vicus

1.4.4 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het plangebied ter hoogte van de Zuidstraat te Harelbeke zal verkaveld worden, de opdrachtgever plant er een nieuwe verkaveling, uitgevend op de Zuidstraat en de Merelstraat. De geplande werkzaamheden impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van wegenis, riolering en een groene zone, en later ook nieuwbouwwoningen). Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd.

De vermelding van de Zuidstraat in historische bronnen en op historische kaarten uit de 19^e-20^e eeuw benadrukken het belang van deze straat, ook al staat er geen bewoning of enige structuren afgebeeld binnen het plangebied. Op deze historische kaarten is het onderzoeksgebied altijd weergegeven als akker / weiland, maar de ligging nabij het centrum van Harelbeke is interessant te noemen. In de ruimere omgeving zijn waarden gekend, zowel uit de metaaltijden, de Romeinse tijd als de (late) middeleeuwen.

Het bodembestand lijkt weinig aangetast te zijn gedurende de laatste eeuwen, behalve de recent afgebroken gebouwen in de (noord)oostelijke hoek van het terrein. Het bleef lange tijd in gebruik als akkers en weilanden. Hierdoor lijkt de kans op het treffen van archeologische sporen relatief hoog. De ligging op een hoge en droge plaats in het landschap had een sterke aantrekkingskracht voor bewoning en akkerbouw in het verleden. Op basis van vergelijkbare onderzoeken in de ruime omgeving is het niet ondenkbaar dat in het projectgebied archeologische waarden uit de metaaltijden, Romeinse tijd en uit de vroege- tot late middeleeuwen aanwezig zijn.

Aan de hand van de historische en archeologische bronnen kan niet met zekerheid gezegd worden of archeologische waarden binnen het plangebied aanwezig zijn. De onderzoekslocatie wordt specifiek bij naam vermeld in historische bronnen uit 19^e-20^e eeuw en op basis van de bodemkundige, de archeologische en de cartografische gegevens lijkt het gebied enig archeologisch potentieel te hebben. Door de landschappelijke positie, de ligging nabij de bewoningskern van Harelbeke en de aanwezigheid van bewoning (zie historisch kaartmateriaal), kan het gebied interessant zijn voor verder archeologisch onderzoek.

Gezien de resultaten van het bureauonderzoek is het onmogelijk in dit stadium van het onderzoek uit te sluiten dat archeologisch erfgoed aanwezig is in het plangebied.

Deze ontbrekende data kan verkregen worden aan de hand van een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van een proefsleuvenonderzoek. Dit zal uitgevoerd worden in een uitgesteld traject, aangezien het terrein momenteel niet toegankelijk is wegens het niet in eigendom zijn. Met andere woorden, het proefsleuvenonderzoek zal uitgevoerd worden na het verkrijgen van de vergunningsaanvraag.

2 Samenvatting

In het plangebied aan de Zuidstraat te Harelbeke wordt een verkavelingsproject gepland. Hierbij zal eventueel aanwezig archeologisch erfgoed vernietigd worden. Het doel van de archeologienota was het inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied en het opstellen van een programma van maatregelen voor een (eventueel) vervolgonderzoek. Gebaseerd op de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek is de noodzaak voor verder archeologisch onderzoek op het terrein aangewezen.

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Bovendien werden de verkavelingsplannen van de opdrachtgever geplot op de bestaande situatie. Op deze manier kon een inschatting worden gemaakt van het onderzoekspotentieel van het plangebied aan de hand van bodem- en aardkundige gegevens en kon een specifieke verwachting ten aangaan van de archeologische waarden op het terrein worden vastgesteld.

Het bureauonderzoek toonde aan dat het plangebied vermoedelijk een middelhoge archeologische waarde heeft. Gezien de landschappelijke en geomorfologische situatie, de archeologische context en de historische data kunnen sporen verwacht worden uit de metaaltijden, de Romeinse periode en de (late) middeleeuwen.

De verwachting op een grote densiteit aan archeologische sporen uit metaaltijden, Romeinse tijd en (late) middeleeuwen, is bijgevolg groot. Op de historische kaarten is het plangebied weergegeven als akker- en weilanden. De kans op het aantreffen van bewoning is groot aangezien het terrein gesitueerd is op de flank naar een hogere en drogere plaats in het landschap, deze had in het verleden een sterke aantrekkingskracht voor akkerbouw en bewoning. Dit in combinatie met de locatie van het plangebied nabij de bewoningskern van Harelbeke, kan de aanwezigheid van archeologische sporen niet uitgesloten worden. Deze mogelijke aanwezige sporen worden bedreigd door de geplande bodemingrepen bij de toekomstige werken.

Het aantreffen van sporen uit oudere periodes (metaaltijden, Romeinse tijd) zou de kennis bijstellen over bewoning en landgebruik uit deze periodes in de ruime regio. Het aantreffen van bewoningssporen uit de middeleeuwen zou meer informatie leveren over het ontstaan en groei van Harelbeke, vooral indien deze sporen tot in de vroege middeleeuwen terug lopen.

De aan-/afwezigheid van mogelijk archeologisch erfgoed kon door het uitgevoerde bureauonderzoek niet vastgesteld worden waardoor een vervolgonderzoek zich opdringt. Er wordt geadviseerd een proefsleuvenonderzoek uit te voeren in een uitgesteld traject gezien het terrein nog niet toegankelijk is voor grondwerken. Dit onderzoek wordt uitvoerig uitgeschreven in het *Programma van Maatregelen*.

3 Bijlagen

3.1 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart	2
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)	3
Figuur 3: Grondplan van de aannemer met de toekomstige inplanting	7
Figuur 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto	12
Figuur 5: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)	13
Figuur 6: Plangebied en hoogteprofielen op het DHM	14
Figuur 7: Hoogteverloop terrein	15
Figuur 8: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 1971	16
Figuur 9: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 1979-1990	17
Figuur 10: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 2000-2003	18
Figuur 11: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 2005-2007	19
Figuur 12: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 2008-2011	20
Figuur 13: Situering van het plangebied op een luchtfoto van 2012	21
Figuur 14: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het Pleistoceen	23
Figuur 15: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het Weichseliaan	24
Figuur 16: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie actief is vanaf het Laatglaciaal . 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander	25
Figuur 17: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart 1:200.000 betreffende het plangebied	27
Figuur 18: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart 1:50.000 betreffende het plangebied	27
Figuur 19: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart	31
Figuur 20: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:200.000	32
Figuur 21: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000	33
Figuur 22: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen	34
Figuur 23: Plangebied op de bodemgebruikskaart van Vlaanderen	35
Figuur 24: Plangebied op de bodemerosiekaart van Vlaanderen	36
Figuur 25: Zicht op "Harlebeecke" ("Atlas des villes des Pay-Bas" van J. Van Deventer) met een indicatie van het onderzoeksterrein	46
Figuur 26: Zicht op "Harlebeka" ("Flandria Illustrata" van A. Sanderus) met een indicatie van het onderzoeksterrein	47
Figuur 27: Plangebied op de Ferrariskaart	48
Figuur 28: Plangebied op de Vandermaelenkaart	49
Figuur 29: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen	50
Figuur 30: Plangebied op de Poppkaart	51
Figuur 31: Situering van het plangebied op de NGI topografische kaart van 1862	53
Figuur 32: Situering van het plangebied op de NGI topografische kaart van 1883	54
Figuur 33: Situering van het plangebied op de NGI topografische kaart van 1910	55
Figuur 34: Situering van het plangebied op de NGI topografische kaart van 1960-1964	56
Figuur 35: Situering van het plangebied op de NGI topografische kaart van 1974	57
Figuur 36: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart	63
Figuur 37: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart en aanduiding recent onderzoek	64
Figuur 38: Synthesepan: Situering van het plangebied op de DHM, met aanduiding van de vindplaatsen in de (ruimere) omgeving en de locatie van de Romeinse vicus	70

3.2 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	58
---	----

3.3 Plannenlijst

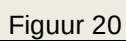
Plannenlijst Harelbeke, Zuidstraat 2017-0418	Projectcode bureauonderzoek 2017A358
Plan- / figuurnummer	Figuur 1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op topografische kaart.
Aanmaaksch aal	1:10.000
Aanmaakwijz e	Digitaal
Datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 2
Type plan	Kadasterkaart
Onderwerp plan	Plangebied op het GRB (kadasterkaart)
Aanmaaksch aal	1:250
Aanmaakwijz e	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Bouwplan architect
Onderwerp plan	Detailweergave toekomstige inplanting
Aanmaaksch aal	Nvt
Aanmaakwijz e	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied en toekomstige inplanting op orthofoto
Aanmaaksch aal	Nvt
Aanmaakwijz e	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 5
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied op DHM Vlaanderen
Aanmaaksch aal	Onbekend
Aanmaakwijz e	Digitaal

datum	13/04/2017(raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 5
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied en hoogteprofielen op DHM Vlaanderen
Aanmaaksch aal	Onbekend
Aanmaakwijz e	Digitaal
datum	13/04/2017(raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 5
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Hoogteprofiel plangebied op DHM Vlaanderen
Aanmaaksch aal	Onbekend
Aanmaakwijz e	Digitaal
datum	13/04/2017(raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied op orthofoto van 1971
Aanmaaksch aal	Nvt
Aanmaakwijz e	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied op orthofoto van 1979-1990
Aanmaaksch aal	Nvt
Aanmaakwijz e	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied op orthofoto van 2000-2003
Aanmaaksch aal	Nvt
Aanmaakwijz e	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.

Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied op orthofoto van 2005-2007
Aanmaakschaal	Nvt
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied op orthofoto van 2008-2011
Aanmaakschaal	Nvt
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied op orthofoto van 2012
Aanmaakschaal	Nvt
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Vorming Vlaamse Vallei
Aanmaakschaal	Nvt
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Voorstelling vlechtend geulenpatroon
Aanmaakschaal	Nvt
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Bodemkaart
Onderwerp plan	Voorstelling meanderend rivierenpatroon

Aanmaakschaal	Nvt
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	

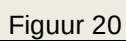

Geologische kaart

Kenmerken van plangebied op quartairgeologische kaart

Aanmaakschaal	1:200.000
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	

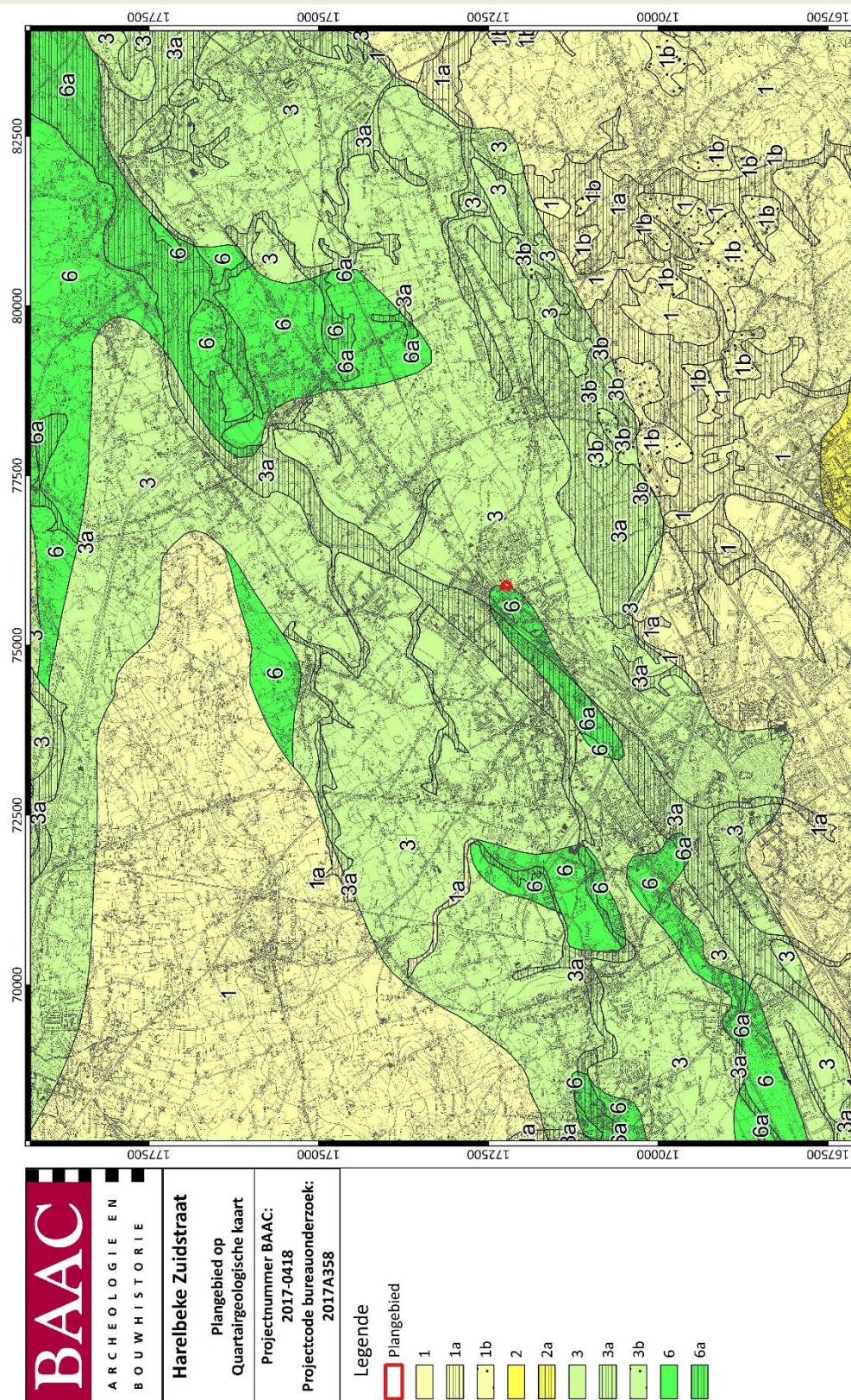

Geologische kaart

Kenmerken van plangebied op quartairgeologische kaart

Aanmaakschaal	1:200.000
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 19
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op tertiairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:50.000
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	

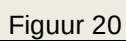
Geologische kaart

Onderwerp
plan

Plangebied op quartairgeologische kaart

Aanmaakschaal	1:200.000
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	

Geologische kaart

Plangebied op quartairgeologische kaart

Aanmaakschaal	1:50.000
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 22
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op bodemkaart
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 233
Type plan	Bodemgebruikskaart
Onderwerp plan	Plangebied op bodemgebruikskaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 24
Type plan	Potentiële bodemerosie per perceel
Onderwerp plan	Plangebied op potentiële bodemerosiekaart
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 27
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied in "Atlas des villes des Pays Bas" J.Van Deventer
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1586-1664
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 27
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied in "Flandria Illustrata" A.Sanderus
Aanmaakschaal	Onbekend

Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1586-1664
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 27
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op Ferrariskaart
Aanmaakschaal	1:11.520
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1771-1778
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op Vandermaelenkaart
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1854
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 29
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	Ca. 1840
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 29
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op Popp-kaart
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1842-1879
datum	13/04/2017 (raadpleging)

Plan- / figuurnummer	Figuur 1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op NGI topografische kaart 1862
Aanmaaksch aal	1:20.000
Aanmaakwijz e	Digitaal
Datum	28/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op NGI topografische kaart 1883
Aanmaaksch aal	1:20.000
Aanmaakwijz e	Digitaal
Datum	28/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op NGI topografische kaart 1910
Aanmaaksch aal	1:20.000
Aanmaakwijz e	Digitaal
Datum	28/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op NGI topografische kaart 1960-1964
Aanmaaksch aal	1:20.000
Aanmaakwijz e	Digitaal
Datum	28/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op NGI topografische kaart 1974
Aanmaaksch aal	1:20.000
Aanmaakwijz e	Digitaal
Datum	28/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 36
Type plan	Centraal Archeologische Inventaris

Onderwerp plan	Plangebied op CAI-kaart
Aanmaakschaal	1:1
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2016
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 36
Type plan	Centraal Archeologische Inventaris
Onderwerp plan	Plangebied op CAI-kaart, met aanduiding ander onderzoek
Aanmaakschaal	1:1
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2016
datum	13/04/2017 (raadpleging)
Plan- / figuurnummer	Figuur 36
Type plan	Syntheseplan
Onderwerp plan	Plangebied op DHM, met aanduidingen vindplaatsen in (ruimere) omgeving
Aanmaakschaal	1:1
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2016
datum	13/04/2017 (raadpleging)

4 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2016. Geoportaal GGA. Available at: <https://geo.onroerenderfgoed.be>.

AGIV, 2016a. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2016b. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Bodembedekkingsbestand. Opname 2001. Available at: https://download.agiv.be/Producten/Detail?id=12&title=Bodembedekkingsbestand_opname_2001.

AGIV, 2016c. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Orthofotomozaïek, middenschalig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2016d. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Digitaal Hoogte Model.

AGIV, 2016e. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Bodemerosiekaart. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2016f. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Bodemgebruikskaart. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2016g. VLAANDEREN AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE: Grootschalig Referentiebestand (GRB).

BEYAERT, M. e.a., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.

CAI, 2016. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.

CARTESIUS, 2016. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.

CORNELIS L., 2016: Archeologienota met uitgesteld vooronderzoek, Harelbeke-Tweebruggenstraat 17, BAAC Vlaanderen Rapport 229.

COX L., DE CLEER S., VANOVERBEKE R., KREKELBERGH N., 2011: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem, Harelbeke-Tweebruggenstraat ("Westwijk"), BAAC Vlaanderen Rapport 16.

DEVROE A., GIERST I., 2014: Archeologisch bureauonderzoek, Harelbeke-Markt, BAAC Vlaanderen Rapport 103.

DOV VLAANDEREN, 2016a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2016b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2016c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

GEOPUNT, 2016a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2016b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2016c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be> [Geraadpleegd augustus 2, 2016].

GEOPUNT, 2016d. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2016e. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

GEOPUNT, 2016f. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>.

IOE, 2016. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.

JACOBS P., DE CEUKELAIRE M., 1997, Toelichtingen bij de Tertiairgeologische kaart van België, Kaartblad 19-20 Veure-Roeselare, p. 27

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2016. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.

DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000. Kaartblad Oostende, Leuven*.